

VANEMIAO MALLESTUSI

Põhifond

AKADEEMILISE EMAKEELE SELTSI TOIMETISED XVI

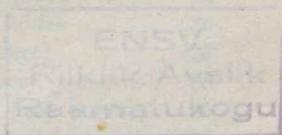
VALIK
EESTI KIRJAKEELE
VANEMAI D MÄLESTISI

VÄLJA ANDNU D

ALBERT SAARESTE JA A. R. CEDERBERG

V I H K

I

EA 7113

TARTUS, 1927

AKADEEMILISE EMAKEELE SELTSI KIRJASTUS

Postimehe

AKADEMILISE EMANJELISETI KIRJASTUS

VÄIK
EESTI KIRJAKEELE
VANEMMAD MÄESTISI

„Postimehe“ trükk, Tartus.

ALBERT SAARESTE JA A. R. CEDERBERG

VÄIK

I

AKADEMILISE EMANJELISETI KIRJASTUS
TARTUS 1927

Sisukord.

	Lk.
Eessõna	V
Parandatavad trükivead	VIII
Lisandid	VIII
1. 1524 (1520?) — 28. Johannes Lelow. Palved	1
2. Peale 1535. Ametivanne I	2
3. XVI as. keskpaik (?). Katkend Liivimaa talurahva õigusest	2
4. 1570. Ametivanne II	3
5. 1589. Tunnistus Sigismundus Awerbachi'le	4
6. 1603. Katkend G. Mülleri jutlusest loodusõnnetuste, tõbede, kalli aja ja sõja puhul	5
7. 1603. G. Mülleri jutluse katkend kirikulaulude laulmisest	10
8. 1605. G. Mülleri jutluse katkend sõja puhul, millega patustanud nuheldakse	13
9. 1606. G. Mülleri jutluse katkend liha ülestõusmisest	15
10. XVII as. esimene pool (?). Turu käsikiri	16
11. Umbes 1600. Kohtuvanne I	29
12. 1632. Joachim Rossihnius, Meie isa palve	30
13. 1632. " " Vh Patve juttusse perrast	30
14. 1632. " " Evangelium am andern Sontage	32
15. 1632. " " Epistel am zwanzigsten Sontage	33
16. 1632. " " Evang. am zwanzigsten Sontage	33
17. 1632. " " Epistel am Tage St. Michaelis	34
18. 1632. Henricus Stahl. Paikem eddespeite palluda	35
19. 1637. " " Kirikulaul sidumata kõnes	36
20. 1638. " " Was soll ein Pfarrherr	37
21. 1641. " " Jutlus Matt. ev. 4. peat. puhul	39
22. 1649. " " Jutlus Luuk. ev. 16. peat. puhul	41
23. 1649. " " Jutlus Luuk. ev. 5. peat. puhul	47
24. XVI as. lõpp (?). Talupojavanne I	51
25. XVII as. teine kolmandik (?). Kaalumehevanne	52
26. 1637. Reinerus Brocman. Carmen alexandrinum	52
27. 1638. " " Oda Esthonica	54
28. 1639. Reinerus Brocman. Ad Sponsam	56
29. 1639. Josua Möllenbeck. Dialogus nuptialis	58
30. 1641. Henricus Göseken. Psalmus centesimus	60

	Lk.
31. 1642. Johannes Taustins (Laul)	61
32. 1642. Georgius Saleman (Kaks laulu)	62
33. 1651. Joachimus Saleman. Der Herr Bräutigam	64
34. 1638. Reiner Brocman ja Peter Fabricius, Piisk. Joach. Ihering'i ametisse kinnitamise kirja tõlge	66
35. 1641. Lars Vigæus. Jutlus I	69
36. 1641—45. " " Jutlus II	77
37. 1641—45. " " Katkend jutluse konspektist	88
38. 1645. " " Jutlus III	90
39. 1644. Balthasar Liphardus. Katkendeid jutlusest	97
40. 1644. Johann Gutsclaff. Palve Pikrile	98
41. 1648. " " Kaks lehekülge grammatikast	100
42. 1649—56. " " I Moos. 1. peat.	102
43. 1649—56. " " I Moos. 27. peat.	105
44. 1649—56. " " II Moos. 20. peat.	110
45. 1649—56. " " II Moos. 28. peat.	112
46. 1649—56. " " V Moos. 14. peat.	117
47. 1649—56. " " Kohtum. 15. peat.	119
48. 1649—56. " " Ruti 2. peat.	122
49. 1649—56. " " I Sam. 13. peat.	124
50. 1647. Jacobus Kohten, Katkendeid jutlusest	127
51. Enne 1636. Talupoja vanne II (Olearius)	129
52. 1650 (?). Saaremaa käsikiri	129
53. 1651 (?). Ericus Larsson Hamerinus. Katkend jutlusest	135
54. XVII as. keskpaik. Kohtuvanne II	136
55. 1656. Johan Sebastian Markard. Auffmunterung zur Dan- barkeit	137
56. 1656. Reinerus Brocman. Christe der du bist Tag und Nacht	139
57. 1656. " " Christum wir sollen Loben schon	140
58. 1656. Georgius Saleman. Danket dem Herren	142
59. 1656. " " Wenn wir im höchsten Nöhten sein	143
60. 1656. Martin Giläus. Christus der uns selig macht	144
61. 1656. " " Vita Sanctorum	145
62. 1656. Henricus Göseken. O Gott, Lob, Dank sey dir gesagt	146
63. 1656. " " Vom Ehestand	147
64. 1660. " " Vanusõnu, üksikuid lauseid ja üteli	149
65. 1665. Kindralkuberner Bengt Horn'i käsk	151
66. XVII as. kolmas veerand (?). Pulmalaul	153
67. 1673. Henricus Göseken. Ach lieben Christen trauret nicht	154
68. 1673. Georgius Saleman. Vaimulik laul	156
69. 1674. Ristimise sõnad	158

Eessõna.

Eesti vanema kirjakeele näidetekogu väljaandmine, mis juba varemalt on mõlkunud Eesti keele, kirjanduse ja ajaloo uurijate ning harrastajate meeltes, omandas konkreetsema kuju 1920 a. suvel, kui käesoleva raamatu teisel autoril, A. R. Cederbergil õnnestus Rootsi Riigiarhiivis ja Stokholmi Kuninglikus Raamatukogus leida rida eestikeelseid dokumente (XVII saj. lõpult ja XVIII algult) ja kui neile täienduseks hiljem leiti ka Tallinna Riigiarhiivist, Eestimaa Konsistooriumi arhiivist ja Tallinna Linnaarhiivist mõningaid eestikeelseid tekste, peamiselt A. R. Cederbergi, H. Pürkopi ja P. Johanseni poolt. Väljaandmiseks aga lõpuliiku tõuke on andnud ülikooli õppetöö tarbed, kuna eesti keele ja Eesti ajaloo uuringuis vajadust tundus hõlpsalt käsitletava, ülevaatliku, ustava ning teaduslikele nõuetele vastava tekstidepublikatsiooni järel, kuigi teisalt ka puhtteaduslike sihtide taotlemisel on käesoleva kogu avaldamine soovitatavaks osutunud.

Meie keele vanemaid kirjalisi mälestisi on seni avaldatud ainult mõningaid: Õpet. Eesti Seltsi poolt kõik alalhoidunud G. Mülleri jutlused (Õpet. E. S. Toim. XV, a. 1891), J. Rossihniuse katekismuse, evangeeliumide, epistlite jm. tõlked (Õpet. E. S. Toim. XIX, a. 1898), muistseid pulmalaule jm. (Õpet. E. S. Toim. XVI, a. 1896) ning kümme jutlust XVII sajandi keskelt (Õpet. E. S. Toim. XX, a. 1899). Üksikuid lühemaid tekste ja tekstikatkendeid on ilmunud eraldi siin ja seal, ajakirjus („Eesti Kirjandus“, „Ajalooline Ajakiri“, „Eesti Keel“ jt.), kirjanduslugudes jm. Ülevaatlik keelenäidete krestomaatia on seni aga puudunud.

Käesolevas kogus on avaldamiseks valitud XVI, XVII sajandi ja XVIII saj. esipooliku tekstidest: 1. XVI ja XVII saj. lühemaist käsikirjalistest mälestistest kõik need, mis seni veel publitseerimata; 2. pikemaist trükitooteist katkendeid (ühes või mõningas eksemplaris püsinud teostest on püütud avaldada võimalikult pikemaid palasid); 3. pikemaist, seni avaldamata käsikirjadest (näit. Joh. Gutslaffi Vana Test. tõlge, Hornungi Uue Test. tõlge) võimalikult pikemaid näiteid; 4. võimalikult kõik lühemad trükiteosed XVII sajandist ja XVIII saj. algult. Avaldamata on jäetud üksiksõnad, nimed, nimetused ja lühemad laused, mida leida on asjakirjades isegi enne XVI sajandit, alates juba Läti Henriku kroonikaga.

Avaldamata on kahjuks pidanud jääma O. G. S a l e n i u s'e „Jocus Esthonicus. Dorpati Livonorum 1643“, 10-realine eestikeelne õnnesoovilaul, mis aseneb teoses „Sacris Nuptiarum Honoribus . . . Dn. M. Johannes Georgii Gezelii . . . cum . . . Gertrude . . . Dn. P. A. Guthemii . . . Filiâ . . . Fausta precantur Musæ Embecciaades“, kuna seda seni veel korda pole läinud Soome Kirjanduse Seltsi raamatukogust leida (vt. K. Grotenfelt, Suom. Kirjall. Seuran Kirjaston Luetelo, lk. 255). Loodetavasti ilmub see aga lisas.

Tekstid, mis juba varemalt on ilmunud, on käesoleva kogu jaoks uuesti algupärandite järgi kopeeritud. Kahjuks ei ole seda siiski võidud teha mõninga teksti puhul, kas algupärandi kaotsimineku tõttu (nõnda tekstid nr. 24, 28—32) või originaali kättesaamatuse pärast trükkimise aegu (nõnda tekst nr. 66).

Tekstide järjekord on kronoloogiline. Ometi, kui sama autori eri teosed on ilmunud küll eri aegadel, nende vahed pole aga mitte märgatavalt suured ja teoste keel on võrdlemisi ühtlane, on need sama autori keelenäited esitatud koos, järjestikku, ilma et vahele oleks kiilutud teiste autorite tekste (vrd. näit. H. Stahli ja J. Gutslaffi puhul!). Mõni järjekindlusetus tekstide kronoloogilises asetuses (näit. nr. 11 24, 34, 51) on tingitud olnud tekstide leiust ja kättesaadavusest.

Avaldatud tekstide enamiku valik, järjestus, originaali-

dest kopeerimine, tekstide-eelsete seletuste koostamine ja üldine trükitehniline korraldus ning ühtlustus on sündinud raamatu teise autori, A. Saareste poolt, erandina tekstid nr. 34—38 ja nr. 40—49, mille kopeerinud on hra H. Pürkop.

„Eesti kirjakeele vanemate mälestiste“ väljaandmisel on mitmetigi eeskujuks olnud samalaadiline teos Soomes: Kustavi Grotenfelt, Suomenkielisiä historiallisia asiakirjoja Ruotsin vallan ajalta (vuosilta 1548—1809), Helsinki 1912.

Kõik tekstid on ära trükitud diplomaatsel kujul. Trükitehnilistel põhjustel on siiski tehtud järgmised muudatused. Käsikirjade, resp. trükitoode ä, ö, ü asemel on käesolevas väljaandes tarvitatud tähti ä, ö, ü (erandina juhtumid, kui vokaaltähe kohal olev e on esinenud pikendusmargina, näit. tekstis nr. 1.). Samuti on asendatud n. n. lühendustähed (läbikriipsutatud p ja h, näit. Mülleri) harilikudega. Vanemate käsikirjade (näit. Mülleri) j-d (= ij) ja h-d (= h), nõnda ka ß-i ja š-i, on püütud, niivõrd kui see võimalik on olnud, üksteisest eraldada, kusjuures raske on olnud vältida mõningaid ebakonsekventsusi. Täbar on sagedasti olnud ka käsikirjade sõnaalguliste d ja D, t ja R ning w ja W lahushoidmine. — Käsikirjade reprodutseerimisel on lehekülgede lõpud tähistatud märgiga |, ridade lõpud märgiga . Selgusetud, raskesti loetavad sõnad või tähed on asetatud nurksulgudesse (näit.: [eyb|p|], [pre]mu), läbikriipsutatud kohad aga konksukeste vahele (näit.: 'ßin').

Raamatu I vihu korrektuuride kaaslugemise eest lausuvad raamatu mõlemad autorid hra H. Pürkopile südamest aitäh. Oma soojemat tänutunnet avaldavad nad siin ka kõigile muile, kes selle tekstidekogu väljaandmiseks nõu ja teoga kaasa on aidanud.

Albert Saareste.

A. R. Cederberg.

Tartus, 12. III 1927.

Parandatavad trükivead.

Lk. rida	Esineb :	Peab esinema :
3, 4 alt :	Mynno toyuetann, nynck wannu	Mynno toyuetann, nynck wannu
4, 2 ül. :		tallyna Lühnhall, wagto, nynck : fanna fuelha ³ olla. swy myad
4 ül. :	Reich	Reich
5, 8 alt :	fael	fæl
13, 7 ül. :	patustunuid	patustanuid
13. ja 15. lk. on	mitmel pool kaks...lupid v pealt ja kriipsukesed n ning m pealt trükiladus edasi, järgnevaile tähtedele nihkunud.	
16, 10 alt :	Ärajäänud joonealune märkus on identne lk. 17. esineva joonealuse märkusega.	
16, 15 alt :	bryst	bryst
6 "	follustafet	follustafet
5 "	amataze	amataze
4 "	follustab	follustab
2 "	toewotutt rickus ;	toewotett rickus,
51, 15 "	Pauker'i	Paucker'i
62, 16 "	nr. 26.	nr. 28.
69, 19 "	vördreistufje	vördenistufje
85, 4 "	meie	meje
100, 10 ül.	1848	1648

Lisandid.

- 3, 5 ül. Lisandada: M. Lipp, Kodum. kir. ja har. I., lk. 118.
J. Jõgever, E. Kirj. 1914, lk. 63. L. Arbusow, Die
altlivl. Bauerr. (Mitteil. aus d. livl. Gesch. XXIII, 1924—26.,
lk. 68—70).
- 51, 8 alt. Lisand.: Teksti on hiljem ilmutanud J. Jõgever E. Kirjam. S.
Ar. 1889 II, lk. 9—13 ning analüüsinud seda keeleliselt.
- 99, 9 " „Vt.“ järelle lisandada: A. Knüpfifer, Rosenpl. Beitr. V,
lk. 156—62.

1.

1524 (1520?) —28.

Kullamaa.

*Johannes Lelow.**Palved.*

Leitud dr. P. Johanseni poolt Tallinna l. arh. (reg. Bm. 23), käsi-
kirjalisest raamatust „Wackenbuch von Goldenbeck“, lk. 142—3. Trüki-
s avaldatud: A. Saarest poolt „Eesti Keel“ II (1923), lk. 99—101
(vt. ka seals lk. 97—104, 136—149), P. Johanseni poolt „Tallinna
linna arhiivi väljaanded IV järg, 1. Eestikeelsed palved Kullamaal“,
Tallinna 1923 (ühes faksimilega), V. Ridala poolt „E. kirjand. ajal.
koolidele“, I, 90—93.

a. *(Meie isa palve).*

Wjamede. fen szynna otte¹ taywas. po[h]ulut : on szynnu
nyhmy. kullut [szin¹ szynnu rifus : szattu szynnu tachtmuß tay-
was nynd [majesze : Anna meytte tenneny ykpepwyne leybp[.].
nynd heytka ander meye wollkat. nynda : kut meye Ander
annama meytte wollahysh : wasta. elle szattyt meyttyt kurya
Dhachtusz : erenes fattka meyt kuryasth Amen.

b. *Aue Ma gr pl².*

^{terve} Serwütemt Maria, Wzantszwkaš. : szynna nahyhte szees
pelne phuhet. nynd : phowhatut szynnust yhwuhust Ihsy^p aⁿ³

c. *Credo.*

Wszuma ymala yfanda leythny weydgkyne . fen
lonunth tayua nynd mhae nynd⁴ : Ihs⁵ teme ayno poian
medden yfande : kuma on sanudt : pohalt wahmolt : ilmale

¹ Võiks ka lugeda: olte. ² Lugeda: Aue Maria gratia plena.
³ Lugeda: Ihesus Kristus amen. ⁴ Lugeda: nynd. Selle sõnaga algab
teine käekiri. ⁵ Lugeda: Ihesus.

tulenuth¹ : Mariaſt puchet² : neytzeſt : Swrn³ formā⁴
 tañatanut poncio pilato alla⁵ riffiti pel poduth : ſurrenut
 nič⁶ maddanut on : porkeſt aſu[s] thayuā⁷ [ričkuſ?] [re]mu
 Sſtup prrimal⁸ tetel : vſza teičke wefeue⁹, ſzedt teme tullep
 ſundma : ſz[e] ellewat nič ſurnudt.

Mina¹⁰ vſſun pohā waymo cyſſe pohā¹¹ riſti tyrtun
 teičke jumal pohat alleheyt[mine] pattudt : olleſs¹² towſma ſe[ſi?]
 [h] lehan ſze ſwrne¹³ ellone nych : ſze hane thaiwa [ričkuſ] remu.

Raamatu algul leidub veel lk. 25. eestikeelne lause:

Whamkayra nych ytoraa Wayač : monniſt to[nz]ull paſtuſt.

2.

Peale 1535.

Tallinna.

Ametivanne I.

Käsikiri Tallinna linna arhiivis (vana arh.-reg.: BO. 9). Eestikeel-
 sele tekstile järgneb saksakeelne tõlge, teise käekirja ja teise tindiga.

Suramentu der vndubeshen

Mynno toyuetann / nych wañnu ſzell ſurell / | owſall /
 nych weglewell hſsandell / hſsandell / Harmen Bruggeneh¹⁴ /
 tehſe nyne taesſ . haſſenkamp / | Meſter Sara ordensſ /
 liſſlandi maell / myn arimall hſsandell / nych ſzelle /
 awſſall tallyna lynnhall / wagta / nych ſañna kuelya olla /
 kuy mynd | jumall awyſtacko / nič theme tallis euangelii.

3.

XVI as. keskpaik (?).

Tallinna.

Katkend Liivimaa talurahva õigusest.

Tekst leitud 1893. a. kevadel, arh. G. Hanse ni poolt Tallinna l. arhiiv-
 vist. Viimane peab seda paberi ja kirja põhjal XVI sajandist põlvnevakts,
 A. R. Cederberg aga nimelt XVI s. keskpaigast. Reimani arvates on selle

¹ Sõna algus on selgusetu. Võiks lugeda ka ſulnnuth. ² Võimalik lugeda ka puchet. ³ Sõna on selgusetu, Swrn? ⁴ Lug.: ſorman. ⁵ Peale sõna alla algavad võlgade märkused; tekst ise jätkub lk. alumisel äärel. ⁶ Lugeda: nič. ⁷ Lugeda: thayan. ⁸ Lugeda: parrimal (p on lühendusmürgiga). ⁹ Lugeda: wefeuen. ¹⁰ Sõna lõpul selgusetu konks. ¹¹ Lugeda: pohā. ¹² Selle sõnaga alates jätkub tekst käsik. lk. 143. ¹³ Võiks ka lugeda: ſurene. ¹⁴ Hermann Brüggenei oli Liivi ordumeistriks 1535—1549. a.

kirjutuse aeg — sisu põhjal otsustades — võimalikult isegi XV as. algus, kuid võiks ka olla XVI as. (vrd. SbGEG 1893, 120). Käsikiri Tallinna l. arh. (reg. Crim. Bj. 10). Trüki avaldatud Vill. Reimani poolt SbGEG 1893, 113; EÜS Album II 190 ja M. Kampmanni poolt Eesti kirjanduseloole peajooned I 144.

Reß Waltist tunnistap, ninc ep Woy se teoy
teha¹ se Maxap 1 W.

Reß Unrechtli kaiwap se maxap nuchtusß 1 W.

Reß Roimi wise uhest teifest wottap teh pehl
ellick Kirko | ellick toa seest ur aszi misß kusß tibbo
Wert on se Maxsap 40 W.

Rusß ur aszi üß kort leppitut on see ep pehe
uhestel kaiwatut fanna, kesß se wasta tep se macßsap 1 W.

Sorßep ur fullana temma perremehe jureß erre
enne | ko temma ast welßasß on siesß laddup temma
palck | keick seß nuchtlosßest nuchtlosßest sap se Szandt
üß kolmasß | ofza ninc üß ofza se kirck ninc kolmasß
ofza se kesß² | kaiwap.

Reiß teise pehl Wallestap ninc ep woip sedda |
teh¹ tedde sahße sel ohn Witzat³ selka⁴ pehl.

4.

1570.

Tallinna.

Ametivanne II.

Tekst leitud arh. G. Hanseni poolt a. 1891 Tallinna l. arhiivist. Kirja ja paberi põhjal otsustades, arh. O. Greiffenhageni järel, ei ole tekst mitte uuem kui a. 1570. Käsikiri Tall. linna arh. (reg. BK. 12). Trüki avaldatud Vill. Reimani poolt SbGEG 1893, 104—5.

Juramentum der Undudeshen,

Wynno toyuetann, nyncß wanno, sehl | suer¹ weckewall⁵ |

¹ Võiks ka lugeda tehe. ² Parandatud sõnast fennel. ³ Võiks ka lugeda Witzut. ⁴ Võiks ka lugeda selku. ⁵ Sõna asenebülal pool eelmist sõna.

Rottsehl Ricks, ninck¹ aufzull Rhade, 'nynck' Isandee² | szelle
tallyna Lynnhall, wagka, nynck | sanna kuelha³ olla, kuy mynd
Sumall | awytacke, ninck theme kallis Euangelion

'Reino' Tonnies Kerch
Knackenhouer

5.

1589.

Tartu.

Tunnistus Sigismundus Awerbach'ile.

Käsikiri Tartu linna arhiivis (arh.-reg. I: C.4, lk. 445—6. Protokolle
und Conceptione 1586 — August 1589). Vastav saksakeelne tekst leidub seals.
lk. 443—4. Trükis avaldatud: Vill. Reimani poolt SbGEG 1901, 185—195,
M. Kampmanni poolt Eesti kirjanduseloop peajoonel 145—6.

Meye Burgermeister vinct Rads Isandette fest Coni[. .] |
lienast⁴ dörrt lifflante mhalt⁵: Unname ohma heldelin [...]
Terwe, ninck kas Tyede keickelle Inimiffelle: Et meye |
aawusts Isandette ehen sye sinatze Iyenasts kochtu | Sun-
5 diate kumba meye siefts, ninck meye Juren se | kombel ohm,
hent kas sündnut leick aawusts Rads | Isandette ehen
tunnistut. Ruij se aawusts ninck ölle | tedje kywij hend
filmade leykitaija Optalmist hywu | ninck Reijede artzte,
Iffande Sigismundus Awerbac[. .] | neije ehen ohm olnut,
10 Ninck ohmat ne aawusts mehed | Hans Rarthusen hent
Elias Rholler koddenic [Burge] sie lina | kuy usckmatte
tunnistaija, kumba ohma todde | sanna Juren, ninck wanmen
asmen siffe tunnistanu | Et se aawusts Isand Sigismundus
Awerbach | meye spittale ninck hillisse siffe, katz naysede
15 hent | öy mehes lebbij Sumala appij, ninck ohma kijtuff[se] |
kunste, kuij nimmy kaen Anna öy wanna naijn | ohmast
kuestskömneste ayaste, kumb ammo kuests | nelijade aijaste
ilma neckmette ohm olnut, Sel:kombel öhelle naijselle
katrina, kumb kas se | teijne aijasta siffen söckæ ohm olnut,
20 Selkombel | kas Jurgen schmitte, kæ sel kas seitze aijasta

¹ Sõna aseneb ülalpool järgmist sõna. ² Võiks ka lugeda Isanda.
Sõna aseneb ülalpool eelmist sõna. ³ Sõna lõpeb mingi konksuga.
⁴ Võiks ka lugeda linnast. ⁵ Võiks ka lugeda mhalte.

föck[æ] | ohm olnut, kuij kenneke neyft tunnistaya, kuy sell ^{awita-}ülle ohmat nymitut, neist tunnistusse tawat fest | Isandest ^{nut}Sigismundus temest Surest kittuffest | kunstest, ninck nema ohma silmade kæn ohmat | nennut fest tunnistusse woijwat anda, hent lövy | se samma njmmitut Sigismundus awerbach ⁵fest | tunnistusse püdep: hent meije se todde polest ey woyme errakeleba Sieperrest olleme meije Burger- | meister ninck Rades Isandette sell synafelle Isandelle | meye Siegel tiedmette kæn andnut Sundnut dörrt | se 29 kwe aprilis Anno Christi 1. 5. 89, | (võelle kolmandelle¹) vÿ tuhät viests ¹⁰sadda [võtse] vttese pele katze kument.

6.

1603.

Tallinna.

Katke Georg Mülleri jutlusest loodusõnnetuste, tõbede, kallia ja sõja puhul.

Tekst leitud arh. Th. Schiemanni poolt Tallinna l. arhiivist a. 1884. Käsikiri Tallinna l. arhiivis (reg. BE. 12). Trüki avaldatud V i l l. R e i m a n i poolt VhGEG XV 85—9 (jutlus nr. 9-da algus). Jutlus on kirjutatud 17. juulil 1603.

U. R. R. meddy U. Issandt ninck Onisteglia, kudit kaas | meddy keickede Erralunnastaya, Ihr Chr Zumala ninck se Neuwzikesse Maria Poick, on iske keickest | sefstamast asstiaft kulutanut, mea enne sen Wymbse | Peiwa syn Maapæl piddab sündima, Rusß tæma ninda | on paiatanut: Sæl ⁵piddab se Rachwas vlle tohne toyse, ninck vÿ Runningla Rickus vhe toijne toijse wasta vlls:toussma, ninck piddab vÿ suhr Maaverriemene syn | ninck sael sündima, ninck sæl piddab ollema **Katku** | ninck **Kallis ahek**. Ninck sæl piddawat suhret ninck hirm'sat Ime¹asstiat¹ tæhet sündima, sen Peiw- ¹⁰likus, ninck Rwes | ninck Tæhes, se on se¹ hedda Algmene, waidt sempæle | piddab pea se hedda algma.

Ninck on kaas meddy Issandt Chr, eddespeiti kulutanut | eth se Eitedus keickede asstiaade siddes piddab vllæxæ wott ma,

¹ Ses sõnas on kolmas täht l parandatud esialgsest m-st.

se Rhyti welly Arm piddab errakustututh ollema : keickede
Inimesie iures; Ninc se Pöha Euangelium, piddab lebbhy
keicke Imatallusse, keickede Inimesie sæas : kulututh sama,
vöher tunnifusæy keickelle Rachwalle, ninc shs piddab se
5 ilma oð tullemä.

Rudt meije nüith U. R. senfinaze Meddy Iffanda
Chrye Iit:lusse pæle pifstuth tahame wallatada, ninc kaas se
Uya pæle mottelda, kumba fiddes meije nüith, ia eife nüith
selfina:hel aijal ellame, sijss piddame meije toesti keick tunni-
10 stama, eth sesama aijel io Umokit meddy Tallinna fiddes,
ninc Lijfflande Mää pæl on olnuth, ninc on weel nüitit.
Ninc eb olle sijn mitte tarwis, eth mina sijn paliu pearin
wöhra Rachwa Exemplit ninc Hystoriat wællestama, moito
mehe tahame oma henesa hedda ninc willezusse aija pæle
15 walatada, kumb tche isse igfepeiw oma Korwade kaas kulete,
ninc Silmadde kaas næte. Meddy Iffandt Chr on kuluta-
nut. Eæl piddab | vö Rachwas vöhe tchne tchse, ninc vö
RunninglRick | vöhe toijne toijse wasta, suhre Saplusse ninc
Mæssu kaas | vellestoufma.

20 Eb shs se nüith U. R. tofsij olle, se pidda meije io keick
tunnistama, minckfarnse suhre waijno se Rotsse Runningkas
sen Wenelasse kaas monda Alastat omat piddanut, mitto Sadda
tuhat Inimesket omat sensama Sodda Uija fiddes erratap-
petuth. echl mea motlet fina küll, mea senfinaze Kolme Alasta
25 fiddes on sündinuth, mitto Inimesket omat sen Röze ninc
Pola Sodda Ujall, oma henge errasüllitanuth: enne kudt
nente aijel on tulnut. Ninc se Pola nægki eb anna weel
nüitit vöhelekit Inimeselle armu, Tæma rahub, löb maha
ninc Eurnur, ke eales tæma ette tullewat, olkat Sarfa echl
30 Mää Inimene. etc.

Perrast on Chr kaas kulutanut, Ninc sæl piddab vö
suhre Maa werrieme sijn ninc sæl sündima. Sesama U. R.
pidda mehe io keick tunnistama, eth sesama suhre ninc hirmus
Mää werriemene sijn meddy Tallinna Merre ninc wyki
35 pael, kudt kaas meddy Linna sees, ninc Linna ymber, hæsti
(motle mina minust melæst) on mæskanut, Rudt eb fina mitte

mallesta, sijs motle, mindfarn hirmus Tuhl ninc Maa-
 werrisemene mannewall Aastal v̄r Næddal prast Micheli
 Peiwa olly, eth is mitte v̄rpeines suhret Laitwat Wyki
 pæll, moito kaas Saddama siddes saijb erraricututh, Eb
 sijs se Wachthuss Sad:damast, kudt kaas kogkonis se Sild, 5
 ninc kaas nij monda Mündriko Patit, Herma Pöllu, ninc
 Pirrida Ranna pole said aijetuth ninc katkij peretuth,
 Mitto mayad ninc Ulijadi, kudt kaas suhret Lipput ninc
 kivot loy tæma sensama Oh siddes nijnd hæsti werra
 tagla kudt Linna siddes maha, Sesama piddat fina minu 10
 U. Inimene io isse tunnistama, eth sesama Ufsy meddy iures
 sündinut on. Mea kachio minu U. Inimene on selsamal ayal
 küll Meræ pæl sündinuth, mea fina ninc mina oma Sil-
 made kaas eb mitte olle næchnut. Mitto Laywat omat sel
 ayal Merre Pochiasse Mæhe ninc hüyde kaas errahup- 15
 punut, ninc allawaijonut, eth se Laitw ninc hüijs eb eales
 enamb pidda ette tullesma. |

Sesama feid U. R. lasseb Jumal v̄cher Imeasxiar
 sündida, eth meije Inimesset oma Pattune Ello pidda me par-
 randama, ninc sen wijmse Peiwa pæle mot:lema. Mindprast 20
 se Pannine Alm, ninc meije Inimesset olleme nij kangle
 Süddamet, eth eb meije mitte:lit holime Jumala, ninc tæma
 Kallij Sana perrast, meye polgteme se erra, ninc peame
 v̄cher nahruy, kudt ned Kirckffandat meydt lebbij sen Pöha
 waijmu nuchtlewat, ninc æchfferdawat meijdt sen Igtewesse 25
 Pörgkutulle nuchtlusse kaas. Waidt eth teije nüith Jumala
 Sana nahradte ninc errapolgtete, sijs hellistab Jumal isse
 oma Suhre Kella kaas kocko, ninc kusub weel nüit:lit feid
 Inimesset sen Ello Parrandusse pohle, eth teije Tallinna
 Rachwas hend piddate omast Pattussest Ellust v̄mberpördma, 30
 ninc hend parrandama. Sesama teb Jumal lebbij mone-
 sarnase Imeasxia, kudt lebbij Sodda, waijno ninc werre-
 errawalamesse. Ninc kaas lebbij suhre Tuhle.

3. Kolmandel on meddy Iffandt Ehr kaas kulutanut:
 Ninc sæl piddab ollesma Kattu ninc Kallis aye. Sesa ma 35
 Uyk (U. R.) on io nüith parrahellis meddij læes, mitto
 tuhat Inimesset, motlet fina minu U. Inimene, omat küll

nente sinaze 2¹/₂ Jahren Parblalle, S. Hannurfselle nind
Kallamaya' del KirckUhiade pæle ilma KirckIffandate nind
Scholi Poyfsidte kaas mahamattetuth. ech motlet fina minu
U. Inimene, mitto Inimesse Lapsset, ad D: Olauum. Nico Jaum,
5 ad S. S. et zum Suster, sensinaze Aasta sibdes omat maha
mattetuth, ny hæsti Riclat kudit wahset, wannat nind nohret,
nind suhrrewat weel igkapeiw pælekit.

Mea taha meye sijs iüttelda sest Kallist Uijast. Eb syjs
se Uylt meddy kæes nind Vinna sibdes olle, Mitto tuhat
10 Inimesset omat küll nælgla furnuth, ech mitto Inimeset
omat (bona Venia) Surnu hobbose Lih, Surnut Royrat,
Rasfit, Seat etc: ia vy ellaw nind nælgt Inimene, on vche
Surnu:Inimessest söhnut, ny kauwa, et tæma kaas isse on
maha langnut nind sel assemel errasurnuth. Eb syjs teye
15 oma Silmade kaas weel igkapeiw næte, kuy nedt waijset
Inimesset ellawat nind Surnut Rasfit ech Royrat karipeiti
olle | olle Dina Sulgade landwat nind söwat. Eb sijs teije
ollete næhnut, kuy næmat keickes paykas se Vinna ömber
omat iftnuth, nind ne Surnu Raipe Luhd, kudit ne Royrat,
20 nerrinuth nind söhnut. etc: Sesama Uick nind Polwe on io
meddij Kæes.

Ölle sedda U. R. wottab se Kallis Uick weel idex mele-
wal:la nind ölle Kæe, eth nüith pea keick afsij, Kolmet ia
küll nellytordt kallimb on, kudit enne 18. 20. Jahren. Ja
25 mina tahan küll uskuda, kudit sesinane kallis nind kurrij
Uylt pear kauwa thurima, sijs eb pea vrlit Inimene Tallinna
fees kauwa ellama. Teije, te teije wanambat ollete, tædate
parrembasti, kudit mina se teile woyn iüttelda, eth Lyfflandt
vy sesarn kaunis Mää on olnut, eth tæma palu Linnadt
30 nind Määb, Sava ech muh woyra Maa sibdes on toithnut,
wahdt nüith Jumal parrakut, eb woiy Lyfflandt oma henesa
Rachwa toytada, nind mina tahan kaas toesti iüttelda, kudit
ned Sava Laidwad nente sinaze Rahe Suw:wæ sibdes, meile
eb mitte ollex hüid thonut, Sijn ollex toehpohlest, möne
35 auwus Umetmees, oma Raijse, Lapse nind Perræ kaas
nelgla furnut. Semprast U. R. on se Ratk nind Kallis

Uick (kumast meddy Iffandt Chr on kulutanut) v̄r Tæcht, eth se wymne Peyw, ligli læhüt meddy vrede eddes on. Semprast walwket nincl palwket.

4. Neliandel on meddy Iffandt Chr kaas kulutanuth: Nincl sæl piddawat suhret nincl hirnsat Imel'assiat læchet ⁵ sündima, sen Peiwlikus, Kwes nincl Tæhes. Sesama Uick U. R. on io kaas meddy læs, eth se Armas Peiwlic, Ruwallo nincl Tæhet 'omat' Paistusse omat errakawutanuth, nincl sündiwat kaas palu imeassiat sen Taywa all.

5. Wiendel on meddy Iffandt Chr kulutanut. Nincl ¹⁰ se Eikedus piddab keickede assjade siddes v̄llekæe wottma, Se Risti welli arm piddab errakustututh ollema. |

Syn kule meye U. R. mincksarn suhr hedda nincl willekus syn Maapæl piddab ollema, enne kudt se wymne Peiw piddab tullesma. Semperrast eb pidda se mitte v̄r Imme ¹⁵ meddij melæs ollema, eth ned Inimesket nüith meddij ayal ny waliuth, Sicket nincl kanglet oma Risti welie ehl. Sefsara wasta omat, waidt meddy Iffandt Chr on fest samast turiaft aijast kulutanuth, eth sesama piddab v̄r Tæcht enne sen wijmse Peiwa ollema, eth se v̄r Inimene selle ²⁰ toijselle, oma Risti welie Armu eb mitte pidda neuthma. Eb sijs se Alyc nüith parrailles meddy læes olle, kumb Inimene neutab oma Ristiwelielle Armu, Se v̄r Rochret achneb syn, se toijne sæl, mēne sina sen Ricka Achnekotty iure, nincl palwu tædda, eth tæma sind v̄che wacka Ruckij ehl. Oddra ²⁵ kaas tahar awitada, Mödiwarsij peat sina kulma, eth tæma hend palu waijsemar teb, kudt sina ollet, Sina palwut tæma peab sind v̄che wacka kaas awitama, sijs paiatab se Rickas, Mina pea sind v̄che wacka kaas ruckit awitama, minul eb olle isse v̄rikit peo teuw̄s. Se assij U. R. on io ³⁰ meddy læes, nincl teije peate io tunnistama, eth se tofsij on, mea meddij Iffandt Chr on kulutanuth, **die Liebe wird in vielen erkaltten.**

Georg Mülleri jutluse katke kirikulaulude laulmisest.

Trükis avaldatud V. Reimani poolt VhGEG XV 107—9 (jutlus nr. 11). Jutl. kirjut. 2. sept. 1603. Muu kohta vrd. teateid tekst nr. 6-da eel.

Sesinaze Jütlusse siddes, taha mina lõhitelt iüttel da, seft Orsakist, Minckprast mina sesinaze Laulo, Ruy : kaas eddespeiti (Vasseb Sumal meidt ellada) need toiset : Lauluth, taha henesse ette wotta.

5 Se Eskimene Ohrsaect U. R. minckprast mina sensinaze : Laulo, ninck needt toiset Laulut henesse ette tahan : wotta, on se: Eskimelt, eth keick ned Laulut, mea meije : sijn meddij Maa, Sara ninck Rothze Relell laulame, : Sumala Sanast ninck Kiriaft omat woetuth. Eth : nüith küll nedsamat Laulut
10 neist Inimessest omat techtuth : ninck lauletuth, sijs eb pidda mehe nedsamat palia : Inimeste Sanade eddest mitte piddama. Muito meije : piddame tædtma, eth Sumal Põha W: isse se eike Meister on olnuth, ke ned Sanat nente Inimeste Relede pæle : om'at' on kiriutanuth, ninck ned Inimesest tæma
15 Armu : kaas walgfustanuth, ke nedsamat Laulut omat Lauluth, ninck sen Põha Risti Kircko siise sædtnuth, eth nedsamat Laulut weel tænakitpeiva meddij Kircko : ninck Mahade siddes sawat lauletuth. Rudt mina : kaas, annab Sumal terwet, igla Jütlusse siddes tahan | neutada, kuss paikaz v
20 igla Laull Sumala Sana siddes : kiriututh seisab.

Sijn kulet tehe U. R. seft Esimesse Ohrsakist, minckprast : mina nüith eddespeitij needt Laulut henesse ette wotta, Moistket semprast, eth ned Laulut Sumala Kiria siddes, / seiswat kinnituth, ninck Sumala Sanast woetuth, semprast eb
25 taha mina hend mitte hebbeda, moito teile se : eike Sana moistus oppeta, eth tehe piddate opma moistma, mea tehe laulate.

Se toine Ohrsaect, minckprast mina ned Laulut henesse ette : olle wotnuth, on se: eth mehe keick piddame tædtma, :
30 eth eb sæl vkit Sana meddij Laulode siddes mitte : olle, kumb seb mitte' Sana meddij Põha Catechismo Op'petuze

kaas vöchte tulles, ny selgkesti ninck kauniste, eth kaas ned
 nohredt Lapsset, 10. 12. alt sein etc: sesama woivat moistada,
 kumba Pætticki Dppetussset sesama Laul on woetuth. Ja se
 Nohr Rachwas, kuds kaas teije Wanambat, woite needt
 Laulut nij kebaste oppeta laulma, ninck kaas meles piddada, 5
 eth eb teye næmat eales woij erraunnudtada. Sesama
 moistab se Kochret küll, semprast erratab tæma palu ninck
 monesarnast ilma heütümatta Portulaulut völes, eth nedt
 Inimesse Lapsset, ned Portulaulut enne ninck pigkemasfe op-
 wat, ninck nedamat heelelell laulwat, kuds Jumala 10
 Sana. Semprast pearime meye, te meye Risti Inimesset
 tahame olla, Jumala Uuwur, sen Kochretti wainur ninck
 wihar, meddy hennesa Dppetussset ninck mainitusset, Jumala
 Sanast hælelell opma, ninck ned kaunith Lauluth hælelell
 Kirckus ninck Roddo Laulma. 15

Se Kolmas Ohrsaek, Minckprast mina ned Laulut
 hennesse ette olle wotnuth, on se: Eth nüith need Laulut
 küll löhikeset omat, ninck kaas palu Rachwas sawat leud-
 tuth, te ned Sanat Suh kaas laulwat, waidt næmat eb tæ,
 echl eb moista isse mitte, mea næmat laulwat, monikat laul- 20
 wat echl mælawat, kuds ned rumalat Lambat segkamasse,
 ilma keicke Sana moistusset. Semprast U: R. Wanambat ninck
 Nohrembat, on nüith weika tarwis, eth teije eddespeiti pifsuth
 parrembasti taharete oppeta moistma, mea teije laulate. |

Se Relias ninck wijmses, Ja se eife ninck keicke korg- 25
 kemb Pæ Orsaek, minckprast mina ned Laulut hennesse ette
 olle wotnuth, on se: Eth eb pea vrikit Inimene meddy Rich-
 lakunda Rachwa sæas sa leudtuth, te vöche Uino Laulo
 tundtwat (weale kirjutatus: tunneb) eifesti Laulda, kuy teye ru-
 malat Inimesset teddy Nohre Polwel neist tratist ninck
 Santist nente vrede eddes ollete kulnut laulwa, ninda laulate
 teije weel tænakitpeiva, eth vöche waijse Inimesse Korwat
 kurtar iæwat kulma, kuy teije laulate. Ja toesti, mina
 ollen hend sagkedasti pohl furnur hebbedanuth, kuy sæl wahelt
 woyrad Kirckiffandat meddy Kircko echl Chore fiddes omat
 olnuth, te teddy Relæ ninck Laulo omat moistnuth, Soeh-

pohlest næmat omat feisnuth, ninel isse hennesa : meles
nairnuth, ninel prast minu Silmadde wasta : paiatanuth.
Teye Rachwas laulwat öppris Pexifeste : ninel hullust, eth
eb meye mitte pea moistame, mea næmat laulwat, tulleb se
5 Jumala Sana kaas : öchte, echt eb mitte. Ruij meije eifesti
nente Sanade : päle merckame, süss laulwat nemat enamb
Jumala : Sana wasta : Sesama minu A. Inimene, olle :
mina mondkorda : oma Korwade kaas kulnuth, sedda eb
woy mina mitte errasalgleda, Muito mi-na tunnista nente
10 wöyra Kircko Iffandite kaas, eth eb teye öxrit Paulo mitte
eifesti laula.

Nüith eb olle sesama nente önsade mollembadde Kircko-
Iffandite Süij mitte, eth teije ny Valschiste laulate, Sesa:ma
tunistusse taha mina nente önsade mollembadde : Eurnusuh
15 päle andada ninel kaas paiatada, mea : mina oma Korwadde
kaas ollen kulnuth, eth Önnis : H: Balzar ninel H: Johan
teydt Rumalat Lambat sagledasti ninel mondkorda omat
nuchtelnuth, Teile kaas : ned Sanat teddi Su sisse pannuth
ninel opnuth, kuy : teye nente Schole Pohside hæle ninel
20 Sana prast piddate : laulma. Ech kuy sagledasti olle mina
isse teidt hæ : ninel kuria kaas opnuth, kuy teye ned Paulut
piddate eifesti opma laulma, mea on se awitanuth? eb 'toesi'
toesti mittekit eales, rumalat ollete teye, rumalar : 'æte teye
kaas' ninel wöyra Rachwa nairuy æte teije kaas. |

25 Waidt eth teye nüith tahaxite mottelda ninel öttelda,
ia meddy Nohr Iffandt ötleb doch ninda, oma hennesa : Pæst
ninel hæ melest? isse meije Paulame küll eifesti? : Terræ
tullemast A. Inimene, iütte mina ielles ömber. : Se eb olle
mitte tofsij, eth mina sesama minu Pæst echt : hæ melest
30 iütte, eth teije valschist, 'eth' ninel eb mitte : eifesti laulate.
Sesama taha mina teile nüith parra hellis teddy oma 'hennesa'
Sanade kaas neutada, kumb : Sanat mina teddi hennesa
Sust nentesinaze Pohkol:met Afastadde fiddes ollen öllestiriu-
tanuth, kusß mina : Chore fiddes, echt se Altarij ees ollen
35 feisnuth, ninel : ösinaasti teddi Paulo päle kulnuth, eth eb
teye öxrit : Paulo eifeste Laula, ötle mina weel öxfordt, se

piddat : tehe kaas isse tunistama, Ruij meye nüith teddy :
 Sanat mea tehe Laulate, meddy Sanade wasta peame, kuy
 mehe Chore fiddes laulame, ninck meddy Ramato : fiddes
 kiriututh feisab, sijs eyte teije toehpohlest laukelt Jumala
 Sanast. 5

8.

1605.

Tallinna.

*Georg Mülleri jutluse katke sõja puhul, millega patustunuid
 nuheldakse.*

Trükis avaldatud V. Reimani poolt VhGEG XV 226—7 (jutlus
 nr. 24-da lõpp). Jutl. kirjut. 14. juunil 1605. Muu kohta vrd. teateid
 tekst nr. 6-da eel.

Pea tulleb meddij päle v̄r ækilene Ratku echt muh : Tobby,
 fesama kekistab nedt Inimesse Lapsset erra, fuhre : hulka k̄s,
 Pea tulleb meddy Mää päle, Sodda ninck : werrewallamene
 Sijn ninck sæl sawat Maad et : Rachwas, Linnad ninck,
 Kulladt, Kirekut ninck Scholit : errarickututh, Raha ninck ¹⁰
 Süiis sawat sest Waijnlasest : errawoetuth, nedt Weddichset
 sawat erraaijetuth, Eman:dat ninck Neuwzit, kuij k̄s nohret
 Nahset ninck Tüttrifuth sawat nairututh ninck hebbedar tech-
 tuth, Wanam:bat ninck Nohrembat sawat kuij nedt Rohrat erra-
 tap:petuth, nente Maijast ninck Wallast erraaijetuth, ninck mea ¹⁵
 100. Aasta sid: on v̄lestechtuth, ninck hæsti : ehituth, fesama
 saab v̄che Peiwa fiddes maha k̄sclututh, ninck tulle k̄s erra-
 polletuth.

Ruſt tulleb weel t̄anakitpeiwa keiel se kaibtus, v̄lle : se
 monesarnaze willekufse, kuij se iglepeiwase waiw:messe k̄s, ²⁰
 minckkaas teije weel nüithkit sate waij:watuth ninck kaas v̄pris
 allawahotuth, Ruij eb teije : mitte tahate h̄elmelell, sijs pid-
 dat tehe v̄lle meldæ : neile Landstnechtille nente Ruw raha
 andma, ninck sate : monda Gotts wunnith weel p̄alekit, Ja
 tehe peate : se nægkema, ninck v̄lle melde kanatama, eth nedt ²⁵

tīnaset wagfnat, Ratlat aus ewrē heufern werden | ausge-
tragen. Se tulleb fest, eth tehe sīket ollete selle Iff: | Christusselle
andma, nincl auch seinen dienern.

Sepr: N. laschem meidt keickit oppeta nincl meleš pid-
dada, fest, eth meije tæme nincl kuleme, eth se Pattu se | eife
Hallieck on, keickest meddy willekussest, Sumala wi:hast, nicl
ks wimatel se Surm, sijs peaxime meye hend | (nij paliu kuh
5 meye eales wohme) se Pattu eddest hoidima, Sumala tæma
suhre nincl hirmsa wiha kartma, | igka filma pilckmesse ahal
meddy suhret nicl rasebat | Pattut tunnistama, nincl se
Runinga Prophete dauide | ks paiatama: Iffandt erra motle
mitte minu Pattu | nincl vlleastmesse pæle, mea mina Lapselst
10 ahast, | emis seye sato olle technuth, Waidt motle minu pæle |
finu suhre nincl rochte helde armu prast.

Kuh meye nūith N. hend sel kombel allandame, sijs |
tahab se keicke wægl: Sumal hend meddy pæle hallastada,
nincl meidt armu ks wasta wotta, ia keick | meddij Pattut,
20 sen keicke sūwemba Merre siise heitada; wie der Prophet
spricht: Rus on v̄r sesarn Sumal, | kuh fina ollet, le nedt
Pattut ander annab, Minclpr: | (sagt d' Prophet ferner)
Tæma on Armuline, Tæma | tahab hend meddy pæle hal-
lastada, meddy kariat vlleastmeset erralæmada, Vnd alle
25 Vnsere Sūnde in die tieffe | des Meeres werffen. Alio loco.
Da der Sohne Gottes | spricht: Mina kustuda finu kariat
vlleastmeset erra, | kuh se Pilwe, nincl finu Pattut kuh se
vddo. Pōhra | hend minu pohle, Minclpr: mina pæsta sind erra.

30 Se keicke wægl: nincl Armul: Sumal tahar mei le keickelle
oma Armu anda, eth meye igka aijal Sumala kartusse siddes
woixime ellada, taas ninda, | eth meye Lapsel nincl Perruth
vitæ æternæ, sesinase | Elio prast woixime sada nincl ks
iæda, emmis igkewest nincl erralopmatta. Se arm nincl
35 wægki etc: |

Georg Mülleri jutluse katke liha ülestõusmisest.

Trükis avaldatud V. Reimani poolt VhGEG XV 282 (jutluse nr. 31-se katke). Muu kohta vrd. teateid tekst nr. 6-da eel.

Walata doch Inim: Q: nente Maotseſſe, Kerpsede, Pæſchlade, echl toifte SurwijLinokseſſe pæle. Nedtsamat keicl omat se Kūilma Salwe Uhall ſurnuth, Waidt Rewwade pohle, Ruij se Māā hend ōllesawab, ſiſſs pugkewat næmat v̄y igfa Soyus oma Pæſſaſt ette, nincl omat ellawat.

Thut nuhn Gott ſolchs an ds Bnuernunfftige Thierlein, Minckpr: peagine mehe ſiſſs kahewahel ollema, eth meije küll se Māā mulla ſees læſſime, Waidt ſiſſskit pea meije ſeft mullaſt ielles auffſt: Vnd leben: werden.

Ulle ſedda taha mina teile rumala MaaRach: v̄y Dypetz anda, ſe teidt peab opma, eth meije wiſſiſte piddame ōlleſtowſſma. Menne ſina Inim: Laps ſinu Maija kuij ſe ſe Weddichs Lauta ſiſſe, walata nente Hanide, Partide nincl nente Kanade pæle, Eb ſiſſs nedtsamat v̄che Surnu Aſſiaſt tulle? Nūiſth wottab v̄y Maija Perrenayne monikat munnadt, es ſeij Genſe, Enten, oder von Hūner, paneb ſeſama nente N. alla, ſeel iſſwat nincl hauwat næmat nedt Munadt nij kauwa, eth ſæl nohret Hanedt, Partit echl Kanadt ette tullewat; Seſama næme meije igkapeiw oma Silmade kaas, Rumb toeſti v̄y ſuhr imme on, mea ene 3. 4. 5. 6. Ræddala ſurnuth Munna on olnuth, ſeftſamaſt on v̄y ellaw Ellaya ſanuth. Sūnnib ſeſama nūiſth meije Maijade ſees, kudt ſs meddy Ræddede wahel. Ruij paliu enamb eb peay ſiſſs meddy Sahwane Maha Ema, ſe on ſe keicke wægkiwene Sumall, meidt ſe mehe io enne olleme ellanuth, ſeft Surmaſt ōlleſſerratama, nincl meidt ielles ellaway tegkema, paliu pigkemaſti, ia lebiamaſti, kudt v̄y Ranna v̄che Rana Poija neiſt Mnnneſt hauwub. etc:

Turu käsikiri.

Tekst leitud 1909 a. sügisel Kaarlo Österbladh'i poolt Turu toomkiriku arhiivist, vanade soomekeelsete raamatute ja käsikirjade seast, mis põlvnevad XVI as. lõpult ja XVII as. algusest. Käsikiri esineb 11 lehel, kokku 22 lk. (suurus 19 × 15 sm.). Vrd. Jaakko Gummerus, Eräs kirjälöytö Turun tuomiokapitulin arkistosta (Ylipainos Suomen Kirkkohist. Seuran pöytäkirjoista liitteineen X), Jyväskylä 1912, lk. 81—3. Käsikirja faksimile leidub Eesti Kirjanduse Seltsi arhiivis, Tartus. Käsikirjast on lk. 1—18 ja 21 eestikeelsed, lk. 19 ja 22 rootsi ning lk. 20 soomekeelne, millest lk. 19 ja 20 on kirjutatud sama käekirjaga kui eestikeelnegi osa, lk. 22 aga teise käekirjaga, a. 1731. Käekirja põhjal otsustades arvab A. R. Cederberg neid tekstisid põlvnevat XVII as. esimeselt poolelt. Autori isiku ja teksti kirjutamise aja ning paiga kohta puuduvad andmed. Nähtavasti on autor keegi Soomest Eestisse ametisse tulnud kirikuõpetaja. — Tekstist on trükitis avaldatud ainult lühike katke A. Saareste poolt, Eesti Keel II 99—100.

DE BAPTISMO.

Mene era fina rihwa waim, ningk ana maatt sille Põhale waimolle.

Der effter gör Prästen förs opå barnsens ansikte och bryst.

5 Wott se teht seft Põhast ristist, molemba fino otza + ningk fino rinda +.

Lastem mehe paluda.

D Reickiweggiwene iglawene Jumal, meidi Isan dan Jesussen
Christussen Issa, mina huihda sindt abbi sen sinazen sinu sulafen
10 N.+¹ päle, ke sinu ristist andet palub, ningk sinu iglawesse armu
lebbi sen waimussen toistkorda sündümisse tahab, wotta ted da
Issand wlesk nih kuit finä wttelnutt olett; Palwuket syks pid-
datte tehe saama; oiket, syks piddate tehe lewõtma; Kollustaket
syks awataxe teille wles. Ehs anna nuhdt fedda häätt selle,
15 ke seell palub ningk awa wlesk se uye selle, ke fell kollustab;
ett tema se iglawene armu seft taiwaseft pesemesestt saakutt
ningk se towotutt ricuus; sinu andest wotko; Lebbi Jesum
Christum meidi Issanda. AmEn.

Laskam meidt Paluda.

O Reicke wegkiwene igkawene Jumall, ke fina ollet | sen
 wessi toufsmesse lebbi, sino kindla kochto perast, sen | uskmattojal
 uslmata ilman era hukuttanut, ningl sen uftwan | Noe Kadheya
 kessia sinu suuren armu perast hoidnutt, ningl sen soledan ⁵
 Pharao, keik tema wegke | kaass sen punassan meren siddes era-
 huputtanut | ning sinu rahwa Iszraell, kuiwasti seeld lebbi |
 sadtnut, ningl kass sen sinazen pefsemene sinu ristimisest mea
 perast pidbi tulema, nevdtnut olett, | ningl lebbi sinu arma Pöya
 meidi Iszanda Jესusse | Christusse ristimisse sen Jordan n. keik ¹⁰
 weddet vhey | onsar völewodawar wedder ning nende pattudhe-
 rickar erapessemisex Pöhisenuutt n. sadtnut olet. | Mehe palume
 findt lebbi se sama sinu ilma errapajattama armu, ett fina
 tabtsitt sen sinazen sino sullase N¹) armo kass walatada, ning
 vhen | eigken ussun kass pöhiseda, ett lebbi sen sinazen | onsan ¹⁵
 vlesstoufswan wedden teman siddes erahupuka n. alawaoka
 keik mea tolle Adamist sön: dñnott² on; Ett tema sest usmat-
 tust lughust, eralahutut saako, n. sen pöha risti kogko laiwa
 siddes, | kuiwasti n. rawu kass hoidutt igka ajall, tuline | sest
 Pöhasst waimost, römussa sest lothmesest, sino | nime awustako, ²⁰
 ett tema keicke uslube Inimiste kass, | se igkawene elo saako, kutt
 fina sedda toewottanut | olett; Lebbi Jesum Christum meidi
 Iszanda. AmEn.

Mina erawannutan findt, fina rýwe waim, lebbi | sen
 Isza + ning sen Pöyan + n. sen Pöhan waimon + nimell | ett] ²⁵
 ett fina erramenett sest sinazest Jესusse Christusse | sula-
 sest N³)

Ruulkat kass se P. Evangelium
 mea meille kirjuttab se
 P. Markus 10 cap. ³⁰

Sell ajall toidt nematt net Lapsufeset Jესusse juure,
 ett tema pidbis nemat lükuttama, wait | ne Poostlit keelsit

¹ Lehekülje veerul märkus: +ymmärdäia [Sama märkus esineb ka
 ülal lk. 16, r. 10]. ² Selle sõna kohal, lehekülje veerul, esineb läbikriip-
 sutatud märkus: n. tema is senpääle tehnut on. ³ Lk. veerul märkus:
 ymmärdäiaft.

nemat era, ke nematt toidt; Rut | Jesuss se negki, wot tema
 se wihaz, ning ütli neille | lastet ne lapsukesett minu jure
 tulla, ning erakelkett neitt mitte, sen perast ett neye saar-
 naste perald | on se taiwa rikuss; Todest mina üttele teille,
 5 Re | sedda Jumala rikust eb wotta, kutt yr lapsukene | se eb
 woi sinne sisse tulla; Ning tema wottis | nemat oma sölle,
 n. pani nedt kädde nende pääle | önnistis nemat, ning pajattis:

Sär lägger Prästen handen opå bar-
 nes ansikte eller bröst, och säger:

10 Isä meidi ke fina olet taiwas; Pöhitett saakutt | sinu
 nimi, Sulkutt meille sinu rikus, Sinu tahtmene söndikut,
 kui Taiwas, ninda kass moa pääll. | Meidi iglapäiffwane leib,
 anna meill Tenapäiff | Ning anna ander meidi wölat^{+ 1)} kui
 meidi ander | annamme meidi wölglaisille^{+ 2)}, Erasaata meitt |
 15 kurja hukutusse sisse, Eranes erapästa meidt keigest | kurtast;
 Mingz perast finoll on se rikus n. se | weggi n. se awu
 iglawest Amen. Der effter

Der effter leedher Prästen barnet
 till dopett och säger.

20 Se isband höidkutt sinu sisse tulemene, n. sinu ouwe |
 menemene, nühd t seft aiast emnis igawest, Amen.

Nu frågar Prästen, och Fadraner swara
 på barnens wegner.

N. Salkat fina era sen kurratti? Mina salkan. | Ringt
 25 keik teman toedt? Mina salkan. | N. keik teman astat
 n. kombet? Mina salkan. |

N. Wsüt fina öhe Jumala sisse, Isä keiki weggi wene
 Taiwa n. se mhoa löya? Mina ussun. | Wsüt fina sisse
 Jesum Christum, teman aino | Poik, meidi Isanda,
 30 kumb on Inimisez söndi nut ning sen suuren surman
 kannattanutt? Costa; Mina ussun.

Wsüt fina sisse se Pöha Waimo, yr Pöha ristii | Kirck

¹ Lk. veerul märkus: sühdt.

² Lk. veerul märkus: sühtegiäl.

nende pöhadhe kogko, pattude ander | andmene, se liha
vles toufsmene, n. se igawene elo? Costa; Mina ussun.
N. Tahat fina ristitut sada? Sumalan nimen kass.

Nu döper han barnet.

N. Mina ristin sind se Issa⁺ 1), n. se Pöha Waimo ni- 5
mell, amen.

Se keidki weggivene Sumall, ningk meidi Issanda | Jesusse
Christusse Issa, ke sindt toistkorda on ilmalle tonut |
tonutt, lebbi sen wedhen n. Pöha Waimo, n. on sinulle | keit
finu Pattut ander andnut; Se kinnittako | sind oma armo 10
kass, sell igaweiselle eloll. AmEn. | Se Sumala rawu olkut
finu kass. Öttleket AmEn.

PRO INTRODUCTIONE.

Lastem meidt paluda.

O Keidkiveggivene igawene Sumall, ke andiss se | önnistusse 15
vle nende Inimiste, kui fina tema lo: nutt olitt, ett tema
piddis hendass kasswattama | ning sighittama. Sina ke koass
se önnistusse perast, olet se sinaze sinu hamärdäiä wiliasey
teh: nutt: Pöra nütt heldest hendass tema pole, ninda | kui
fina olet tedda wiliasey tehnut fests iho polest | süss tee tedda 20
kaass önsay fests waimust, ett tema | woizi weggi wottada sinu
tundmises, ning elada | sinu Pöha keshyde jerjell, Lebbi
J. C. 2.

Så tager Prästen hanna i han-
denne och säger:

25

Se Issand hoitkutt sinu sisse tulemene, ning sinu | ouwe
menemene, nuhödt fests ajast emnis igawest.

A M E N. |

PRO CONIUGIO.

Dicat ex suggestu.

30

N. ningk N. tahtwat hend Sumala sädufse perast | sen abbi
elo sisse anda, tahtwat sen perast vü igka | risti miehen palwet,

¹ Lk. veerul märkus: n. se Pöja.

nende edhest, ett nemat se Sumala nimell woiwat alkada, n. lopetta, n. on mitte wigka senpäll, se paiattala aigkaiſt nytt n. iekett peräst waitt, Sumal andkut neille oma onne. Amen.

Cum ad altare veniunt.

5 N.¹ tahat ſina ſen ſinagen N. wottada häneſell h̄hey abbi naiſex, armaſta tedda römuſ ningt kurias. Ja.

Sumat annulum amborum et dicat

D Iſſa keickiweggiwene Sumal, ke miehen ning naiſen olet
luonutt, ett nemat piddawat ſaman ör liha ning weri, ning
10 ett nemat piddawat hendansſ kaſſwattama ſino önniſtuſſe
perafſt, ning teutman ſedda ilma; Syſſ anina ſinon oma Pöha
armo neill ſinon ſulaiſill ett nemat woizitt ſinun Pöhan
ſanade ning keſtyde perafſt ellada oman abbi elo ſiddes ninda
ett ſe woiz ſaada ſinoll iſſand aury n. tenoy, ning neill
15 önniſtuſſex n. ſex igawex eloy, Lebbi Jeſum Chriſtum
meidin Iſſanda, AmEn.

Här ſetter han brudhennes Ring udhi Brudgum-
mens hand, och h̄lla bodha faſt udhi Brud-
gummens Ring et dicat:

20 D Iſſa keicki weggiwene Sumal, ke ſinun ilma errapaiat-
tomat-|tomattomaſt armofſt olet keick häſt lonutt, ett nett pid-
day ſinoll häär n. aury ſaama. Meye palumme ſind ett ſina tahazit
oma önniſtuſſe andadha temalle ſinon önmärdaielle, ke ſe
formuſ piddap kandman oman abbi elon tehey ning ett
25 nemat woizit ilma nuh̄teta ellada ſinon Pöhas ſäädusſes
kumban ſina nemat kuhunut olet, Lebbi Jeſum Chriſtum. 2.

Ponet Sponſus annulum in digitum ſponſe, dicens:

Se iſſa, ning ſe Poia, ning ſe Pöhan Waimon nimell.

Dicat Miniſter Verbi.

30 Mea Sumall on öhte ſätmut ſedda eb pidda örikit ini-
minen erra lahuttaman.

¹ Lk. veerul märkus: Simili modo dicat uxori.

Senperast ett N. ning N. iz hendans sen abbi elo : fisse
 tahtwat andada, n. sen saman sijn iulgteft Jumala : eddes n.
 sen ilman eddes tunnistawat; Senperast nemat koass v̄r tei-
 nen teifell net keddet n. abbi formuisset andnut omat, s̄hs̄
 laulatan mina nemat v̄her abbi rahwar; Sen issa, n. Poian, 5
 n. Pöhan Waimun nimell.¹

Kuulkat eddespäiti koass
 Jumalan sana.

Ningt Jumal se Issand v̄ttell, se eb ole hää mitte, ett
 se : inimine v̄rpeinens on, m̄he taham temalle v̄r abbi teha : 10
 kumb teman juures olka; S̄hs̄ last Jumal se issanda : v̄hen
 suuren unen langeda sen inimesen päälle, ning : tema unustis
 magkaman, ningt wottis v̄hen teman : kyläwigaft ningt sulgt
 sen asemen jelles kinni liha koass | koass. Ning Jumal Issand
 tegti : v̄hen naisen sest kyläwigaft, kumban tema sest inimifest 15
 wottis, n. wey sen : teman juuren; S̄hs̄ v̄ttl̄is se inimine,
 se on v̄r luu minun luist, ning liha minun lihast, tema piddab
 miehen : nainen kuzutut saaman, senperast ett tema sest mie-
 heft : on wotetut; Senperast peab koass v̄r mees oma Issa :
 n. ema iellens̄ jetman, ning oman naisen juuren jäman : ning 20
 net car piddawat h̄r liha oleman.

Nytt ett teye molembat teidt sen abbi elo fisse andnut
 olette Jumalan nimell; s̄hs̄ kuulkat koass

Jumala sest n. sana sen elon pääll.

Ninda v̄ttleb se Pöha Postell Paulus. 25

Teye miehet piddakat armastti teidi naiset, eiglea ninda kut :
 Kristus armastti piddanut on se Pöha risti kirku, n. on henes
 iz teman eddest andnut, ett tema tedda pöhit̄tis ning on tedda
 puhay pesn̄ut lebbi sen wedden pe semesen sanan s̄ddes et
 tema tedda hänesell walmistis : v̄r kogto kumb auws on, kell 30
 eb ole v̄htefit ruwesut : ehti kymärät eht nende saarnast, erranis

¹ Lk. veerul esineb märkus: Dicens claululam imponat manus ambob.

ett tema pöha on ning ilman jhyta; Ninda piddawat koass
net miehet omat naiset armasti piddama, kut nende omat
hiwot! ke oma naise armasti piddab, se piddab hendas iz
armasti; Mingz perast eb ole lekit ealis oma hiwo wihannut,
5 erranis tema toittab tedda, n. piddab tedda häästi, ogin ninda
luit koass se Issand sen P. ristfi kirko.

Nett naiset piddawat oman miehen sana kuuleman, kut sen
issandan, sest ett se mies on sen naisen pää, ogin ninda |
ninda kut Christuss on se Pöha ristfi kirkon pää, ning täma
10 on teman hiwon önnisstegkia; Waitt ny kutt nytt se Pöha
ristfi kirko Christust kuleb, ninda koass net naiset omat miehet
teigte assiade siddes piddawat kuuleman.

Teist lorda, kuuldat koass se Ristfi
mea Sumal sen elon päällen säädtnut on.

15 Ny öttlis Sumal selle naiselle: Mina tahan sinoll palio
waiwa saattada, kuss sina iz hendas waston saat: sina piddat
omat lapsset waiwan koass ilmalle toman ning sina piddat sen
miehen wallan äll olema, ningt tema piddab sinon issand
oleman.

20 Ningt selle miehelle öttlis Sumal; Senperast ett sina
olet kuulnut sinon Naisen häälen, ningt sönut sest puust,
kumbast mina sinulle olen erakieldnut; Sina eb pidda mitte
sest söman: Ehss olgut se poldo sinon perast erranedut,
waiwa koass piddat: sina hendas sen ilman pääll toitman sinun
25 elades; Oria wisat ning ahastett piddab tema sinulle land-
man, ning sina piddat sedda rohto söman seell wälian pääll,
ningt sinu palgkedes higken siddes piddat sina sinon leiba
söma; ny kauwa kutt sina jelles mullay saat; Mingz perast
sina olet muld ning piddat koass mullay saaman.

30 Kolmandell ohn koass se teje röm
ning arm, ett teje tedatte ning usutte, ett
teje abbi elo on Sumalan eddes önnistutt
ningt ristitutt.

Mingzperast ny seisab seell kiriututt: Sumal loi sen inimisen |
inimisen oma hennesse palgkex, ia omay palgkex loi tema.

tedda, tema loi vhen miehen n. vhen naisen, n. | Sumal ristiis nemat
ning vttli neille : Olkat wil'taiset ning tehtet sugku ning täytkät se
mha, ning | sattet tema teidi alla, ning wallisekat nende kala:de
vle meren siddes, ning nende lindudhe pääll sen | taiwan alla,
ning keike weigtzede pääll, mea ma | pääll pugleb; n. jumal ⁵
walatti keid sen päälle, mea | tema tehnut oli n. kazo, se oli
keid suuta vle hää, | Senperast vttleb kass Salomon, ke vhen
naisen saab, | se saab vhen hään asfian, n. peab koass vhen
hään mie:lelhäät selbt issandalt saama.

Sier recke he die handt über sie 10
und bede also.

Reickiweggkiwene Issand Jumal, ke fina miehen n. | naisen
lonutt, ning sen abbi elo sisse sätnut olet, sen pääll sen hirwon
wilia kass ristnut, ningt sen sala asfian | finon ainost Poiaft
Jesusest Christusest n. sen risti ko:gstot teman Morfiamest ¹⁵
seell siddes näutnut. | Mehe paluwime finon ilma erra-
paiattamatto ma armo, ett fina taharit sen sarnasse sino lotutt |
sädhöse, n. ristmisse, mitte lasst tyhia olla ehk errarickuda:
Erranis oman armo kass meidi siddes | hoida n. Paimenda,
Lebbi Jesum C. 2. 20

Jumal Issand hästönnistako teidi abbi elo hänesell | iga-
weser aumr, ning teille suurex önnex Amen. |

DE SEPULTURA.

Mullast olet fina tullut, mullax peat fina
jelles saama, Jesus Christus finon önniste- ²⁵
gia peab sind vleserrattaman sell wjmsell
päiffwäll.

Laskem mehe paluwuda.

O keickiweggkiwene, armuline ning iglawene Jumal, fina | ke
pattun perast olet sedda inimiste päälle pannutt, | ett tema ³⁰
errasureman peab, fina ke kass senperast ett | eb mehe sesh
surmas mitte iglawest pidday olema, olet | pannut sen surman
finon arman poian meidi Issandan | Jesusse Christusse päälle,

kummall eb v̄htekit pattut | ollut, ning olet teman surman
 s̄iddes, meidi surma ninda waihetanutt, et eb se meille woi
 mitte kuria tehda. | P̄orda w̄tt heldest fino Is̄saliko palgket
 meidi fino | waiſte laſte poole; Ning anna meille fino P. armo
 5 ett ſefinane meye m̄ttämine oliy ſinulle waſto wotet | ett meye
 kaſs igka mieſs ſedda ninda m̄ttliſim, millä | lombell kaſs meye,
 kui fino P̄oha tahtmene ninda meye | juure paiattab, ett ſina
 meit ſyt ilman p̄äälb errakuzada tahtat n. meye peab iäll
 v̄mbär mullar ſaama, | n. ett meye woizim ſedda mottelda ett
 10 eb meille mitte | ſyn ilma p̄ääll v̄htekit kindlaſt aſumeſſe maja
 ole. | Anna armo, ô armoline Is̄sa, ett meye woizim ozi da ſedda
 tagka kumb igkawene on, n. elada fino P̄ohan | tahtmeſſen |
 tahtmeſſen peraſt ſyn kurblikos elamas, ett meye | kaſs ſen
 ſinazen meidin Wendan⁺¹⁾ kaſs v̄löſſtouſim ſell w̄ymſell
 15 P̄äiffwäll ſen igawefen elon ſiſſe | Lebbi Jeſum Chriſtum
 meidi iſſanda.

Mitt fried vnd frewd ich fhar dahin. 2.

Rawu ning römu koaſs mina ſytt erra lähen, Jumala
 tahtmeſſe peraſt, Römufutt on mino ſöddan n. meell, | Taſſa-
 20 ſeſt n. waigſeſt, Kui Jumal minoll toewotta nutt on, Se ſurm
 on minull v̄y uni ſaanutt.

Se teeb Chriſtuſs toſſanen Jumalan Poik, Se ilma
 onniſtegtia, Rumban ſina iſſand minoll olet näutnut, | Ning
 tuttawar tehnytt, Ett temä on ſe elo n. ſe önni | Heddan
 25 ſiddes n. koaſs ſurman.

Sedda olet ſina keikede ette ſädnut, Suure armo koaſs,
 Tema rikufſe ſiddes leid ſe ilm, Ruzuda keſtnytt, Lebbi teman
 tallin n. önsan ſanan | Keigkes paigkos ſelgkeſt kuulutat.

Tema on ſe auws n. onniſ ſynall, Nende paiglanade
 30 ees, Walgufuſer neille ſe ſindt eiwät tunne | Syn pimedufſen
 ſeeſ, Tema on ſe Is̄raeli rahwan tröſt | Se kytufſ auw
 ning römufuſſ.

¹ Lk. veerul märkus: hōbde.

Nun laßt uns dem Leib begraben. 2.

- Nütt lasse mehe se hiwo erra mattada
Ning senperast koasß eb mitte karttada muregeda² Tema |
Tema saab sell wümsell päifwäll ölesstousma
5 Ning ilma rikmata ette tulema.
Mullt on tema n. sest mullast
Peab kass ielle ümber mullaz saama
Ning sest mullast jelles ölestoisman
Kui Jumala Posaun saab kuuluman.
10 Se heng elab igkaz Jumala jures,
Kumb tedda sijn selgkest armost
Keigkest pattust ning koasß kurias töst
Lebbi oman Poian erapästnut on.
Teman hädda mure n. waiwa
15 On tulnut öhen önsan oßan
Tema on landnut Christ. ussun korman
On surnut n. sijnitt weell elos elab.
Se heng elab ilma keide kaibdußet,
Se hiwo magtab oma wümsen päifuän
20 Rumban sees Jumal peab tema erraselittaman,
Ning igkaweses römus peab ellama.
Sijn on tema suure hädda siddes olnut
Wai seell piddab tema erapästut saama.
Se igawesse önni ning römun sees
25 Walgustaman nijn kutt se selgte Päiffwöck.
Nütt lassem mehe se hiwo sijn magama
Ning menema keik koddon oma tiett
Walmistakam hendansß suure häle koasß
Wingzperast se surm tuleb keigell öhesarnane. |
30 Sedda awittako meil Chr. mehe önnistegia,
Ke meitt lebbi oma were on erapästnut,
Sest kurratti weggkest n. igawesest surmast,
Temall olkut kytos n. auw örpeinenß.
A m E n.

² Aseneb ülalpool eelmist sõna.

Urpeinens sino pääll issand J. C. Mino lootme ne fei-
sab sijn mhoa pääll; Mina tedan ett fina mino römustaia
olet; Muut römu eb woi minulle saba: Algmesest eb ole
5 yhtekit löytut, Mhoa pääll eb ole yhtekit syndinut, Re meit
sest häddast awitta woib: Mehe paluwme sind, Ett fina
mino römustaia olet.

Minon pattut omat rasket n. yle suuret, Ning kadun
keigest syddamest, Sest samast tee mind waibar ning wallalles,
10 Lebbi sinon surma n. Pyna: Ning näitat sinon armalle
isalle, Ett fina ihll minon edest maranut olet; Syss päästa
mind era sest pattun formast, Issand pea kindlast, Mea fina
minoll toewottanut olet.

Anna minull sino rohken armon perast, Se eigtea ristii
15 usko, Ninda ett mina sino maglusa armo: Woixsin edespäiti
maigeda: Keide asjade edest armasta sind, Ning mino
ligtimeist kut itz hendan: Sell whmsell aiall minon abbi mies
olle, Ning hoida meit Se kurratti kawalusse eddest.

Uwu olkut Jumalall ylewall, Se issall keigkell | keigkell
20 aiall, Ning Jesussell teman armall Poialle: Re meitt igka
aiall hoidab: Ning koasf selle Pöhalle: Waimolle, Re meill
oma abbi igkas annab, Ett mehe teman meelen perast elamme,
Syn nytt sinases, Ningt perast igkawest, U m E n.

Aufs tteffer noth schrey ich zu dir. 2.

25 Suurest häddast kiskendan mina sind, Issand Jumall
kuule minon hääle, Sinon armat korwat: kääna minon poole;
Ning mercka minon palwet: Rusf fina issand tahat senpäälle
walatta, Mea pattu ning suur ylekohus on, Re woib issand
sino eddes feista.

30 Sinon juures eb mar muut kutt arm, Netti pattut ander
andma, Meidi töö se on kut yr tyhia, Raks keigest param-
bast elost, Sinon edess eb woi legit hendans kytada, Sest
peab sind igka mies kartma, Ning sino armost ellama.

Senperast tahan mina Jumalan pääll, Ning eb mitte

mino hää töö pääll loottada, Tema pääll : mino sydda peab
lotman, Ning teman armost elamã : Rumb minoll on toewot-
tanut oma selgte sana, Se on : mino röm ning v̄r kindell
arm, Se pääll mino : sydda händans halastab.

Rus tema weell wybir käsköse, Ning : jelles oma ⁵
hoomsey, Syffit eb pida minon sydda : Jumalast, Erralangman
eb koass mureheman Ningt fina Isräell se eigtea sugtu,
Rumb sest wai: must | must näitutt sai, Oma Jumalan toewe-
tussest.

Eht meidi Juures on palio sydt, Jumalan : juures on ¹⁰
weell enamb armo, Tema kässi mind : iglar awittab, Eb
loppu eb kass wässi, Tema : on vypeines se hää isand, Re
Isräeli erra pästa : woib, Reigest teman pattust. U m E n.

Kuullam edhespäiti

mea v̄ttleb Ezechiel Propheet nende surnetten v̄les: toussimesest ^{1, 15}

Ehs sen Isandan Jumalan käsi wottis mind kinni : ning
wei mind v̄hen suuren wäljän pääll, kumb tähs : olit surnetten
luitt. Ning wey mind seell v̄mbär : ning seell oli palio kuiwannet
luutt. Ning se isand : v̄ttlis minull: Sina inimesen lapsti,
mottlet fina et : net sinahet luut iäll elawar saawat; Rostaisin : ²⁰
mina, sedda tedhat fina ise Isand. Ning tema pa: iattis
minull: Kuuluta ning Prophetera fina näist : luist ning v̄ttle:
Tehe kuiwannet luut kuullat se : Isandan sana. Sedda v̄ttleb
se Isand Jumal neist : luist; Cas, mina tahan andadha tehe
fisse v̄r Waim, n. tehe piddat elawar saama, ning mina tahan ²⁵
andadha tehe v̄le suonet, ning lassen kasswada tehe v̄len :
lihan, ning tahan teit v̄mbärköyttada nahan koass, : ning
annan teille v̄r Waim, ning teye piddat elawar : saaman |
saaman ning tedman ett mina is isand Jumal olen. Ning mina
kuuluttaisin, kutt tema minoll kästis : Ehs sündhis v̄r suuri ³⁰
häälli n. suuri lykuttaminen : ning Cas, nett kuiwanet luutt,

¹ Lk. veerul märkus : Cap. 37.

tulit yr teinen teisen | juuren. Ring mina näin, ning Cas,
 finne kaswaisit suonet ning liha päälle, ning net fait ombär-
 köytetut nahan koass, waitt eb neiss yhtekit heng¹ waim | weell
 sees ollut. Eysß tema paiattis mino juuren: | Sina inimisen
 5 lapsi, öttle fina selle waimulle: | Sedda öttleb se Isand;
 Sina waim, tule fina nende | furnetten öle neist neliaist tuulest,
 ett nemat elawar | saawat. Ring mina kuuluttaisin n. Prop-
 heteraisin | ninda kutt minull käskettu oli, ning se waim tuli
 nende sisse, n. net tulit elawar ia toustit oman | jalgakain päälle:
 10 n. se oli yppris suuri hulka rahwast. | Ringt sedda öttleb
 se Isand Jumall: Cas, mina | tahan lahti tehda teidi
 hauwat, n. tahan teitt | mino rahwast teje hauwa siddest
 wälian tuodha | n. tahan teit wiedhä sen Israëlin maan sisse.
 N. | teje peat tedman ett mina isand olen, kutt mina | sedda
 15 tehnut olen, Sedda öttleb se isand Zebaoth.

Johan. 11²

Eysß öttlis Martha Jesusell: Isand, kusß fina | sijn
 olizit ollnut, sjs minon wenda eb olis mitte erra: furnut.
 Wait, mina wiell nhytt tedan, ett leit mea | fina Jumalald
 20 lhyt, se Jumala annab sinull. | Costais temalle Jesus: Sinon
 Wenda peab ölestoußmä | Öttlis temalle Marta: Mina lhyll
 tedan ett tema | ölestoußeb sell³ wümsell ölestoußmesell,
 n hmeisen Peiffuän | päiffwän sees; Öttlis temalle Jesus:
 Mina olen | se ölestoußmenen n. ellama; le ussup minon
 25 sisse | se peab ellaman ehl tema erra⁴ furnut olis. Ring
 leit | kumat elawat n. uskwatt mino sisse, eb pida mitte |
 errasureman iglawest. Bjsut fina sedda? Costais | temalle
 Martha: Ja Isand; Mina ussun ett fina | olet Christus
 Jumalan Poik, le piddis se ilman | sisse tuleman.

¹ Sõna on kirjutatud eelmise ja järgneva sõna vahe kohale.

² Lk. veerul märkus: v. 21.

³ Ses sõnas on e parandatud j-st.

⁴ Sõna on kirjutatud eelmise ja järgneva sõna vahe kohale.

1. Thessalonic. 4.

Wäydt mehe eb taha mitte teist armat wendat | erra-
feldman, neist ke seell magkawat ett eb | tehe mures kutt nett
pagkanatt, kummall eb | mitte yhtelit toewotust ole. Mingz-
perast kuss | mehe ussumme ett Christusss Jesus on furnut, n. | 5
jellestousenut, ninda peab Jumal kass net, ke | sell magkawat
lebbi Jesum wleserrattaman | mingzperast sen yttle mina teille,
kut sen Issand dan sana; ett mehe ke elamme n. peralle jäänut
olemmen sen issanda tulemesse siddes eb saa | mehe mitte
nende ette tulema kummat seell | magkawat. Mingzperast 10
se issand peab ize | Taiwast Englide häle n. suure *¹)
hääle kass tuleman, n. nett furnet Chr. piddawat esstimalt
wles.toussma senperast mehe ke elamme n. peralle | jäänut
olemmen, piddam yhtlis nende koass wles.wotetut saama, se
pilwede siddes, se issanda waisto se taiwa alla, n. piddamme 15
siss sen Issanda | juures olema igla aiall. Siss rwmustakat
iz | hendanss nende sinas sanade koass. |²

Wotta³ meist era armas Issand meidi pattut ning
nuhtlygett ett mehe woizim puhta syddame n. mele kass | sino
filmade eddes astuda. Armata hend ≡ | armata hend armas 20
Issand sino rahwa päll, kumb sinä | oma were kass era pästnut
olet Christe n. era wi:hassta meidi päll igawest. Kule ≡ kule |
Issand Jumal m:idi palwet Christe meidi erapästia paluw
meidi edest sinon armast Issa Alleluja. |

11.

Umbes 1600.

Tallinna.

Kohtuwanne I.

Käsikiri leidub Tallinna l. arhiivis (reg. BK. 12). Kirjastiili põhjal
otsustades oleks see kirjutatud, O. Greiffenhageni järele, umbes
a. 1600 paiku.

Minna N N. Wannun mümo Jumala ees, eht minna
se aija see, me | perast münnul nüht sahp küsitud sahma,

¹ Lk. veerul märkus: X Posauni.

² Järgnevad kaks lehek. (19, 20) on rootsi ja soome keeles kirju-
tatud. Vrd. ülal, tekst nr. 10. eelmärgust!

³ Sellest sõnast alates on tekstiread kirjutatud vastavate nootide alla.

se selgte n. puchta töpsidusse kelle kil hehr edf kahjur, welja
reckima tahhan ninck kahjolicul kombel : keddakit fallaja pid-
dama tahhan, ni wissist kudit Jumal ninck tema : kallis Ewan-
gelium mind peap arwitama !

12.

1632.

Joachim Rossihnius.

Meie isa palwe.

Teosest „Catechismus Herrn D. Martini Lutheri etc.“, ilmunud
a. 1632 Riias, mille ainust püsinud eksemplari hoitakse alal Riia linna-
raamatukogus, teoloogia osakonnas. Uuesti trükitud : VhGEG XIX (1898)
lk. 45—6 (vrd. ka seals. lk. 13—17). Järgnevad kaks katket (tekst
nr. 12. ja 13.) on veel kord originaaliga võrreldud.

ISsa meije, ken sinnä ollet Taiwa siffen, põhatut sahtut
sinu Nimi, tulckut sinu Rickus, sinu mehle perrast sündkut,
kui Taiwa siffen, nünda kahn. Mah pähl, meije peiwaliko
Leiba anna meile tennapeiw, ninck anna meile andis meije Süd,
5 kui meije andis anname ommille Südleisille, ninck errasahtha
meit siffe kurja Duckotusse, enge errapästä meit sest Kurjast,
sest sinul om se Rickus, ninck se Weggi, ninck se Uuw, igga-
wel ajal, Amen.

13.

1632.

Joachim Rossihnius.

Samast teosest, mis eelmine tekstki (VhGEG XIX 48—50). Vrd.
märkust tekst nr. 12. eel !

Wtz Palwe juttusse perrast :

O Armo'ick, ninck lifeweggef Issa Taiwa siffen, sinna
ollet meit kesknut Palwelda ; sinu armas Poick Iesus Christus
om meile nisuggust oppenut, ninck ütte kalli wannisse kahn se
5 kuhlmissa towutanut ; sinu põha Waim mannizeb meit mõnne-
korra meije sõamette siffen sest palwussest, seperrast tullemme
meije nüd sinnu ette, ninck tenname sinno omma sõamette

pohjast se awaldamisse ehst sinnust põhast Evangeliummest, ninck sinu Sacramentide sisse sädmiss'e ehst, kumba sissen meije sinno ninck sinnu tachtmist tunneme, kumba tundmiss'e sissen se iggawene ello saisab.

Sinna ollet meit ja neine Pagganeite söggeduss'est ninck 5
se Babsti umbuss'üst armolikut errapästnut; Nisjugguze suhre
armo ninck hätegg'o ehst ütleme meije sinule söamest tenno
ninck auwo, ninck palleme sino, sina tachtst sinu põha ninck
kalli Söonna meije man piddada, et sesamma rickalikult meije
sean ellakut; meije ninck meije Vazede pähle tulckut, ninck sinu 10
põha nimi meist ninck neist ajalikut ninck iggawelt kittetut ninck
auwustut sahkut. Meije tename sinno kahn lihkest söamest,
sinu Sullaste lähatamisse ehst, kumbat meile sinu Söonna puch-
taste ninck selgeste allakuhlutawat; anna meile julckusse, sinu
taiwolito tössidusse man saista, ilma sedda pähle kajemist neine 15
Inimeste suhrusse, need umbuss'elikut söamet nuhelda, need
murrelikut römufta, ninck need Sacramentit Christusse sädmiss'e
perra piddada, ninck nünda palju tarbis tullemisse se Christi
koggodusse sissen sahta. Unna meile kahn sinu armo, -et meije
omma Opjalle, kumbat meit oppewat, ninck se eucke the Saiwa 20
pohle meile näitawat, Sönnawötlikut olleme, ninck lebbi neine
Nuchtusse juttusse hendas mannizeda lasseme, ninck kurjast
errasaiss'eme. Põhast meit tötte sissen, hoja meit neine kawa-
latte Prophetide ehst, kumbat Lambaste reiwade sissen tullewat,
need rummalat kawala oppusse lebbi errapetma ümberwihma, 25
ninck se iggaweze hukaminnemisse sisse touckma. Ach kike-
weggeff Sumal, kike Issanditte Issand, ninck wallizeja ülle
kike Mah, ken sina need üllembat ninck Wanambat effi sädnut,
ninck neine Runnigatte söamet omma käghe sissen peat, ninck
need kahnat, koke sina tahat, wallize sinu põha Waimo kahn, 30
meije ausa rotsche Runnigat ninck Emandat, et nemmat kike
asjade ehst Summala söonna armaftakut, ninck sesamma neine
Mah pähl rickalikult Lasckut kuhlata, ülle se euckusse piddakut
need wahd paimendakut, ninck need kurjateggiat nuhellut;
Et nemmat kuhlkut se kaubtusse neist waisist, ninck neine 35
Lesjade ninck waiwaste Euckust ei mitte Painota, ninck nünda
lebbi rasse Pattu sinu eucke wiha ülle meije waiwaste sönnaw-
wöttjade ei mitte errata. Unna neile O helde Sumal, pitte

Ello, terwusse, önnistut Abbi ello, häd ülle Wähdmist wasfo
kühk Wainlast, truwlikut sönnawötjat ninc rawoliko Wallige-
mist. O weggef ninc lange Sumal, hoja needsammat kike
kurja ehst Jhust ninc Ellost, kike sallaliko Pettusse ninc Ra-
5 walusse ehst fest Muhta ächt Babsti hulcast.

14.

1632.

Joachim Rossihnius.

Teosest „Evangelia vnd Episteln etc.“, trükis ilmunud a. 1632 Riias,
ja uuesti trükitud: VhGEG XIX 86—7. Vrd. märkust tekst nr. 12. eel!

**Evangelium am andern Sontage nach der H. drey
Könige tage,**

Joh. 2.

Ninc kolmandel peimal saj üs sahja, Cana Galiläa
5 mah siffen, ninc se Ema JESu olli sähl. JESus enge ninc
temma Jüngrit said kahn sahja palweltut. Ninc kui sähl
wihna pudhus, lauß se Ema JESu temma wasfo: Neil ei
olle mitte wihna. JESus lauß temma wasfo: Naine, mea
om minnul finnu kahn teggemist? Minnu tund ei olle wehl
10 mitte tulnut. Temma ema lauß neine sullaste wasfo: Mea
temma teile ütteleb, sedda techtet. Sähl ollit enge kuhst kiwist
weffikrosi pantut se kombe perrast fest Juda raghwa puhaf-
tussest, ninc lez üttele egga siffe kas ächt kolm möchto. JESus
kostis neine wasfo: Teutket need wehkrosi teude weh kahn.
15 Ninc nemmat teudsit nemmat ammo üllembeze, ninc temma
laus neine wasfo: Ammutaket nüid, ninc wihlet se ruwameistri
kette, ninc nemmat Weyet. Rui enge nüid se ruwameister
maizis sedda wihna, kumb weffi olli olnut, ninc is tya mitte,
kumbalt pohlt se tulli, need sullaset enge tedhsit, kumbat se
20 weh teutnut ollit, heickas se ruwameister sedda peigmehst, ninc
laus temma wasfo: Eggamehs annab ehsmalt sedda hähd wihna,
ninc kui nemmat johbnus ommat sahnut, ninc sifs sedda
halbembat, sinna ollet se hä wihna ammo sehstfani piddanut.
S: om se ehsmene tächt, kumba JESus teggi, sündinut Cana
25 Galiläa mah siffen, ninc awaldis omma auwustusse, ninc
temma Jüngrit uschtit temma siffe.

Joachim Rossihrtius.

Samast teosest, mis eelmine tekstki (VhGEG XIX 143). Vrd. märkusi tekstide nr. 12. ja nr. 14. eel!

Epistel am zwanzigsten Sontage nach Trinitatis,
Ephes. 5.

Armat weljet, sihs kajeket nüd, et teye tarckalikult keute, ei mitte kui need ilmamoistlikut, enge kui need tarckat. Nind sädket hendas se aja sisse, sest se om kurri aick. Seperrasi errasahkut ilmamoistlikut, enge moistlikut, mea sähl om se Issanda mehl. Nind errajohket hendas mitte teude Wihna, sählt sissest üs Jummal wallaline ello tulleb, enge sahket teude fest waimust, nind pajataket teine teise kahn Psalmist nind Rittust nind waimliko Laulust. Lauldet nind mengket selle Issandelle tehe söame sissen, nind ütteleket tenno eggal ajal kihke ebst, Jummalalle nind selle Issalle, se nimme sissen meyešt Issandast Iesu Christi, nind olcket üs teine teise sean sönnawötlikut se peljusse sissen Jummalast.

Joachim Rossihnius.

Samast teosest, mis eelmised kaks teksti (VhGEG XIX 143). Vrd. märkusi tekstide nr. 12. ja nr. 14. eel!

Evangelium am zwanzigsten Sontage nach Trinitatis,
Matth. 22.

Nind Iesus kostis nind pajatis jelle lebbi tähendamisse neine wasto: Se tairwane rikus om ütte Runniga sarnane, kumb omma pojalle saja teggi, nind lähatis omma sullaset welja, et nemmat need wörit saja kuzust. Nind nemmat is taha mitte tulla. Jelle lähatis temma teiset sullaset welja nind laus: ütteleket neile wöraile, taje, minu söhmaja olle minna walmistanut, minnu herjet nind minnu söhtetut töpprat ommat erratappetut, nind kihl walmis, tuldet sahja. Enge nemmat erralaitst se, nind lehit sinna, üs omma nurme pähle.

se teine omma kessi tö pähle. Mönnikat enge wötsit temma
 sullaset kindi, nahrfit ninc tapfit nemmat erra. Rui sedda se
 Runnigas kuhldis, sai temma wihazes, ninc lähatis omma
 söddaweggi welja, ninc huckas needfinahet röwlit erra, ninc
⁵ läutis neine lihna pallama. Sihs laus temma omma sullaste
 wasto: Se sahje om küll walmistut, enge need wörit is olle
 mitte währt, seperrast mincket neine huhlizede pähle, ninc
 palwelcket sahja, kedda teye löwate. Ninc need sullaset legit
 welja neine huhlizede pähle, ninc tehet üttekoggo, kedda nem-
¹⁰ mat löidsit, hähd ninc kurjat. Ninc need lauwat sayet kihl
 teude. Sihs les se Runnigas sinna sisse, need wörit kajema,
 ninc neggi sähl ütte Inimesse, sel is olle sahjareiwat pähl,
 ninc laus temma wasto: Söbber, kui ollet sinna sya sisse
 tulnut, ninc ei olle üttekitt sahjareiwast pähl? Temma enge
¹⁵ jähi waid. Sihs laus se Runnigas omma sullaste wasto:
 Reutket temmal käghet ninc jallat, ninc heitket tedda se pim-
 medusse sisse welja, sähl sah ollema hulgmine ninc hamba-
 ferrisemine. Sest palsu ommat heikatut, enge weiti erra-
 korjatut.

17.

1632.

Joachim Rossihnius.

Samast teosest, mis eelmised kolm teksti (VhGEG XIX 177). Vrd. märkusi tekstide nr. 12. ja nr. 14. eel!

Epistel am Tage S. Michaelis,

Apoc. 12.

Ninc sähl toufi üs tapplus taiwan, Michael ninc
 temma Englit tapplesit se pissu hanna kahn, ninc se pissu
 handt tapplis ninc temma Englit, ninc is währa mitte, is
 sah kan neine assent ennamb löitut taiwa sissen. Ninc sähl
⁵ sai welja heitetut se suhr pissu handt, se wanna sibwuck, kumb
 sähl sah nimmetut se kurrat ninc Satanas, kumb kihle se
 ilma ümberwihb, ninc sai heitetut se mah pähle, ninc temma
 Englit sayet kahn sinna heitetut. Ninc minna kuhlfi ütte
 suhre hähle, se laus taiwa sissen: Nüd om se riclus, ninc se
¹⁰ weggi, ninc se ön meyest Summalast, temma Christus sahnut,

sest et se erraheitetut om, ken neine pähle kaibas öhd ninc
 peiwat Summala ehn. Ninc nemmat ommat tedda üllewährd-
 nut lebbi se talle werre, ninc lebbi se sönnä neinest tunnif-
 tuffest, ninc ei olle omma ello mitte armastanut ammo se
 furma fisse. Seperrast rönustatet hendas teye taiwat, ninc ⁵
 kumbat sähl fissen ellawat. Saide neile, kumbat mah pähl
 ellawat, ninc se merre pähl, sest se kurrat tulleb teye mannu
 alla, ninc temmal om üs suhr wiha, ninc tyab, et hennesel
 weiti aicka om.

18.

1632.

Henricus Stahl.

Teosest „Hand- und Haußbuch für das Fürstenthum Esthen In
 Liffland“, trükiis ilmunud a. 1632—38 Riias ja Tallinnas. Raamatu kõik neli
 osa on alal hoidunud vähemalt kümneskonnas eksemplaris, mida tallel
 peetakse Tartu ülikooli, Õpetatud Eesti Seltsi, Eesti Rahva Muuseumi
 jt. raamatukogudes. Järgnev katke on võetud selle teose esimesest
 osast (a. 1632, Riias), leht Eijj.

Lassem eddespeite palluda.

O Keide weggivenne Iggawenne Summal | ke sinna
 ollet se wessi toußmisse lebbi sünnö kangte Rochto perrast se
 uskmatta Ilma errahuppitanut | ninc sedda usklicko Noa
 kadigakesja omma suhre armo perrast hoidnut | ninc se sög-
 geda Pharao keide temma weggi kahs se Punnase Merre ⁵
 fiddes errahuppitanut | ninc sünnö Rahwa Israel kuiwaste
 sehlt lebbi sathnut | ninc kahs sesinnase Pessemisse sünnö Rist-
 missest mea perrast pididi tullesma | tehendanut | ninc lebbi
 se Ristmisse sünnö armast Pojast meddi Issandast Jesussest
 Christussest sedda Jordan ninc keid Wessi öher önsar ¹⁰
 ninc ricfar errapessemisex pöhitenu | ninc fisse sehdiut ollet |
 Meije pallum elebbi sesamma sünnö pohjattomatta armo | sinna
 taharit sesinnase sünnö Sullase (ümberdaja) pehle N. walla-
 tada | ninc öhe öigke Usko kahs se Waimo fiddes önnif-
 tama | eth lebbi sesinnase önsa Wessi temma fiddes errahup- ¹⁵
 polut | ninc alla waokut keid | mea temmale Adamist sün-
 dinut | ninc temma issi se pele tehnut on | ninc eth temma

fest Bſckmattast luggust erralaotut | se pöha Risti koggo
Laiwa sees | kuiwaste ninck rahwo kahs hoidut | iggal ajal
tulline se Waimo sees | röhmus se Lothmisse sees sünnö Nimmi
auruſtatut | eth temma keickede Bſcklikode kahs se iggawesse
5 ellu ſakut | kui ſinna tootanut ollet lebbi Iſum Chriſtum
Chriſtum | meddi Iſſanda | Amen.

19.

1637.

Henricus Stahl, kirikulaul sidumata kõnes.

Teos „Sand- and Haußbuch“ teisest osast, ilmunud a. 1637
Tallinnas, lk. 29—31. Vrd. ka tekst nr. 18. eelmärgust!

Chriſtus ke meid öndsar teeb | üchtekit kurja on tehnut |
se ſai meije eddes öhſe aigkal | kudt üx warras kinni wottut |
Jummala kartmatta rahwa ette wihtut | ninck kawwalast temma
pehle kaibatut | nahrutut | teotut | ninck ſüljatut | kui se kirri
5 tunnistaap.

Sel effimeſſel pehwa tundil | ſai teima roppedast ninck
höhlast | kudt üx röhwel ülleandut | Pilatuisse öhe paggana
Kette | ke üchtekit pettuisse teima pehl löidis | ep kahs ſühd
ſeſt ſurmaſt | ſemperraſt temma hendesseſt erraleckitis | se Run-
10 ninga Herodesse jure.

Rolmandal tundil ſai Jummala poick | pihsade kahs
pihsatut | ninck temma peh öhe Kroni kahs | orjawiſaſt liſ-
klotut | hebbedar ninck nahrux ehhitut | hirmsaſt wehka pergut |
ninck omma ſurma | riſti ſamba | piddis teima iſſi landma.

15 Ruhendel tundil ſai teima allaſti | riſti pehle pohdtut |
kumba pehl temma omma werri errawallas | pallus ſuhre
heggamiſſe kahs | needt wallatajat nahrſit tedda | kahs needt |
kumbat tenma jures pohſit | ſenni kudt se pehwlick öma walg-
kuſſe errakeelis neile aſjalle.

20 Jeſus kiſſendis ſel üdixal tundil | kaibas hendesse per-
rale jettut | heckifelt ſai ſap temma ſuh fiſſe | ettickakahs laſtut |
ſihs andis temma öma hinge ülles | ninck se mah werris |
se kircko ettepannemine löchlis katti | ninck monni pahs löhas
öheſt kaher.

Rus nudt ollit Resekpeima aigkal | nēde kurjateggiade
jallat murdtut | sai Jēsus omma külgle sisse | öhe odda kās
pistetut | kumbast werri nincl wessi joyis | se kirja töitada | kui
Johannes tunnistap | üxpeines meije perrast.

Rus se pehw oma osawottis | se öchto olli tulnut | sai 5
Jēsus ristri ladwast | lebbi Joseph maha wottetut | auwsast
Juda mah kombe perrast | hauwa sisse pantut | nincl hoidjade
kās hoidtut | kui Matthæus tunnistap.

D awwita | Christe Sumala poick | lebbi sünno kibbeda
kannatuffe | eth meije ickas sünno meele perrast | keick kuria- 10
teggō wæhame | sünno surma | nincl temma sühd | sagge-
daste melletama | kumba ehs meije waifet nincl nöddrat sünd
heldeste kitame nincl tenname.

20.

1638.

Henricus Stahl.

Teos „Hand- und Haußbuch“ neljandast osast, ilm. a. 1638
Tallinnas, lehed Ppij, Ppiij jj. Vrd. ka tekst nr. 18. eelmärkust!

Was soll ein Pfarrerherr mit den Kleinmühtigen fürnemen.

ETH sinna heitat se surma ehs | kumba sinna se kandtut
kochtōfanna perrast peat kannatama | ep olle mitte imme | eth
keick innimeffet se surma ehs hend kartawat | nincl ehmatawat.
Se ep olle agtas kül | erranis sinna peat paljo ennamb | nincl
keick ennambast hend heitma Summala weeha | nincl se igta- 5
wesse surma ehs | kumba sinna ommade pattude kās vorde-
ninut ollet. Sest eth sinna Summala se Issanda weehastanut
nincl teima kescho ülleastnut | peat sinna kus siina hend mitte
parrandat | erra needtut | Sumalast erralahotut | nick süstetut
sahma se hauwa sisse | kumb tullest nincl Swewlist polletap | 10
kumb on se töine Surm; se ehs peat sinna ehmatama | nincl
aickfast motlema | kui sinna Summala kās hend leppitama |
sest iglawesset surmast errapehstima | nincl lebbi se ajalicko
surma se iglawesse ello sisse tungma woit. Sedda sündip |
kus sinna hend jelle | Summala pohle | kennest sinna lebbi 15
pattut errataglanut | pöhrat | sünno pattut kasezat | temma

denitut weeha ehs kartat | se ajalicko nuchtlusse Jumāla auwuy
kannatalickult kañat | ninck armoliffse andix andmiffse pallut.

Ninda teglis se iix Rurritegtija risti sambas | se tundis |
tunniffas | kahexas ommat pattut | ninck pajatas: Meije
5 sahme | mea meije teglut wehrt ommat | pallus kahs IESum
ninck ütliis: Iffand motle münno pehle | kus sinna omma
rickuffse fiffse tullet | ninck kuhlis se röhmfa hehle | kus IESus
ütliis: Töbdest minna ütlen sünnul | tenna saht sinna münno
kahs Paradisi sees ollema. Se Rurjategtija jallaassfemede
10 fiffse peat sinna kahs astma | ninck kudt sinna temma kah pat-
tunut ollet | ninda kahs temma kah Jumāla pohle hend
kehndma | ninck sünnu pattut kahexama; Tegt sa sedda mitte |
sihs saht sa keicke Jummalakartmatta kahs sest ajalickust sur-
mast se iglaweffse surma ninck pörgko fiffse langma | ninck igla-
15 west pihnatut ninck wallotut sahma; Tegt sa sedda agtas |
ninck kehnat hend Jumāla pohle | sihs sahp temma hend
jelle sünnu pohle kehndma | se iglaweffse nuchtlusse sünnu perral
andma | ninck lebbi sesinnase ajalicko nuchtlusse hennesse pohle
weddama | kudt Paulus tunniftap | kus teña ütley: Kus
20 meije sunditut sahme | sihs sahme meije sest Iffandast pertut |
eth meije mitte se Alma kahs hukatut sahme. Ninc oze seper-
rast on se armas Jumal sünd laschnut se sundija kette tulla |
eth sinna mitte piddit pattude sees surrema | ninck errakad-
duma | erranis lebbi öigke parranduffse teña pohle pöhrma |
25 ninck önsaz sahma. Semperrast pöhra hend Jumāla pohle
tössfise kaddumiffse ninck kahexamiffse kahs | ninck tössfise uscko
kahs ninck pallo temma | temma tahaz omma armoliffse towo-
tuffse jerrel Christuffse perrast sünnul armolinne olla | ninck
keick sünnu pattut andix andma | ninck pallo münno kahs süd-
30 dame pohjast ninda:

O Armolinne Jumal | se siña töis armo ollet | minna
ep ollen mitte wehrt | eth minna sünnu filmade ette astun |
minna ollen rasckedast pattunut taiwa sees | ninck sünnu wasto |
minna ollen sünnu weeha ninck nuchtlusse vordeninut | minna
35 kahexan sedda | ninck se tehp münnul wehka haigt | eth minna
sünd weehastanut | münno leeha jerrel keinut | ninck se Rur-
rati deninut ollen. O helde Iffand | münno jures ömat
paljo ninck rascket pattut | sünnu jures on paljo ennamb arm |

fünno kessi arwitada ep wessip | ep löppep | kui suhr kabs
 münno wigka on. O Issa | lasse münnul sünnu arm sün-
 dima | sinna ep ollet weel üchteki pattuse errapölgnut | ke
 sünnu pohl hend pöhrnut | minna tullen | erra heita münd
 mitte erra | erranis wotta münd wasto sünnu poja Jesusse 5
 Christusse perrast | see on münno pattut kandnut | münno
 ehs margnut | ninck münd sünnu kabs leppitanut. Sedda lasse
 münno hehr tulla | eth miina sünd kihan iglawest. Amen.

21.

1641.

Henricus Stahl, jutlus Matt. ev. 4. peat. puhul.

Teosest „Leyen Spiegel | Darinnen fürzlich gezeiget wird | wie ein
 einfaltiger Christ Die Fest- vñ Sontägliche Evangelia in reiner Lehr vñd
 heiligem Leben ihm zu nuße machen kan“, ilmunud neljas osas a. 1641—49
 Tallinnas. Raamat on alal hoidunud vähemalt kümneskonnas eksemplaris,
 mida tallel peetakse Tartu Ülikooli, Opetatud Eesti Seltsi, Eesti Rahva
 Muuseumi jt. raamatukogudes. Järgnev katke on võetud teose kolman-
 dast osast (a. 1641), lk. 293—95.

Se Kurrat on üz wegkiv Waim. Evangeliummes
 wois temma Jummal Poja Jesum Christum kõrbest Pöha
 Dinna sisse wihma | se Kirko harjo pehle assuma | jelle seht
 öhe kõrgke Mehje pehle hennesse kabs weddama | ninck keike
 Alma Rickusset | ninck temma auwo nõitma. Sihdt nehme 5
 meije | eth se Kurrat | kus Jummal temmal meelewalda andis |
 suhret aßjat tegkema | ninck Jummal Poja | ko pohle temma
 isfi tachtis | weddama wois. Ninda on temma weel tennapehw
 wegkiv nende Lapsede sees sest ebbauskust | kumbat omma usko
 errasalgnut | Jummal perrale jetnut | ninck se Kurrati denistrusse 10
 hend heitnut | nende lebbi woip temma paljo | ninck suhret aßjat
 tehha | kus temma Jummalalt lubba sahp | kudt meije nehme
 neist nõidast Egypti mah siddes | kenneft se Pöha Waim selgkest
 ütley | eth nemat Runninga Pharaoni eddes | ninda kudt Moses
 ninck Aaron | tehnut ommat. üz nõid Endoris wois lebbi se 15
 Kurrati wehje | ni paljo tehha | eth Runningas Saul nehha sai
 se negto sest Prophetisi Samuelist | ke furnut | ninck maha-
 mattetut olli. Panket sedda tehhalle | teije üllebisset | ninck
 wallisejat | erra piddaket ni alpag se Kurrati wehje | erra

motletet | se nõidus on üg pettus unne | nind tühine assi?
 Woip hend se Rurrat pöhrma öher Englir fest walglust | woip
 temma laickast Maddut tegkema | woip temma wessi werrex
 tegkema | woip temma konnat tegkema | ninda kudt temma
 5 Egypti mah siddes | Runninga Pharaoni eddes | lebbi needt
 nõidat nende lausmisse kahs | tehnut on: Sihs woip temma
 kahs ommat wandtut truwit orjat Hunti | Karro | tuhlißpaska |
 nind monne muh negko siddes sahtma | ko pohle temma | nind
 nemmat tachtwat. Sest | on temma Christum | kenne kahs
 10 temmal keddakit olli tegkemist | woinut wihma | ko pohle temma
 tachtnut; Rui ep peas temma sihs needt | kumbat temma
 sehduße sees ommat | woima wöhra negko siddes sinna sahtma |
 ko nemmat tachtwat | kus Summal temmal lubba annap. Sem-
 perrast | teije wallizejat | nuchtelket needt nõidat | erra andket
 15 neile armo | erranis kitkofet nemmat erra | ni paljo kudt teije
 woite | kudt Runningas Saul tehnut | nind Summal kesknut |
 kus temma pajatap: Se nõida peat sinna mitte laskma ellama.
 Teije waiset Innimeßet | ke teije fest Rurratist herituisse siße
 sahtetut ollete | nind temma nõidusse | lausmisse | kasnisse |
 20 sohlapohemisse kahs denite | echl nende nõidade | laußjade |
 kasjade | tarckade | sohlapohjade jures abbi ozite | oppeket se
 Rurrati pettusse tundma | nind wallataket hehste | eth teije
 temmast wabbar nind wallalis sahte. Christuffel towotis temma
 anda keide Rickusse nind auwo fest Ilmast; Algas temma ep
 25 woinut sedda mitte tehha | se ep olli temma perral; Se mah
 on fest Issandast | nind mea sehl siddes on | se mah pohhi |
 nind mea sehl pehl ellap: Ninda towotap kahs teile se Rur-
 rat paljo önne nind hehdt; Algas se ep olle muido mitte kudt
 pettus | temä ep woip teile parrambat andet andma | kudt
 30 temmal hennessel on | se on | se pörgkohauda | nind iglawesse
 hukatuisse | semperrast hoidket hend se Rurrati kawwalusse nind
 pettusse ehs | nind deniket temma mitte noidusse nind sedda-
 sarnafede pattode kahs: Sest | ke sedda tegkewat | sahwat se
 Summala Rickusse mitte perrendama. Teije waat Risti Juni-
 35 messet | kennel se Rurrati kahs keddakit tegkemist on | hoidket
 hend temma ehs | kus temä | nind temma orjat teid tachtwat
 temä denistusse siße awwatelma | sihs tulletaket omma meele |
 eth se kurrat üg tappija nind wallelid on sest algknissest |

mottelket | eth teije teima | ninck keick temma töhdt | ninck keick
 temma aßjat ninck kombet errasalgknut | ninck Jummala se Ißfa |
 se Poja | ninck Pöha Waimo sisse usckuda | towotanut ollete |
 se sehduße piddaket | ninck deniket Jummala | sihs sahþ temma
 kahs öma towotuffe piddama | ninck neille Englille tesckma | 5
 eth nemmat teid hoidwat keicke teije Se pehl | eth nemmat
 teid Rehjede pehl kandwat | ninck teije mitte omma Salgfa öhe
 kiwwi wasso lückate | sihs sahþe teije sest Rurratist wabbat
 ollema | ninck ninda kudi needt Englit Christuffe jure astnut |
 ninck temma deninut ommat | ninda sawwat nemmat kahs teid 10
 kaizma | Sest se Engel sest Ißfandast teep öhe leeri ümber needt |
 kumbat temma kartwat. On teile tuttu | eth teile sest Rurratist
 ninck nöbäst kurja sündinut on | sihs andket hend rahwul | ninck
 tehðket | eth se ilma Jummala lubba mitte woinut sündima :
 Sest keick teije Karwat teie Peh pehl ommat loetut | ninck 15
 neistsammast ep peap üy ainus hukka minnema | ilma Jummala
 tachtmisse. Semperrast piddaket ommat Hinget kannatuffe
 siddes | ninck kudi Job | kennel se Rurrat keick temma Lapset |
 Weizet | ninck Rickuffe hukka sahþnut olli | ütliß | ninda üttelket
 teije kahs : Minna ollen Allasti münno Emma Ihust tulnut | 20
 Allaste sahn minna jelle sinna minnema. Se Ißfand on sedda
 andnut | se Ißfand on sedda wotnut | se Nimmi sest Ißfandast
 olko kisttetut.

22.

1649.

Henricus Stahl, jutlus Luuk. ev. 16. peat. puhul.

Teos „Leyen Spiegel“ neljandast osast (a. 1649), lk. 631—37.
 Vrd. ka tekst nr. 21. eelmärkust!

**Needt Rickat peawat omma Rickuffe öigkeß
 pruhkima.** Evangeliummes kuhleme meije | se Rickas Mees
 on Pörgkus ninck Wallus olnut | semperrast peawat keick Rickat
 hohle kandma | eth nemmat öma Rickuffe ninda pruhkiwat |
 eth nemmat mitte kahs tullewat sesamma Wallo affemel | 5
 sest | kudi Christus wandup | sihs ep sahþ mitte üy Rickas
 nahjal Taiwaricko sisse tullema. Se Rickus ep sahþap mitte
 öhe Innimeße hukka | sest se Rickus on küll heh | kus temma

ilma Patto pruhkitate | temma on üy Jummala ande nincl
 On | se Ifsanda 'On teep rickar ilma waiwa | tudt Abrahamist'
 Ifsaaccist | Jacobist | Josephist Arimathiaist | Zacheussfest | ke
 rickat olnut | nincl bnsar sahnut | nehha on: Erranis se Kur-
 5 jastruhkminne sahtap hukla | kus üy Innimenne se Rickusse
 kahs kurjast | nincl mitte tudt kohus on | ümberkeip. Se Digle
 ruhkip omma Warra Elluy | aglas se Jummalatartmatta
 ruhkip omma Rahwo Pattur. Se Rickus aglas ruhkitate
 kurjast ozides nincl sahdes | kus üy Innimenne Jummala nincl
 10 hennesse erraunnistap | Öhdit nincl Pehwat ürpeines Rickusse
 noudap | ahnustelley | nincl lebbi keeltut kombet | lebbi Nöidusse
 nincl Rurrati Runstit | lebbi Wargtusse | lebbi errawotmisse |
 mea Jummala Uuwur Kirckulle nincl Rohlille enne Wannast
 andtut | lebbi laiska Kerjamisse | lebbi talli Raupa | lebbi Digli-
 15 messe petmisse | lebbi raja rickmisse | rickar sahma tahap | kumbast
 assast Paulus rehkip | nincl ütley: Ke rickar sahma tachtwat |
 langwat Riufatusse | nincl (Rurrati) Pühdussepaillade | nincl
 paljo kölbmatta kahjotegkijade Himmode sisse | kumbat huppo-
 tawat needt Innimeffet Rahjo nincl Hukatusse sisse. Sest
 20 Ahnus on üy Suhr keicklest Kurjast | kumba monnigat ommat
 pühdnut | nincl ommat fest Bskust erraherinut | nincl tehwat
 hennessel issi paljo Ribbedat. Se Rickus ruhkitate kurjast
 piddades | kus üy Innimenne omma Süddame sel Rickussel
 annap | sestammaast öhe Lihgta Jummala teep | nincl sedda
 25 Mammou denip; Kus üy Innimenne se Rickusse kahs ni
 fitkalist ümberkeip | eth temma keddakit Jummala Uuwur |
 keddakit neil Kirckul | Rohlil | nincl nende Sullasel | keddakit neil
 Wannambal | nincl Wallisussel | keddakit neil Heddalissel | Erra-
 hajatut | nincl Perrenkiusatut Ristijnimeffel | keddakit sel waisel
 30 Lazarussel annap | eth | kus temma jo middakit annap | ellid
 ülle meeleta sedda teep | ellid omast kudrust keddakit mayap |
 erranis keicke mayo nende Allambissede nincl Waisede pehle
 lükap; Nisugufest rehkip Christus | nincl pajatap: Armat
 Lapsel | kuj rasel on se | eth needt | ke omma Lohtusse Rickusse
 35 pehle pannawat | Jummala Rickusse sisse tulleswat. Se on
 lebjamb | eth üy Rameel lebbi öhe Nöhlafilma keip | tudt eth
 üy Rickas Jummala Rickusse sisse tulley; Kus üy Innimenne
 öma Rickusse kahs lörgkistap wasto Jummala | eth temmä

Mosen ninck needt Prophetit teotap | ninck nemmat mitte
 kuhlma tahap | kudt se Rickas Mees | ninck temma wihs
 Wennat Evangeliummes tehnut ommat. Nisugtuse Teotamisse
 efferdap Summal rassedast nuchtelda | ninck pajatap: Eth
 minna kiffendan | ninck teije wastopannete | minna biglen- ⁵
 dan omma Rehje welja | ninck keddakit pannep sedda tehhalle |
 ninck teotate keicke münno Nouwo | ninck pölgkate münno
 Nuchtluffet. Sihs tahan minna kahs nahrma teije kaotamisse
 pehl | ninck teid pilckma | kus teije pehle tullep | mea teije kartate.
 Kus teije pehle heckitselt tullep | kudt ür suhr Torm | mea teije ¹⁰
 kartate | ninck kudt ür kurri Alm teije kaotaminne | kus teije
 pehle langep Ahastus ninck Willisus. Sihs sahwat nemmat
 münd hühdma | aglas minna ep sahn mitte kostma | nemmat
 sahwat münd warra ozma | ninck mitte löidma. Semperrast |
 eth nemmat weehasit se Oppetusse | ninck ep tachtst Summala ¹⁵
 mitte kartma | wotst mitte münno Nouwo | ninck teotasit keick
 münno Nuchtluffet. Sihs peawat nemmat söhma se Wilja
 nende Ellust | ninck peawat omma Nouwust töijet sahma.
 Mea needt Rummalat himmustawat | surretap nemmat | ninck
 nende hullode In sahtap nemmat hucka. Re aglas münd kuhlep | ²⁰
 sah p ilma kartmatta ellama | ninck kül sahma | ninck üchteki Wil-
 tikusse kartma. Pharaonil sel Runningal on sedda tulnut: Sest
 kus temma Summala Sanna Moseffe ninck Aroni Suhst mitte
 tachtis kuhlma | piddis temma keicke omma Wehje kahs punnase
 Merre siddes errahupma. Se sündis kahs neil Israelitil | ²⁵
 kennelt ninda kirjotut seifap: Sihs kiffendasit needt Israelli
 Lapset se Issanda pohle | ninck pajatasit: Meije olleme sünno
 wasto pattonut | sest meije olleme omma Summala perralejetnut |
 ninck Baalim deninut. Aglas se Issand laus nende wasto:
 Eps teid enne sedda aigka needt Eghyptrit | Amoritrit | ninck ³⁰
 muhet Wainlafet üllewoinut ommat? Ninck minna arowitafin
 teid nende Rehjust | kus teije münno pohle kiffendasite; Rum-
 batafit ollete teije münd perralejetnut | ninck wöhrat Lihgka
 Summalat deninut. Semperrast en tahan minna teid tepsennamb
 arowitama; Rui ür Innimenne omma Rickusse jures se waise ³⁵
 Lehhembeffe teotap | ninck onma Süddame temma ehs kinni-
 sülglap. Rickat ninck Waiset peawat segtamisse öhestohs olla |
 se Issand on nemmat keick tehnut. Aglas sedda tachtwat paljo

Rickat mitte moistma | erranis tehwat | kudit Syrach kirjotap:
 Se Rickas teep üllekohto | ninck trohipe weel pehlekit | agkas se
 Waine peap kannatama | ninck weel pehle teñama. Rudt se
 Lew needt Mezellajat söhp Körbe siddes | ninda söhwat needt
 5 Rickat needt Waiset. Rudt se Rörgkel auwota on | mea alp
 on | ninda on se Waine sel Rickal kahs auwota. Sedda ep
 woip Summal mitte fallima | mindperrast Christus ütley | eth
 se körgke Phariseer | te se waise Sölneri teotas | on huckatut |
 fest te issi hend üllendap | se peap allandatut sahma | ninck
 10 Salomon | te hucka peap minnema | se sahpe enne suhrex | körg
 ninck suhr Meel keip se Langmisse ehl | se Issand sahpe nende
 Rörgkede Rodda ümberheitma. Se Rickus sahpe kahs kurjast
 pruhkitut Weljaandes; Kus üx Innimenne lihglasöhmse ninck
 [ihgkajohmse kahs ommat Ellopehwat oza sahtap | ninck keicke
 15 omma Warra lebbi Kurcko hajap | kudit ninda tehnut se Essi-
 menne Ilm | ninck se Rickas Mees Evangeliummes | te igta-
 pehw auwast ninck Röhmo sees ellanut. Sehdt Pehwat |
 ninck Röhmo woip Summal meile kül günnima | ja se tullep
 Summala Rehjest | eth üx Innimenne söhp | johp | ninck omma
 20 Hinge röhmustap ommast töhst | ninck issi se Rohgka ninck
 Wihna lohnut | Innimesse töituffex ninck röhnuur: Agkas eth
 üx Innimenne keick omma Warra erranelap | needt Sum-
 mala Andet weljaogendap | ninck ommast Röchtust öhe Summala
 teep | sedda ep woip Summal mitte fallima | kudit sedda nehha
 25 on Runningast Belsazarist | te tappetut sai | kus temma johbnut
 olli | ninck seperrast ütley Paulus | eth lihgtöhmminne ninck
 lihgtjohminne üx Tegko fest Leehast on | ninck eth | te sedda
 tehwat | se igkawesse Ello mitte perrendama peawat. Summal
 issi esserdap igkawesse Waiwa neile Johbnutkottil | ninck ütley:
 30 Hedda ninck waiw neile | te Hohmselt warra üllestouswat |
 ninck hajawat se johto tagla | kunni se Öh tullep | ninck nem-
 mat hullur ninck pöhrlay fest johstust sahwat | ninck Christus
 mainisep meid | meije peame hend hoidma | eth meie Süddamet
 mitte sahwat rasseday kohrmatut lihglasöhmse ninck lihglas-
 35 johmse kahs; Kus üx Innimenne üpris kostlickode rihdede kahs
 hend ehhitap. Needt Rihdet ommat nende Pattode Nuchtus ninck
 Mellestus: Sest enne kudit meije essimesset Wannambat pat-
 tosit | ollit nemmat allaste | ninck ep hebbendasit hend mitte:

Uglas kus nemmat Batto sisse languut ollit | negkit nemmat |
 eth nemmat allasti ollit | hebbendastit hend | ninck tegkit hendessel
 katmisset lehhegest | kunni Summal neile nachlast Rihdet andis.
 Semperrast woip Summal weel tennapehw kül fallima | eth
 meije Rihdet kanname | ninck Rihdede kaks omma Iho ehhi- 5
 tame | sest Christus kistap Salomoni köstlickut Rihdet | ninck
 Rebeccast Ibeme meije | eth temma Esau köstlickut Rihdet.
 Jacoba pehle pannut on. Uglas eth meije enamb kuds kohus
 omma Rihdede kaks körglistame | ninck ür Moissnick kuds ür
 Först | ür Raupmees kuds ür Moissnick | ür Ammetmees kuds 10
 ür Raupmees | ür Tallopoick kuds ür Ammetmees omat rihdet
 ehhitama | ninck keddakit töine töise jerrel andma tahap | sedda
 ep woip Summal mitte fallima | erranis pajatap: Semperrast |
 eth needt Sioni Tüttret körglistawat | firrotawat omma Raila |
 woidwat omma Palle | subrustellewat omma sambode kaks | 15
 ninck pannawat köstlickut Ringat omma Gallade pehle | sihs sah
 se Issand se Lagte sest Sioni Tüttrest paljar tegkema | ninck
 se Issand sahpe nende Höbbe ninck Kulda errawotma. Sel
 Ujal sahpe se Issand se ehhitamisse neist köstlickust Ringast
 errawotma | ninck needt Mallit | ninck Panget | needt Kehdi- 20
 kesset | needt Kessitehdit | needt Tannut | needt Lippokesset
 needt Kallit nahat | needt Pailakesset | needt Haisoknö-
 pit | needt Körwakaunikesset | needt Sörmuxet | needt Juhre-
 pailat | needt kallit körgket Rihdet | needt Mantlit | needt Lin-
 naset rettet | needt Kuckret | 2c. Semperrast mainigep Paulus 25
 se Naistesugku | kumb enamb Rihdede kaks körglistap | kuds
 needt Meehet | ninck oppep nemmat | nemmat peawat hend
 ehhitama puchtade Rihdede kaks | Hebbeda ninck Kassinusse
 sees | mitte pitkade karrode juhrede kaks | echt Kulda | echt
 Perlide | echt köstlicko Kallewe kaks | erranis kuds kohus on 30
 neile Naisselle | se Summalakartusse nöitwat | lebbi heht Teg-
 kut | ninck Petrus | nemmat peamad hend mitte welsaspitte ehhi-
 tama juhrede | Kulda | ninck Rihdede kaks | erranis seespitte |
 eth nemmat omma Süddame rickmatta piddawat wagta ninck
 tassase Waimo siddes | se on köstlick Summala ehs | ninck Syrach 35
 mainigep keid Innimesset | pajatamas: Erra körglista mitte
 omma Rihdede kaks | ninck olle mitte suhr oma Luwo siddes;
 Sest se Issand on immelick omma Tegkode siddes | ninck ked-

dakit merckap | mea temma tehha tahap. Kus üy Junimenne
 armatta on oma Lehembeffe wasto | ninck ep tahap temma
 mitte awwitama | kudt Evangeliummes se Rickas Mees | kenne
 jures wehhemb Arm löidti | kudt nende Roirade jures. Agtas
 5 se peap mitte sündima; Sest kus keddakit on sesinnase Ilma
 Warra ninck Nouw | ninck nehj omma welja waisuffe kanna-
 tama | ninck sülgkap omma Süddame temma ehs kinni | kui
 jehp se Jummala Arm temma jures? Semperrast peawat
 needt Rickat iglal ajal omma meele fisse tulletama |
 10 mea Christus ütlep: Ollet armolisset | kudt teije Saiwane
 Issa armolinne on. Sesamma Issa pajatap: Minna ollen |
 ke annap Hiwwi | Wihna | ninck Ölli | ninck paljo Höbbe ninck
 Kulda; Temma auwuy peame meije kabs neile Heddaliffelle
 andma | sihs sahj meile antut | üy töis | wahotut puddistut |
 15 ninck kuhjapeh kabs Möht sahj meije Rüppe fisse antut
 sahja. Semperrast ütlep David; Önnis on se | ke sel Hedda-
 liffel awwitap | sedda sahj se Issand errapehstma kurjal Aljal.
 Se Issand sahj temma hoidma | ninck Ellus piddama | ninck
 temma kessi lasckma hehste keima Mah pehl | ninck temma mitte
 20 andma teima Wainlasede meelewaldal. Se Issand sahj temma
 jahutama temma Surnowohdis | sinna pehstat temma keikest
 temma Többest | ninck Christus pajatap: Ke se keikewehhempa
 öhe Külma Weh karricka kabs johtap | sehl peap se mitte
 magmatta jehma | erranis temma tahap se arwama | kudt ollex
 25 se temmal hendessel sündinut. Ke agtas ommat Rörwat kinni
 pannep se Waise karjomisse ehs | se sahj kabs karjoma | ninck
 mitte kuhltut sahja | ninck üy armata Rohus sahj se pehle
 keima | ke mitte Armo andnut on. Semperrast peawat needt
 Rickat hehste kasma | eth nemmat omma Rickusse öigkest pruh-
 30 kawat | ninck sesama kullotawat ninck andwat neile Kirckulle | kudt
 Salomon se Runningas | neile Rohlille | kudt se Pehmees |
 neile Jummala Sullaselle | kudt Belsazar se Runningas | sel
 Jummaladenistuffel | kudt needt Jsraelitit | kennel keelti | nemmat
 ep piddit ennamb teps tohma | neil Wannambal | kudt Paulus
 35 keskip: Sihs andket nühdit öhel iglakickul | mea teije wölgf
 ollete | Wackoraha | kennel Wackoraha kohus on | Tulli | kennel
 Tollikohus on | neile Waisel | kudt se wanna Tobias omma
 Poja oppep: Sünno Rickuffest awwita sel Waisel | ninck

pöhra hend mitte seft Waisest | sihs sahþ sünno pehle Summal
 jelle armolickult wallatama. Rus sa woit | sihs awwita sel
 Heddaliffel | on sul paljo | sihs anna rickalift | on sul püffut |
 sihs anna se püffut truwi Süddame kaks | omma hennesse
 Sarwedusser | eth temma hend | ninck omma Perre ninck Lapset ⁵
 toitap. Rus agkas keddalit omma Perre ninck Lapset mitte
 toitap | se on se Bsko salgknut | ninck kurjamb | kudit üy Pag-
 kan. Sühidelt | needt Rickat peawat hend ninda piddama | kudit
 Paulus Timotheuffel kirjotap: Neil Rickal seftinnaseft Ilmast
 kesc | eth nemmat mitte körgket ommat | ep kaks lohtwat se ¹⁰
 kaddewa Rickusse | erranis se ellawa Summala pehle | ke meile
 keick aþjat rickalift annap pruhkida | eth nemmat hehdt tehwat |
 Rickar sawwat hehst Tegkust | hehl meelel andwat | awwitawat |
 öhe heh warra hennessel kogkawat tullemar ajar | eth nemmat
 sawwat sa iglawesse Eto | ninck mitte iglawest neljawat | jannu- ¹⁵
 wat | ninck ütlewat: Mea awwitap meid nühdet se Suhrus?
 Mea sahtap meile nühdet se Rickus | ninck se Rogkus? Se
 on keick hukka lehnut ninck errakaddonut | kudit üy Warri | ninck
 kudit üy Gehl | kumb möhda lehp.

23.

1649.

Henricus Stahl, jutlus Luuk. ev. 5. peat. puhul.

Teos „Leyen Spiegel“ neljandast osast, lk. 703—7. Vrd. ka tekst
 nr. 21. eelmärgust!

I. **Meije peame Summala Sanna ussinaft oppema
 ninck kuhlma.** Evangeliummes tungis hendes se Rahwas
 Jesusse jure | kuhlda se Summala Sanna | ninda | eth kaks
 Jesus piddi öhe Vaima sisse astma | ninck seftsamast opma |
 kudit temma kaks igkal Aljal | kussa temma igkanes woinut ⁵
 omma suhremba Röhmo lascknut olla | eth temma needt Inni-
 messet seft Summala Rickusseft oppema woix. Christusse ninck
 seftinnase Rahwa Jallaassemedede sisse peame meije keick astma |
 ninck mitte perrale jetma se Rogkodusse | kudit monnigkade komb
 on | erranis issikeckes hend mainizema | ninck se sedda ennamb ¹⁰
 jo ennamb meije nehme | eth se Pehw (seft Issandast) töttap |
 ninck ütlemma: Mincket sisse Summala Werrawade lebbi tenno

kabs | temma Rodda sisse kistusse kabs. Aglas parrako Sum
 mal | kus meije se pehle wallatame | mea iglapehw sündip |
 sihs Ibiame meije | eth hend needt Innimeffet mitte kangkest
 tungewat Summala | temma Sanna ninck Kircko jure ; Erranis
 5 hendes paljo noppedamb Cörkus | ninck monnes muhs kurjas
 Paigkas laschwat löidma | öma Ahnusse tagka hajawat | omma
 Ölle | Wihna | Pollewihna | ninck muh kurja Raupa mühwat
 ninck ostwat | omma Pattuse See pehle keiwat | ninck Summala
 erraunnustawat | ni wehgka | eth nemmat knappist kolm ech
 10 nelli kord Ahsta ümber Kircko sees nechtut sawat. Nisugkuset
 Teotajat sest Juinalickust Sannast sahþ sestinnane Rahwas |
 kumb Christusse jure ni wehgka tungnut | sel Wihmsel Pehwal
 hebbendama | ninck Summal sahþ nemmat wissist ninck töddest
 nende Heddas perrale jetma | Surma sees erraheitma | ninck
 15 sel Wihmsel Rochto Pehwal hennessest erralückama | ninck
 üttema : Tagkenaket keick münnust erra teije Kurjategkijat |
 minna ep ollen teid weel eales tundnut. Kus Martha Jesum
 omma Rodda sees wasto wottis | istotis temma Öhdde Maria
 hend Jesusse Jallade jure | ninck kuhlis temma Sanna. Martha
 20 aglas | tegkis hennessel suhre waiwa | eth temma Jesum woir
 hehste piddama : Kus temma aglas öma Öhdde pehle kaibas |
 eth temma temmale mitte tachtis awwitama | kostas Jesus
 ninck laus temma wasto : Martha | Martha | sünnul on paljo
 Murre ninck Wairw | üy affi aglas on tarwis | Maria on se
 25 keicke parramba Ossa errawallizenut | se peap mitte temmast
 errawottetut sahma. Ninda peame meije kabs se parramba
 Ossa errawallizema | ninck omma suhremba Röhmö Summala
 Sanna lasckma olla. Needt Oppijat peawat icas hennesse
 ette wotma | mea Juinal neile kescknut on | ninck se Juinala
 30 Sanna ussinast omma Ruhljalapsede ette kandma | kudt Paulus
 mainigep | kus temma pajatap : See se Tegko öhest Ewange-
 lischist Süttelast | töita omma Ammetti töh awwsast | eth ep
 Summal hirmsast nende wasto pajatap | ninck ütlep : Erra-
 needtut olcko | ke se Issanda Töy laiskusse ninck kawwalusse
 35 kabs teep. Needt Ruhljat peawat Summala Sanna kuhlma
 ninck tallel pannema öhe kauni heh Süddame sees. Oppijat
 ninck Ruhljat peawat mitte ürpeines Ruhljat | erranis kabs
 Tegkijat sest Summala Sannast olla | sest Summa ehs mitte |

ke sedda Resko kuhlwat / õigledat ommat / erranis ke sedda
 Resko tegkewat / sahwat õigledat olla. Semperrast armat
 Nistiinnimeffet / techket kudt David / se pajatap: Ohe asja
 pallun minna sest Issandast / sedda taharin hennessel hehl mee-
 lel sahma / eth minna se Issanda Rodda sees jehma woizin ⁵
 münno ellades / wallatada needt kaunit Summala Denistuffet
 sest Issandast / ninck temma Kirko kasuda; Ninck tahs:
 Minna rõhmustan hend sest / eth mul üteltut on / meije sahme
 se Issanda Rodda sisse minnema. Sahte teije sedda tegkema
 sihs ollete teije õnsat / ninck Christusse Wendat kui temma ¹⁰
 issi tunnistap / kus temma pajatap: Münno Emma ninck münno
 Wendat ommat needt / ke Summala Sanna kuhlewat / ninck
 tegkewat.

II. Meie peame Christussel meije omma hehl
 meelel lainama. Kus Christus Petrussest tachtis / temma ¹⁵
 piddi temmale omma Laiwafesse lainama / ninck üy püssut
 Mahst Merre pehl temma lückama / olli temma walnis / lasck
 keick seisima / ninck tegki hehl meelel / mea Christus tachtis.
 Ninda peame tahs meije keick tagkasi pannema / mea meile
 sihn se Ilma sees armas on / ninck Christussel temma Denistuffer ²⁰
 sedda hehl meelel lainama. Mea on sul Innimenne / mea
 sinna mitte sahnut ollet? David kostap meije ehs / ninck ütlep:
 Sünnust / Issand / on keick tulnut / ninck sünnno Rehjest olleme
 meije sünnul sedda andnut. Eth meije nühdit Summalast keick
 sahnut olleme / mea meije igkaneš on / peame meije tahs temmal ²⁵
 sesamma mitte errakeelma / erranis heh meele tahs temma
 Denistuffer lainama / ninck semperrast andma issi hend Sum-
 malal / kudt ke meije neist Surnust ellawat olleme / ninck meije
 Lublihkmissest Wapir sest Digkedussest / denida sel ellawal
 Summalal. Sest sey tarwir olleme meije Summalast lohtut / ³⁰
 lunnastut / ninck põhizetut / eth meije temma denime ilma kar-
 tusse meije Ello Aljal / Põhastusse ninck Digkusse sees / kumb
 temma meele perral on. Meie peame Summalal lainama
 ommat Süddamet / eth nemmat ommat Templit sest ellawast
 Summalast / kudt tahs Summal pajatap: Minna tahan nende ³⁵
 sees ellama / ninck nende sees leima / ninck tahan nende Sum-
 mal olla / ninck nemmat peawat münno Rahwas olla. Meije
 peame Summalal lainama omma Warra ninck Wilja / eth meije

teäma Sanna eddespitte jahtame / ninck hohle kanname / eth meije
 sesäma igtal Ujal keickfarnasel kombel / keickebe Reelede sees
 tarckalist ninck moiffickult mitte ürpeines heñesse jures piddame /
 erranis eth temma kahs meije Lapsede / Perre ninck walda
 5 Rahwa ette rickalist kandtut sahko / kudit Paulus meid mai-
 nizep / kus temma pajatap: Lascket se Christusse Sanna rick-
 alist teije sehs ellama keicke Tarkusse siddes / eth ep teäma meije
 Rickusse meile jettap / ninck omma Sanna meist errawottap /
 ninck meije sedda perrast suhre Waiwa kahs / doch ilmaafjatta /
 10 ozime / kudit temma efferdanut on: Wata: se Nigk tullep / eth
 minna öhe Nelja Mah fisse leckitama sahn / mitte öhe Nelja
 Reiba jerrel / eckf Janno Weh jerrel / erranis se Issanda Sanna
 jerrel kuhlda / eth nemmat sunna ninck tenna / öhest Merrest
 töise / Resköhseft Homickul ümber / johyma ninck se Issanda
 15 Sanna ozima / ninck doch mitte löidma sahwat. Meije peame
 Jummalal lainama omma Warra ninck Wilja / ninda / eth
 meije temma Roddat ninck Rirkut ehhitame / ninck needt
 sammat mitte lasseme kudit needt Sealautat seißma / eth ep temma
 meid seperrast nuchtlep / kudit temma efferdanut on / kus temma
 20 pajatap: Teije Nigk on tulnut / eth teije illusade kaumide Roddade
 ninck Hohkede sees ellate / ninck münno Rodda peap tühjast
 seißma. Nühdt / ninda pajatap se Issand Zebaoth: Rakket /
 kui teije kessi keip / teije külwate paljo welja ninck weddate püssut
 fisse / teije söhte / ninck sahte doch mitte töijet / teije johte /
 25 ninck sahte doch mitte johbnur / teije kattate hend / ninck woite
 hend doch mitte sojendama / ninck ke Raha denip / se pannep
 sedda öhe auksa Ruckre fisse Meije peame Jummalal lainama
 meije Warra ninck Wilja / ninda / eth meije temma Sullaset /
 meije Oppijat ninck Hingekarjaset toitame / eth nemmat omma
 30 Animetti Röhmö kahs tegkwat / ninck mitte Hegkamisse kahs /
 sest se ep olle meile mitte heh / kudit Paulus meid mainizep /
 kus temma pajatap: Re oppetut sahp Sanna kahs / se andkut
 keickfuggu hehdt selle / ke temma oppep. Monni Tallopoick
 nuhlep / kus temma Ahsta ümber öhe pohle Tündri Siwwi
 35 ommal Rirkö Issandal annap; Monni Moißnick nuhlep / kus
 temma Ahsta ümber selle Jummala Sullaselle nelli eckf kuh
 Tündrit Siwwi annap / sihs teep temma üpris paljo; Monni
 motlep / temma peap kerjama minnema / kus temma ommal

Singetarjafel / fe temma Singe ehs Pehwat nincl Öhdt wal-
 wap / nincl Rehckenschoppi andma peap / üx Rülmit Hiwwi
 andma / ech öhe Pehwa töh tegkema arwitama peax. Ugkas
 kuhklet teije Ilmatennolikut / kui kõrgkest Paulus teije Andet
 arwap / temma ütley: Kus meije teile needt Waimolikut 5
 Ühjat külwame / on se üx suhr Ufifi / kus meije teije kehst Il-
 likut Ühjat sahme? üx töine Südda nincl Meel olli neile
 Galatrille omma Oppija Paulusse wasto / kudt temma iffi neist
 kistap / nincl ütley: Teije wotsite münd wasto kudt öhe Summala
 Engli / ja kudt Christum Jesum / minna ollen teije Tunnistuf- 10
 mees / eth / kudt se ollex woinut sündima / teije ollexitte ommat
 Silmat welja kisknut / nincl münnul andnut. Meije peame
 Summalal omma Warra nincl Wilja lainama / ninda / eth
 meije üllehawwame ommat rochket Rehdt / neile Waisille meije
 Mah fiddes / sest sedda tahap Summal wasto wotma / kudt 15
 ollex se temmal hennessel sündinut / kudt Kristus tunnistap /
 kus temma pajatap: Tõhst / minna ütlen teile / mea teije teh-
 nut ollete öhel nesinnafede münno wehhembade Wendade sehs /
 sedda ollete teije münnul tehnut. Nincl tahs: Tõddeft | minna
 ütlen teile / mea teije mitte tehnut ollete öhel nesinnafede weh- 20
 hembade sees / sedda ollete teije münnulle tahs mitte tehnut.

24.

XVI as. lõpp (?)

Talupoja vanne.

Trükis ilmunud a. 1850 dr. F. G. von Bunge' ja dr. C. I. A. Pauker'i
 teoses „Archiv für die Geschichte Liv-, Esth- und Curlands“ VI, 1. vihk,
 lk. 221, pealkirjaga „Ehstnischer Bauern-Eid“. Teksti eel olewas mär-
 kuses arvatakse keelemälestise vanust 250—300 aastaseks, seega siis
 põlvnevakts 1550—1600 a. vahepealt. Tekstile järgneb samaaegne
 saksakeelne tõlge. Nimetatud reproduktsioon on tehtud muistse käsi-
 kirja järgi, mida varre alal hoiti Kukruse mõisa arhiivis (R. von Toll),
 mis aga a. 1905 maha põletati.

Pauren Eydt in Estnischer Sprache.

Mynna Maz Seyhsa syn, nincl wannu Sumal nincl se
 ausa kochto wasto Ett se Mez on Rysebitery Perra Mez,
 Sedda tunnisto minna omma Inge Paleke päle ny kuy
 moho¹ Kristus pehap aytama omma Ricküße.

¹ Selle sõna kohta esineb Bunge-Pauker'il märkus: „Undeutlich,
 vielleicht meno zu lesen statt des heutigen mind“.

25. XVII as. teine kolmandik (?). Tallinna.

Kaalumehe vanne.

Tekst on trükitud 16 × 21 sm. suurusele üksiklehele. Hoi-
takse alal Tallinna l. arhiivis (reg.: BK. 12). Pealkiri on kirjutatud
tindiga, kirjastiili järgi otsustades umbes XVII as. keskpaiku. Trükitäh-
tete löige on samasugune, mis esineb Stahli „Hand- und Hauszbuch“
I osas (trükitud a. 1632 Riias) ja Stahli „Leyen Spiegel“ I osas (trükitud
a. 1641 Tallinnas). Faksimilena trükis avaldatud: Agu 1925, lk. 111.

Messer-Ehdt.

10 Anna N. N. towotan ninc wannun selle Urmoliffsembal
Rahdil ninc sinnasel hehl Linnal / eht minna mul keftut
ammit lude üx Linna Wilja Möhtja aufaste etteseifma ninc
5 aijama tahhan / neille Moiftnickulle ni hehsti lude Rodda-
nickulle / wöhralle lude omma mah rahwalle / rikalle lude
waisille ilma wahhe / kus nemmat sedda tahhawat / nende
wilja Rahdi wacka kaa aufaste möhtma / selle Wahgti-kodda
Iffandal ical korral / kui paljo möhdtut on / üttlema / kui
kaas se pruditut Wack üchtles se Wacka rahha kaa ilma rahha
10 wehendamisse eck errawottamisse warje kette andma / ninc
mitte andede / meeleheh eck öhhe eck toife innimehe luggu
piddamisse perrast mind töife meele pehl tahhan johhatama
lastema / &c. Niwifist mind Zummal ninc temma pöbha
kallis Evangelium arwitako.

26. 1637. Tallinna.

Reinerus Brocmann.

Järgnev laul esineb trükitud 8-leheküljelises teoses „Glückwünschung/
Dem Ehrvesten vnd Achtbahrn Herrn Hans von Höveln / Elti-
sten der Schwarzen Häupter / Bräutigam / Als er mit der Ehr- vnd
Eugendtreichen Jungfrawen Margaretha / Desz Ehrenvesten /
Achtbarn vnd Bornemen Herrn Jürgen Stahls / Eltisten
der grossen Gilde vnd berühmten Kauffmans in Reval / eheliche
Tochter Braut / Hochzeit hielte / Zugefallen von guten Freunden auß
dem GYMNASIO geschrieben. Anno XXXVII. den XX. Nov. Zu Reval /
In Reufners nachgelassener Widwe Drückerey“, lkd. 3v^o ja 4. Raama-
tukese muuks tekstiks on veel kaks saksakeelsele luuletust. Eelmise autor
on Henricus Arninck, kuna eestikeelsele laulule järgneva brošüüri lõpul
esineva laulu „Lectori Carminis Esthonic“ („Andre mögn ein anders
treiben“) all leidub autorinimi Reinerus Brocmann. Teos on alal hoidunud
nähtavasti ainult ühes eksemplaris Õpetatud Eesti Seltsi raamatukogus.

CARMEN ALEXANDRINUM ESTHO-
nicum ad leges Opatij poeticas compositum.

RVi önnið on se Mees / ke Issa pehle lohtap /
(Ke keicles Paigkas on) ninck Öne jerrrel ohtap /
Rumb Summal issi tohp / kumb Summal annap neile /
Ke hehsti keiwat ehl / O Risti Rahwas / teile!
Seperrast süddamest sünd / Peickmees / kichtan minna /
Eth ollet Meele kaks ni kouwe ohtnut sinna /
So auwfa Ello sees se suhre körgle Öne /
Rumb Summal annap nühd; kui tödder teep mo Könnne.
Se Abbitaks on Ön / kumb Summal issi lohnut
Ninck sünnul tennapehw on Köhmur issi tohnut.
Se Pruth on kunnis kül: se Issa on kül rielas /
Ön lebbi omma Ööh sihn warra saudnut ickas:
Sahp **Terraw** kuzetut; on temmal doch kül Höbbe:
Kül temma issi tehj / eth Ahnus on suhr Öbbe.
Me enne Tallinnas on temmast koglo pantut /
Sest Rahast sahj sul Tüek (kes tehj?) nühd temmast andtut.
Sahp perrast nehha kül! ke mitte annap Raha /
Rus Temma anda woij / ninck Urmo jettap maha /
Se on üj tigte Mees / se on jo töddest rummal
Ninck teep se wasto kül / me keskip meile Summal.

Se körgle Summal teep ni suhre sünnust Lugku /
Eth Temma lebbi Sünd nühd tahap anda Sugku /
Rumb töddest Alma pehl sahj paljo Wilja nihtma
Ninck emmis iglawest sünd / Summal / Saiwas kichtma.

Sest peat sinna kaks nühd suhre Köhmo tehha /
Eth ni suhr Issa-Urm on sünnu jure nehha.
Ep olcko südda kurb / sest Summal Urmo nöitap /
Ninck omma Wehje kaks keick Alma Ihut töitap.
Ninck kusj se kurri Wajm Teid tahap erra neelma /
Sahp tedda wegtiwast se Körgkemb erra keelma.

Eth kuhle / kuhle doch / eth kuhle münno Sanna.
Se Pulm on Özas nühd / nühd lehp jo Nohr ninck Wanna.
Nühd lehp jo igka Mees ninck tahap Roddo mata.
Mij sinna wiwit weel? sest igka Mees lehp; wata.

Sihs minne sinna kaks / ninck aja hehsti tagta /
 Laß hehsti tehha Söh / eth kül sa ollet wagta.
 Sihs anna armsast Suh / ninck hacket kangeft Raila /
 Rei koddoo Pruthe kaks: ninck pehsta kaunist Paila.
 Se Pruth sahp keima ehl / needt töiset keiwat perra /
 Ninck nutwat wehta / eth üx neist sahp witut erra.
 Sihs mincket mengema / eth pea kül sahp nechut /
 Miß teije Menge kaks on Öhse Ujal tehtut.

27.

1638.

Tallinna.

Reinerus Brocmann.

Alljärgnev luuletus esineb viimasena 4-leheküljelises trükiteoses, mille pealkiri on: „Nuptiis Reverendi, Præstantissimi, Doctissimique Viri, Dn. HENRICI GÖSEKENII, Hannoverani, Pastoris ad D. Matthiæ & Crucis vigilantissimi, sponsi, Cum Lectissimâ, Pudicissimâque Fœminâ DOROTHEA Siegel / Reverendi, Clarissimi, Doctissimique Viri, Dn. M. Johannis Weidlingii, Pastoris Ecclesiæ Teutonicæ apud Stockholmiensens dignissimi, p. m. relictâ viduâ, Sponsa, Σὺν Θεῷ 16. Julij, Anni 1638. Revaliæ celebrandis, Gratulantur Rector & Professores Gymnasij Reval. Revaliæ, Typis Viduæ Reusnerianæ excud.“ Eestikeelse laulu eel leidub kolm ladinakeelset luuletust: „Ad sponsum“ M. Henricus Vulpius'elt, „Ad sponsam“ Timotheus Polus'elt ja „Dum tibi purpureo datur uxor casta pudore...“ Henricus Arninck'ilt. Leht on alal püsinud nähtavasti ainult ühes eksemplaris ja peetakse tallel Õpetatud Eesti Seltsi raamatukogus.

Oda Esthonica Jambico-Trochaica,

Auff die Melodi:

Leßtmahls ich meine Chlores 2c.

„R^Bß olli töisford kaunist Ilm

„Ninck olli soi / ninck mitte külm /

„Linna Werrast

„Röhmo perrast

„Ma legin kõndma Welja pehl;

„Sihs kuhkset / miß ma kuhksin sehl,

„Ma kuhksin Linnut Taiwa all /

„üx olli walgle / töine hall;

„Nende Sugtu

„Laulið Lugtu /

„Kumb minna tahān laulma nühdt;

„Sihs mincket erra mitte sihd.

Ma negtsin ürford Silma kaks /

Eth üx sehl olli Wohdiß mahs /

Temma hühdiß

Abbi pühdiß:

Ruß minna Armo mitte nehn /

Sihs minna töddest hucka lehn.

Miß sünnip? warffi tulli ten

üx tauniß nohre Neiziken;

Töftis ülles

Tedda sülles /

Ninck küßis Rochto temma kehß /

Seft temma olli Hedda sees.

O Urmaß / ke sa ollet nohr /

Sa ollet münnul tudt se Rohr

Tulle tenne /

Neizikenne /

Ninck heita Nalja münno kaks /

Ninck laß münd Armo nehha taafß.

Ma ollen töddest waine Meeß

Mi suhre rascke Murre sees /

Minna othan /

Fergkest lothan /

Eth sa saht armast pidda münd

Sel kombel tudt ma piddan sünd.

Sünd tahap ünnes münno Meel /

Muith rehckip mitte münno Keel;

Kuhle / Ranna /

Münno Sanna /

Ninck anna münnul waisel Nouw /

Se sahþ full issi olla Uuw.

Se Neizit sai kaks Armo töiß /

Ninck temma Südda köitiß Köiß /

Resckis töa

Wihna jöa:

Sel Sundil olli rõhmsamb Uigt /

Ninck mitte tepß Meeß olli haigt.

Teil sahp olla Armo-Palgek:
Tantzkut agkas röhmsast Jalgek:
Sahp hend warsse leuja,
Kennest tullep kallis kuld,
Ninck se öigke Armo-Tuld:
Kui doch sahp teil keuja?

Peickmeess issi on jo Peh,
Annep teitil keick se heh,
Kannap mitte Weeha:
Kuss on Temma Wohdiss mahs,
Sihs tei ollet temma kahs,
Temma Leehest Leeha.

Temma ütlep, tulle ten,
Tulle, Armas Neitziken,
Tulle münno jure:
Tulle julgkest, hacka kail;
Sinna ollet Südda-Nail:
Sehl mitt ennamb ture.

Jummal hoidkut kahjo eess,
Minna tahan Röhmo sees
Sünno jure mata:
Sinna ollet otze nohr,
Sinna ollet magkus Kohr,
Ninck mo Kanna, wata!

Wata, kui doch münno Keel
Püidap sünd, ninck münno meel,
Wata, kui ma othan:
Sünno Hehl on armas Hehl,
Heita Armo münno pehl,
Sünno pehl ma lothan.

Minne, Neitzit, anna Suh:
Sest sa ollet temma Luh,
Temma Luh ninck Leeha:
Kunni Silm se Ello nehpe,
Teije Südda üchte jehpe,
Ninck ep kannap Weha.

Soudket Armo-Merre pehl,
 Soudket, ütlep münno Hehl:
 Ke sehl Merres souwap,
 Se Meess mitte hucka lehp,
 Erranis jo Öinne nehp,
 Ninck kahs töddest jouwap.

29.

1639.

Tallinna.

Josua Möllenbeck.

Laul on ilmunud trükitult, tiitelkirjaga: „*TAMHATION* in honorem prudentissimi & integerrimi viri DN. GUNNARI GERMUNDI Arcis Reval. legitimè designati Camerarii perindustrii, Sponsi nec non Castissimae et Pudicissimae Virginis BRIGITTÆ Jhering, Admodum Reverendi & Clarissimi viri DN. M. JOACHIMI JHERINGII, Episcopi Reval. longè digniss. Filiae charissimae, Sponsæ, Ad diem 3. Januar. Anni 1639. benevolo & benecipienti affectu adornatum, à JOSUA Möllenbeck, Pastore in Jörden. Revaliæ, Typis excudebat Henricus Westphalus Gymnasii Typographus.“ Reproduktsioon on tehtud äratrüki põhjal, mis ilmunud VhGEG XVI 286—9. Muud teated samad, mis tekst nr. 26. eel.

DIALOGUS NUPTIALIS,

Im Ehon:

Ach du meines Lebens Auffenthalt.

Ach minnu ello ninck könne,
 Tulle tulle pea tenne
 Paesta mind neist armo aylast
 Paesta mind armo paylast.

Mittekit woy minna tehha
 Kuss eb minna sind san nehha
 Kenne paehl minnu Südda lotap
 Ninck Suhr himmo kas otap.

Ach minnu illus mannoken,
 Ach minnu armas kannoken,
 Sinnu illusat Silmat nõuta,
 Ninck mindt rõhmu kaes tõuta.

Suh ninck kessi minulle anna,
 Hensse Südme ses mindt kanna,

Õ Linnopoick kuhle sedda,
Ninch pöra minnu hedda.

Anna minnul vx Kindl senna
Jumla niml lass meid vcht menna
Mina ollen perrale Sinnult,
Olle sa perral minnult.

Jumal sap sex oma armo andma,
Need Englit sahwadit meid kandma,
Oma arma kaente paehl
Et meye ellme Sijn ninck Saehl.

Rahwo ninck terwisse siddes,
Jumla ninck Jnnimeste eddes,
Se peat sinna töst taetma,
Ninck hendes wallmis saedma.

Anna hendes rahwull wayne,
Ma tahn olla sinnu Nayne,
Sind eb tahan minna laytma.
Christus sap meitet aytma.

Jesu meye paehle armo heita,
Oma reyde sees meidt peita,
Sinna ollet se illuss peigmes,
Lass meidt ella sinnu sees.

Jesu meye ello ninck öne,
Panne taehel minnu könne,
Paesta meid neist pattu paylast,
Paesta meid surma aylast.

Tötta tötta armas Christe,
Sinnu ollet se ello töste,
Sind sind minnu Südda püyap,
Sind sind temma abbihiyap.

Armas peigo tötta tötta
Hensse hole ses meitet wötta,
Minnu oma peate olla,
Heddast röhmü sees tulla.

Amen haeh on meye mehle,
Ayt Juml vtlep meye kehle,
Christus se peigomes Issi,
Wottap meid rüppe sisse.

30.

1641.

Tallinna.

Henricus Göseken.

Laul on ilmunud trükitult, tiitelkirjaga: „Sacris Nuptiarum Solennitatibus, Reverendi, Pietate, Doctrina et Humanitate Clarissimi VIRI Dn. M. PETRI JOHANNIS TURDINI, Ecclesiae Svecanae in Acropoli Revaliensi Pastoris vigilantissimi, nec non Regii Consistorii ibidem Adessoris dignissimi, SPONSI, Die 19. Octobr. Anno 1641 Conjugium Revaliae contrahentis cum Lectissima omnique virtutum genere florentissima VIRGINE ELSA JHERINGIA, Admodum Reverendi, Excellentissimi, atque Clarissimi VIRI, Dn. M. JOACHIMI JHERINGII, Episcopi Revaliensis dignissimi, et Regii ibidem Consistorii Praesidis gravissimi, Filia, SPONSA, Fausta et felicia quaevis precantur Collegae, Fratres et Amici. Revaliae, Typis Henrici Westphali, Gymnasii Typographi“. Reproduktsoon on tehtud äratrüki põhjal, mis ilmunud VhGEG XVI 291—2. Muid teateid vt. tekst nr. 26. eel!

Psalmus Centesimus Vicesimus Septimus Conjugii Dignitatem et Felicitatem praeclarè ac splendidè illustrans, Carmine Latino, Germanico ac Esthónico redditus.

HEh sel ke Jummla kartuss' sees,
Seisis ninck kahs te pehle keis,
So kessi sünd paep töitama,
Sihs saht sa hehsti ellama.

So Nain' sahp olla sünnis mois,
Kuit üx puh Wihna marjo töis
So Lapset kudt olli taimet,
Ümber lauwa kartzet, terwet.

Wata ni rickas on se Mees,
Ke keip Jummla kartussees,
Temmast se wanna jehp weeha,
Ke tulnut ülle keick Leeha.

Jummal sahp sünd önnistama
Zionist, ninck saht watama

Jerusalemma õnne-juhr
Ke temma ehs on wegka suhr.

So Ello sahp iggatzema,
Jergkest so jures ollema,
Eht sa neht Lapset pallio
Ninck Israel lõijap Rahwo.

31.

1642.

Tallinna.

Johannes Tanstins.

Laul on ilmunud trükitult, tiitelkirjaga: „Hymen Votivus Nuptiis auspicatissimis Praestantissimi, Doctissimi omniumque virtutum genere condecoratissimi VIRI, Dn. HENRICI DAHLEN, Secretarii hujus Reipubl. dignissimi, SPONSI, Et Nobilissimae, Lectissimae, Pudicissimaeque VIRGINIS DOROTHEÆ, VIRI Nobilissimi, Consultissimi et Prudentissimi Dn. GEORGII à Wangersheim, Haereditarii in Hakehoff, et Consulis Reipubl. Reval. primarii, Filiae, SPONSÆ, Faustae gratulationis ergò scriptus à Gymasii Alumnis. Revaliae, Typis Heinrici Westphali, Gymasii Typographi, Anno 1642°. Reprodutseeritud äratrüki järele, mis ilmunud VhGEG XVI 294—5. Muid teateid vt. tekst nr. 26. eel!

Sm Thon: Einsmahl(ß) alß ich Luft bekam xc.

1.

KVhle, Peickmees, minnu Suhst,
Ma sahn otze se sarn Lust,
Sinnu jure jehma;
Kui kahs sinnul Himmo suhr
Süddames on, minnu juhr
Abbimehex lehma.

2.

Kui needt armat Tuwikest
Tõine tõisel heldest Pehst
Hackwat nühd Suhd andma;
Ninda tabax Pehw ninck Öh,
Meile sahtma armo-Tõh,
Üx tõist Murret kandma.

3.

Jummal andkut keick heh Ön
 Sinnul, armas Pruhtiken,
 Ninck kahs sinnul, Peickmees;
 Temma tahax Kurja ees
 Teit hehst hoidma Röhmo sees,
 Suggo andma Ketkes.

32.

1642.

Tallinna.

Georgius Saleman.

Järgnevad kaks laulu on trükitult ilmunud, tiitelkirjaga: „Nuptiarum solemnitate viri, Reverentiae dignitate, doctrinae Claritate, Vitaeque integritate maximè conspicui, Dn. M. ERICI zur BEECKEN, Ecclesiae Revaliensis ad D. Nicolai Pastoris vigilantissimi, ejusdemque Rev. Ministerii Senioris meritissimi, Honestissimam & omni virtutum genere Nobilissimam ELISABETHAM zur Telte, Integerimi Spectatissimique viri Dn. ENGELBRECHTI Ströwers, Tribus promercialis Reval. quondam Senioris dignissimi, relictam Viduam, In matrimonium legitimè sibi adsciscentis, Anno 1642. pridie Cal. Novemb. Fausta animitus precantur Collegae, Fratres, Amici, Fautores. Revaliae Typis Heinrici Westphali Gymasii Typographi“. Reproduktseeritud äratrüki põhjal, mis ilmunud VhGEG XVI 296—9. Muid teateid vt. tekst nr. 26. eel!

1.

LAddina ninck Saxa-Keelet
 Nöitwat teil keick heldet meelet,
 Peigk ninckPruhd; ux igga könne
 Packub teile palju öinne,
 Laulab ühe Pulma-Luggo
 Ommas keeles mõnda suggu.

Tulle kahs Liefflandi mah-keel,
 Nöita neil kahs sinnu heh meel,
 Ninck lass kuhlma hennes könne
 Omma mah sees, packma öinne.
 Kuhle Sax nühd tahs mahsannat,
 Kui sihn laulwat nohrt ninck wannat.

Se on (nisarn) Pulma-Luggo,
 Kumbal eb on heuwti suggu

Sest Liegk-armust, kui need nohret
Lackwat hehl meel need suhkohret;
Waid se olkut Jummla Sannast
Pulma-Laul, kui komb on wannast.

Olcket terwet Ello aigkas,
Jummal hoidko keickes paigkas,
Andko teile keick heh töidest
Ihust, Hingest, auwust, hüidest.
Jummal andko teil keick önnest,
Kumbast David sihn teeb könnet.

2.

Psalm 128.

Wol dem, der in Gottes Fürchten steht zc.

HEH sel, ke kartab Jummla,
Keub temma tee pehl ussu kah;
Sihs omma tōh sind töitma woib,
Ninck sinnu kessi hehsti koib.

Sihs sahb so Naine, hohn ninck mois
Kudt üx puh Wihna-marjō tois;
So Lapset seisswat lauwa ees,
Kudt Öli-taimet aida sees.

Nehtz, ni suhr rickas önn on sehl,
Kus Jummla kartab Mees mah pehl,
Sest wanna needus erra jehb,
Kumb Adams Laste perral lehb.

Sind Jummal sahb hehst' önnista,
Eht sa saht nehha rahwo kah
Jerusalemmi önn ninck heh,
Woit rickast löitma omma peh.

Sahb sinnu ellu pitkenda,
Sind jergkest heh kahs paimenda,
Et Lapse Laps sul nehha sahb,
Keicksuggo önn sind rōhmustab.

Sest olko kihtus Jummalal,
Sel Abbi-ello hoidial,
Keick temma mönda önnne eest,
Sihn mah pehl ninck sehl igkawest.

33.

1651.

Tallinna.

Joachimus Saleman.

Alljärgnev laul esineb 4-leheküljelises trükiteoses tiitelkirjaga:
„Hochzeit-Freude Auff Des Ehrwürdigen / VorAchtbaren und Wolge-
lehrten Herrn Petri Kochs / wolverordneten Predigers der Ehist-
nischen Gemeine in Reval / Bräutigams Und Der Ehr- und Viel-
Tugendreichen Jungfrauen Elisabeth Salemans Hochzeitlichen Ehren-
Tag / Welcher den 27. Januarij im Jahr 1651. solemnter gehalten /
von Untenbenannten Freunden zu Ehren angestellt. Reval / Gedruckt
bey Heinrich Westphal / des Gymnasij Buchdruckern / 1651.“ Peale
eestikeelse laulu sisaldab leht veel „Præsul Romanus, sacra qui malè
dogmata torquet“ sõnadega algava ladinakeelse luuletuse, mille autor on
Joannes Brüningh. Teos on alal hoidunud nähtavasti ainult ühes eksem-
plaris, mida talle peetakse Õpet. Eesti Seltsi raamatukogus.

Der Herr Bräutigam redet seine Liebste an :

Im Thon:

Falscher Schaffer ist es recht / 2c.

1.

SEest et nühd se Pehw on kehß /
Kumbal mul sahþ abbi andtut /
Sahn kahß issi Abbi-Mees ;
(Me meil sahktut önnex pantut.)
Sest ma paljo rõhmo nehn ;
Tairwast meye pehl on nechtut /
Tairwast meil se rõhm on techtut :
Ep ma sinnust errajehn.

2.

Se Arm tulley Jummalast /
Ke se Abbi-Ello pühdnut
Algma kaunist illusast /

Ninck kaks meid se juhre hühdnut:
Semma andis meil se meel /
Semmast anti nisarn mötte /
Semmal on se Südda-Wotte /
Semma Meel kaks fündko weel.

3.

Sinna Pruht / mo Luwo-Crohn /
Ollet minno Südda-woitja /
Sacht nühd minno hings hohn /
Minno armas Ello-töitja / Reick
Reick Önn tulko sinnó kash!
Minna annan hendes sinnul /
Sinna annat hend kaks minnul
Uchtleiß' hehsti ellada

4.

Dch mincksarn Röhm sah doch se
Olla / kus mey' ilma wihha /
Ilma waino ellame;
Kus sehl sahwat kay üx Lihha /
Ninck üx Südda kashel jehp;
ühet teggut / ühet keelet /
ühet möttet / ühet meelet
Meile kashel Summal teep.

5.

Summal / sinna Taiwa-Mees
Meye pehl (ma pallun) wahta /
Laf meid jehma armo sees /
Meye Kettel suggo sahata;
Reickest ahjast önnista /
Ninck meid sinnu hohley wotta /
Hedda sees meil abbix totta /
Sinna körkem Raishya.

6.

Mis ma ennamb pallun sind
Summal? rehki minno ette /
Kurri Keel kus laitap mind;

lebbi Södda nincl Waino wehgka ricko: tut nincl maha jehnut;
 eth meije seft kül woiffime tundma, kui wehgka tarwiß olley,
 eth sehlßammas üy lörglest oppetut, tarecl nincl auruß: Jßsand
 Pißchopix sahr sehdtut, te se rascke-Ammeti töh woix hen-
 nesße pehle wotta, nincl nende Mahkirkode Ahjat hehsti 5
 sehtma nincl hajama, Minclperrast meije Runninglicust
 Murrest mitte ürpeines meije truwide Allambade iho-erranis
 kahß nende Hinge Raßwo: ogime, nincl olleme ser Ammetix
 errawallizenut meije truwi Allamba: sedda auwfa, tarecla
 nincl lörglest oppetut M. Joach. Ihering. te Summalast 10
 suhre Tarcluße sahnut, nincl enne sedda Uigka Kirc-Jßsand
 olnut Nycöping-Linnasß, kufsa temma se pöha Ristikircko seesß
 omma Ammeti töh hehsti, uszinast nincl auwfast tehnut.
 Lectitame seperast nincl sehtame seddasamma M. Joach.
 Ihering. sesinnase awwa Rama:tho kah öhey Pißchopix ülle 15
 Sallina nincl Löfflandi-Mah. Nincl peap temma Rohus
 nincl Ammet ollema, eth temma meile nincl meije Roh-
 zi-Rickußel keicke-Aßjade siddes truw jehp, keicke Rahjo nincl:
 Wigka, miß temma merclap Kircode pehl tulla, aigfast meile
 tehda an:nap, nincl keicke omma Wehje nincl Hohle kah sedda 20
 parrandama nincl: keelma aitap. Keick ennambast aglas
 peap temma Murre land:ma, eth Summala önnissegkija Sanna
 keickebe Löfflandi-Mah Kircode siddes woix puchstast, selglest
 nincl ilmarickmatta oppetut sah:ma, ninda kudt se nende Pro-
 phetide nincl Apostlide Rahmatode seesß: on ülleßkirjotut, 25
 nincl se öigke, keicke wannamba nincl ilmarickmatta: Sunni-
 stuße siddesß (kumb enne sadda Ahstat Augspurgi-Linnasß:
 andti) erraseljetut nincl se Rogtodusse seesß (kumb ennemuiffo
 Upsa:li-Linnasß öhesß tohs olli) öhe Meele kahß wastowottetut,
 ilma keicke: Ebbauscke nincl Innimesße Sehduße. Öhe 30
 Sanna kahß, temma peap: tehdma, eth temma Ammet nincl
 Rohus on, Summala, Kircode: nincl hennesße Ammeti Ahjat
 sesinnase Löfflandi Mah siddesß nin:da hajada, eth keick Sum-
 mala Auwux nincl se Ristikogtodusse: Raßwux keicke par-
 ramba Murre nincl Hohle kah sahp ette | wottetut nincl 35
 eddesßpitte sahtetut, Nincl peap temma hendesß omma: Am-
 meti seesß ninda piddama, 'eth temma' kui temma seperrast
 Summala, meite n. öhe igkalicke auwfa Risti Innimesße

wasto julglest tahap lo-stada. Resclime seperrast keickelle,
 kumbat Vyfflandi Mahs nende Kolm-Zummala-Seisfusede
 sees ellawat, Moissnickul ninck Mah-sagalle, Roddanickulle
 ninck MahRahwal, Kirck-Isandalle ninck Ruhljalle, eth
 5 nemmat seddasamma Isanda M. Joach. Ihering. ommar :
 öigter Pisschoppir wastowotma¹ ninck piddama², ninck temma
 San'na keicke temma Ammeti Ahjade fiddes, ninda kuds Ro-
 hus on, kuhlma peawat. Ninck kuds meije kindlast sepehle
 lohtame eth üx : iglamees sennase Mah fiddes tedda ommar
 10 öigter Hinge-Boormündrii sah piddama ninck temma, kuds
 Rohus on, 'armastam' auwustama : 'ninck' ninda tahame³
 meije tahs wastadicko, fuß keit tangke : ninck kuhlatta
 wastoseisija sahr löidut, eth meije Kubernator ni hehsti : kuds
 needt Radi-Isandat Vyfflandi Mah sees sel Pisschopil
 15 Abbi-meeher tullewat, keicke öigfusse sees temma jures seis-
 wat ninck ussinast : tedda kaizwat, ninck keick kurjat Kircko
 ahjat, kuds kohus ninck tar-wiß on, nuchtlema aitwat. Sedda
 peawat tehale pannema keick, kenne : kette Runninga pohlest
 se Rohus on andut. Ninck eth sesamma meije : Rescl sedda
 20 parramb sah meeles peetut ninck techtut, on sennane Ra-
 math meije Pizati 'kah' ninck nende keicke⁴ suhrede Rohsi
 Rickusse Boor-mündride Kirja tahs kinnitut, kumb andti
 Stockholmi Linnaß : enne pohl-kolm Ahstat.

L.S

25	Gabriel Oxenstierna, Gustawi Poick, Rohsi Rickusse Eruchß.	Jacob de la Gardie Rohsi Rickusse Marsch.	Claus Fleming, Rohsi Rickusse Admiral-afsemel.
----	--	---	--

Axel Oxenstierna,
Rohsi Rickusse Cansler.

Gabriel Oxenstierna,
Rohsi Rickusse Schatzmeister.

¹ wastowotma on parandatud sõnast wastowotwat

² piddama on parandatud sõnast piddawat

³ Lehekülje äärele on kirjutatud : ' ninck Resclime'.

⁴ keicke on kirjutatud kahe sõna vahe kohale, rea peale.

Lars Vigæus¹.

Jutlus I.

Originaalkäsikiri (suurus 18 × 14 sm), leitud 1926. a. märtsikuu lõpul üliõp. H. Pürkopi poolt Konsistooriumi arhiivist Tallinnas, sisaldab 14½ täiskirjutatud ja 1 puhta lehekülje. Käsikiri on kokku köidetud muude manuskriptidega (kokku 152 nummerdamata lehte, üldsuurus 33 × 21 sm), ühise pealkirjaga: „ACTA KARRUS DE ANNIS 1639 ETC.“ Köide sisaldab akte, kirju, protokolle jne., mis käivad Karuse kiriku kohta. Jutluse käsikiri aseneb 141.—148. lehel. Käsikirja viimasel puhtal leheküljel on kirjutatud: „Lars Vigæus til Charufen“. Alljärgnevas äratrükis on esitamata jäetud ladinakeelsed äremärkused.

Concio Viitatoria habita ad

eandem sacram Charufem

3 Marty 641.

1 Cor 4.

Introitus ad Concionem.

5

Se Reicke wegkewenne Igtawenne Summal omma : poja
Jesuße Christuße kibbida suhrma kannatuße : n kalliß vör-
dreistuße perrast, tulkut meile : omma lapfille abbir n. trostir
Summala se : poha waim armo ninc vegki kaß : nydt sel fin-
nasel tundil n : perrast Igtaweser.

10

Amen.

Summala se Ißa, se poja n. Summala se pöha : waim
nimmil W. J. L. olleme meje nydt : kockonut n. Summala
poha kirko siße ychte : tulnut Rui meie auwsat wanambat n.
wai molickut wallisejat opnut n. kessnut omma wat rekema n. 15
kulma, Kuistawe Summal : meje armaß taiwane Ißa lebbi
omma : poja se poha waim siße wßinat thötegiat omma
kirko n. ristil kogkoduße² siße : leckitanut 'nydt' on, n. änam
wel leckitap : Ke Summala sahna n. temma fallajat aßiat :
errafelgema n. welja Jaggama peawat. : se lombe perrast Ruj 20
Chrus Ißi kessnut : on Math 28 v. 19 Marc 16. v. 15 et 16. :

¹ Lars ehk Laurentius Vigæus, a. 1639. peale Karuse kiriku õpetaja, a. 1661 nimetatakse praostiks, surn. 27. VIII 1663. Vt. Paucker, Ehstl. Geistl., lk. 50, 297. Nagu eesnimi ja tema muud, rootsikeelsed kirjad näitavad, on Vigæus rahvuselt rootslane.

² Võiks ka lugeda kogkoduße.

Euntes docete omnes gentes et baptizate eos &c. Minnul
on andtut keich mehlewald taiwa seß n. Mah Pel¹ minket &c.
Sest rekema : n. kulma olleme Meje kogkonut n. ychte tulnut.

Aggas &c. |

5

Exordium.

Meje Suggume W J. L. Gen 18 v 22/7 Rusß Summal
tachtis se rawaß Re älasit Sodoma linna siße Gomorra linna
siße, Adama linna siße : n. Zeboim linna siße Rusß Summal
tachtis ütlem : minna se rawa Re ällasit sennafede linnade :
10 siße nuchtlema nende pattude perrast enne : kui Summal lastiis
omma nuchtlusse ylle : nemmat tulla, leckitaß temma ep yr-
peines : mitte nende Sureß Loth Re piddis neile Tutluß Tut-
lema eth nemmat piddasit nende patusse ello parrandama sel-
perrast eth Summala nuchtluß olli liggi? Erranisß Summal
15 Sßand lastiis omma Englit nende : Sureß tulla kumbat omma-
wat selle rawalle : Kumbat sal ellasit Reß sedda tähda andnut :
eth se Sßanda nuchtluß oße nydt nydt olli liggi ülle nemmat,
kumba kaß Summa tachtis : nemmat nindatiwi nuchtlede, eth
nemmat piddasit Iggaweser erraladuma, porga Ssauda piina
20 siße. Ssß seißaß kiriotut sesamma ramato siße, nemmat
kumbat ommawat nende : Englide sahnat tulnut, nemmat om-
mat sest : sennafest linnast erra läinut, n. Summal on : nemmat
hoidnut eth nemmat ommat Mitte : se Sßanda Summala
nuchtlisse siße langanut Rui : lodt n. temma trüttrit [1] Aggas
25 nemmat : Re sedda ep mitte tachtisit kulta nemmat : ommat se
Sßanda Summala nuchtlusse siße | tulnut n. langanut, ni hir-
fast, eth se Sßand : Summal ep yrpeines mitte on lastnut
tulli : schwelet n. terwa ylle nemmat satada, erranis temma
on lastnut se Mah endasß yllsesawama, n. nemmat ommat
30 porga Ssauda² : pinna siße wahonut n. langanut, Rui Gen : 19
v 24 seißap kiriotut.

Sest sennafest Historiaist n sahnust W J L. : moistame n.
merkame meje Ruj suhr : n Ilmamoistmata on Summala armo
n. : helde nende Innimisede wasto, Ech eth : nende pattut om-
35 mat paljon n nende sydt : on suhr, kumbatafit tahap Summal

¹ Vöiks lugeda ka Pal. Üldse on V. käsikirjas a ja e ja isegi u
üksteisele väga sarnanevalt kirjutatud.

² Sönas Ssauda on a selgusetu.

mitte : eth needt Innimisef peawat ommade : pattude siße erra
kaduma erraniß eth nemmat peawat omma patuße ello par-
randama syß tahap temma armo nende : pelle hietma. Vt
Hez. 33 v. 27. Vivo ego : dicit dominus nox delector mortem
Impij &c. : sedda on Summal lasfnut näha eth temma on : lasf- 5
nut selle rawalle ytlema omma tachtmiße n. eth temma nucht-
luß olli liggi : mollembat lebbi lodt n. lebbi ommat Englit.

2. Moistame Meje sest sinnafest sahnast : eth se on tosi
mea se poha Syrah kiritap : Cap 16 v 12 Ißand Summal on
füll armolinne : aggaß temma on kaß wehane, temma laßep : 10
kül endasß erraleppetada, Aggas temma : nuchtlep kaß hirfast,
Rui suhr temma : arm on ni suhr on kaß temma weha | kuba
kaß temma nuchtlep n. arvap feickelle : ninda Rui nemmat
vordienenut ommawat. : probatur exemplo ex Sodomitis et
Gomorrejs sancto quando Loht et angelos audire noluerunt 15
& ergo &c. : Hæc et nobis maxime scitu est necessarium : meje
olleme kaß waiset pattuset Innimisef : n. Summala nuchtluße
kul meje pattude kaß : vordienenut Kaß Summal piddasß
meid nucht lema Rui meje vordienenut olleme tunnime : meje
Mitte temma eddeß feista ps 130. v 3 : Aggas Rui Ißand 20
Summal on nöidnut omma : armo n. helde se rawa wasto
kumba ällasit : nende pattuße linnade siße, Nindatawi on :
temma kaß omma armo meitte wasto nöidnut : fall siddeß eth
temma on needt sinnaset auw:fat päh Ißandat meitte Sureß
leckitanut ninda Rui ommat Englit sest nindatawi sahwat : 25
needt pöha kirko Ißandat nimmitut se poha : ramato siße
Malach. 3. v. 1. 2 Cor 5 v 20 : Eph. 6 v 20. kumbat nydt
peawat meid op:ma Mea Summala hea tachtminne¹ on; eth :
meje peame temma teggema ninc Kuistawe : meje peame meje
äpt Summala risti kog:koduße siße teggema eth feich woiz 30
syn:dita Summala nimmit auw: n. Meise Ig:kaweser onnistu-
ser n. terwer, Nemmat Ag:kaß nydt Re ommat sija tulnut n
sedda : kulwat n. sal Sährel teggewat nemmat : tehewat Sum-
mala Nuchtluße erratulla Aggas : nemmat Re ep Mitte om-
mat sija tulnut erra:niß sedda errapolgenut, Kartan Minna eth : 35
nemmat ep tunwat mitte Summala nuchtluß erra minna. &c. |

¹ Söna tachtminne on parandatud mingist muust sönast (tunnist?).

Vna pars.

Dé miniftris verbi in Genere quid
de ijs fit Sentiendum.

Jehova Juva Amen.

5 Se poha apostel n. Jesu Chri sullane Paulus : hačap needt
finnaſet yllefsluggetut ſahnat nindatawi Säl eß piddap meid
Igtka meß piddama¹ eth meje olleme Chriſtuße dient : n. ylle
Summala ſallajat aſiat kaſſrit n : maja piddajat. Nende ſa nade
ſiddeß tullep nydt ſe pöha apostel paulus annap : meile moiſta,
10 mea nemmat ommat kumbat ällewat ſe poha oppeduſze ampti :
ſiße nimmeliç, 1. ommat nemmat Jesu : Chri dirrit ſullafet
n. orrijat Se eß peap yr Igtkameß meid piddama eth : meje
olleme Jesu Chri ſullafet. Q. D. armat : kihilkode² lapſet kumbat
ällate Chorinti : linna. n. kihilkone ſiße, ſe on toži eth yr
15 Igtkameß peap alla heittetut ollema ſe Snni:miße ſäduße alla,
ſe Iſhanda perrafet, Eç eth ſee³ on ſelle kunningalle Ruj ſelle :
yllembal, Eç pahmehälle Ruj temmaſt leketut¹ : leketut, ſejamma
ſäduße alla peawat | Raß Summala pöha n. onniſteglia ſahna-
oppejat : Heidtetut ollema, armat wennat, Alggas oppefet : ſal
20 Sureß, Rui tagul peap ſedda ſyndima? : ep mitte laugema n.
ep mitte ähnam Ruj : yrpeines⁴ Almalikode n. Iholikode aſiade
ſiddeß : Alggas in rebus et negotijs mere ſccleſiaſti:ciſ
live ſpiritualibus ſele ipſi ſubmittere : nequaquam tenentur,
neque ullum alium agnoſcunt dominum præſ. vnum Jeſum
25 Chrm. : h. e. waimolikode aſiade ſiddeß ommat : nemmat
mitte ſe Almaliko wallizüße alla : Heidut, n ep mitte tundwat
ninc waſto : wotwat nemmat ohe toiße Iſhanda waſto : erraniß
yrpeines Jeſum Chrm kumba on ſe : öigge Peh omma kogguduſer
Col. 1 v 8. : ſal ſeſt on Chruß Iſi Iutlur Iutlenut Joh. 15 :
30 v 29 ſeq. nende ſinnafede ſahnade kaß, Woren : i af werdenna
ſa elkade werden thed hennafß : wore, Men eſſter Sag haſſwer
utwalt eder : ifran werdenna, terfore hatar werden ed &c. :
h. e. Olligite teje ſeſt Almaſt ſyß piddar : ſe Alm omma enneſe
Sureß armsaß, Selper:raſt aggaß eth teje ep Mitte ollite Almaſt :

¹ piddama on kirjutatud kahe sõna vahe kohale, rea peale.

² Sõnas kihilkode on d nähtavasti parandatud esialgselt n-st.

³ see on parandatud sõnast ſedda.

⁴ yrpeines on kirjutatud lehekülje tühjale veerule.

erranis eth Minna ollen tejd fest Almaſt : welja wallizenut, ſelparaſt wehap tejd ſe Alm. | nende ſahnade ſiſe opper Chrus eth nemmat : kumbat alewat oppeduſe ampt ſiſe, Ruj paljo nende apt on hr waimolich ampt ſiſ : ommat nemmat mitte Heidetut ſe Almaſiko wallizuſe alla, erranis Chrus : Jeſus on 5 nende pah Iband n. kunningaſ, n. ſe On nydt mea paulus ytlep Se eſ : peap hr Igla meſ meid piddama eth : meje olle Jeſuſe Chriſtuſ dinrit n. fullaſat.

Doctrinalia.

1. Oppeme meje, feſt eth meje ſedda tãh.me eth meje 10 olleme Jeſuſe Chriſtuſe : dienrit n. fullaſet peame meje opma¹ | ällama Summala n. meddi Ibanda meele : perraſt, Se allenduſe ſiſe, n. meid hoidma ſe kurrati forkuſe eſ, meje peame meele piddama meddi Ibanda Jeſu Chri : oppeduſe Math 11 v 29 lernet von : mir den ich Bin ſanfftmütig vnd : von herzen 15 demutig, Oppeket Minnuſt ſelperraſt minna, ollen waggalich : n. feſt ſyddameſt allendalich. Ruj nydt meje : Iband Chrus Jeſus, Re on Meje Meifter : Joh 13 v. 13 on keikeſt ſyddameſt allendalich olnut, ninda Kaſ peawat temma dinrit : ollema. |

2. Oppewat nemmat Re ommat ſe pöha oppeduſe ampte 20 ſiſe, eth nemmat peawat ſe : nimmi ſeruus Chri² prukima enneſel Iſi romur n. troſtir. : Reichke nende waiwa n. kurbaduſe ſiſe, ſelparaſt nemmat peawat ſedda opma : ommat nemmat Jeſuſe fullaſet, ſyſz on : neile mitte paramb pall³ otma feſt ſinnafeſt : kuraſt Almaſt, Ruj nende Meifter n. Iband : 25 ſahnut on. Mea pall on ſe? Alma tãhna'tus weha, ridla tapluſ, ſelperaſt eth ſe Alm : n temma lapſet ommawat Chriſtuſelle ni : ſeherto pall annut, ſeiſap eth temma : fullaſelle ni ſeherto pall kaſ⁴ otma ninc ſahma : Ruſz ninda ſyndip, ſyſz peawat nemmat : ſal hlle mitte nurriſema, erranis palio änam : endaf 30 ſäl hlle rommuſtama, n Summalat : tãhnama eth nemmat ommat wãrdet Omma : Ibanda kaſ ſe riſt kandma, n. endaf ſäl : pelle lodtma, Ruſz nemmat kiufatut ommat : on neile wal-

¹ opma parandatud ſõnast omma.

² ſeruus Chri on kirjutatud lehekülje äärele.

³ pall on kirjutatud kahe sõna vahe kohale, rea peale.

⁴ kaſ on kirjutatud rea peale.

mistanut se Crona fest auwst : kumba se bigge sundija Chrus
Jesús peap : neile andma sel wimsel lochto Päiswal.

3. Deawat feich kuljat lapset Re Summala : sahna kulwat
sedda kaß opma, fest eth nemmat kulwat eth nende Oppejat,
5 nemmat | ommat Christuße dienrit ninc sullaset : ihß ep peawat
nemmat mitte nemmat : errapolgama n. ep mitte errapilkama :
Kuj monda lord syndip fest Ilma, | : Ja : oiggem reketut | :
fest kurrati lapsest : yr pap, miß h o l e m e meje temma per-
raft : yr pap sepa welja, ninda reken et : nemmat, Aggaß sinna
10 pillaja n kurrati : lapß, mötle doch, pidda sinno syddame :
siße, sinna errapolgatap mitte sinno : oppeja erranis temma
Ißanda te temma welja leckitanut on, se on Chrm : Jesum,
ninda rekip temma, Re teid kulley : temma kulley Mind, Re
aggaß teid erra : põlgap temma errapolgap mind, ninc : Re
15 Mind errapolgap, temma errapolgap : temma te Mind lecki-
tanut on Luc 10 : v. 16. peame meje salparast meje oppejat
ep mitte errapolgema, erranis paljo : ähnam säl päl motlema
eth nemmat : ommat Christuße sullaset¹ n. mea nemmat : refe-
wat n. kullutawat meile Summolast : sahnast sedda peame meje
20 wfluma : meje mele siße piddama, n. meje ello : säll Jährel
parrandama, te sedda : tehp temma Jähp önsax omma teggo :
siße Jacob 1 v 25. Hæc 1 circumstantia. |

2. Kiriotap se pohä Upostel n. Jesu Chri : sullane Paulus
ninc ytlep, eth needt Summala | sahna oppejat, nemmat ommat
25 ep hypeines : mitte Chri dinrit, erranis nemmat sahwat²
nimmitut kaß, Dispensatores mysteriorum : Dej se on ni
paljo Kuj mah kelle siße woig : rekeda kaffrit n. maja hoidajat
ylle Summala sallajat aßiat. Se nimmi kaß : kaffrit Ech
maja pidajat laße se pohä paulus : neha mea Summal küßip
30 omma dinrist ninc : sullaset, Vt sint fideles, diligentes, vigi-
lantes, veritatem amantes &c. sedda küßip : Summal neist n. se
peap syndima ylle temma salliat aßiat, Mea sahß säl kaß
Moiste tut? 1. Summala kesctut 2. Jesu Chri pohä : Evan-
gelium 3. se kalliß S. fest ristmifest, : 4. se kalliß S. fest
35 altarist. Needt sinna set aßiat nimmitare Myleria Dej Sum-

¹ Ka siin on u, a ja e üksteisele väga sarnased. Vrd. lk. 70 jone-
alust märkust (1).

² sahwat parandatud sõnast sahß.

mala sallajat ašiat, falperast eth nemmat ommat res Ignotæ rationi, ašiat : kumbat needt Innimiset ep Mitte moiftwat. | Ruj Paulus 1 Cor 2 v 14 Naturalis homo non percepit ea quæ sunt S. Dej, sentitia n. est ej. se Innimine sest lehašt syndinut : ep moiftap mitte, mea Summalal se poħa | waimul 5 peralt on, Hulduš on sebda temmal : n. peap waimolichušt errašelgetut Jähma. Item 1 Cor 12 v. 3. Se on nydt mea paulus ytlet eth needt Summala sahna oppejat nemmat ommat¹ Raffrit ylle Summa falla jat ašiat.

Doctrinalia.

10

1. Peawat Summala sahna oppejat opma, Ruj : hy kaffer n maja piddaja temma ep tunnep mitte äñne omma dienistufe siše : tullemä äñne Ruj se Šhand temma kuše nut on. Ninda kaš kyšep Šhand Summal ech Chrus ommast dienrist n sullasest² : nemmat ep peawat Turma, mitte, erra niš 15 otma oħe öigge kušmiše omma : ampte siše, Nemo in ecclēlia debet publice docere aut Sacramenta administra-re nisi rite vocatus. h. e. ep yčhtitit : Ke ep mitte öiggest kušutut on Summa la koggudusex peap Imse Sutlux Sut lema, n ep Mitte needt pohat Sacramentit welja Jeggema. Seišap kiriotut : Augustana 20 tunnistufe ramato 14 Arti : : siše. Ninc sesamma kušminne³ : peap ollema 1. Summalast, 2. koggoneš : kihilkonešt rafwašt, ke ep mitte ninda : kušutut on temmal ep olle mitte lubba annut Summala dinistufe ette seišta n ep : mitte piddama, n. temma ep⁴ peawat mitte : kihill[c]kone rafwaš kulma, auwstama, 25 paljo : wehem omma Šingi kariaše ette piddama, : Peap nydt hy Summala sahna oppeja öiggest : omma ampt⁵ ette seištma, n. eth temma kuljat lapset : peawat⁶ temma kulma, temma auwstama siš : on temmal tarbjs oħe öigge kušmiše on : se temmal mitte, šyš on nende kaš Ruj : Jerem 23 v 21. Rom 10 v 15. 30

2. On neile tarbiš oħe öigge kušmiše šälperast eth nemmat woizewat moiftada : et Summal on omma sahna nende šuš siše : Esa 51 v. 16. 2 Cor 5 v. 18.

¹ ommat on parandatud sõnast om.

² Vöiks ka lugeda : sullasist.

³ kušminne on parandatud sõnast kušmiše.

⁴ ep on kirjutatud kahe sõna vahe kohale, rea peale.

⁵ Kaks viimast sõna on kirjutatud lk. veerule.

⁶ peawat on parandatud sõnast peap.

3. Vt Fulgem¹ suum officium erga Deum &c : homines
facere possim? int?] ² 2 Cor 4 v. 1.

4. Propter Certitudinem protectionis divinæ : Esa 49 v 2 seq.

5. Propter felicem successum divinitus sperandum, nam
5 qualis vocatio talis successus

&c.

Needt ašiat peawat nhd̄t leič Summa: la saħna oppejat opma n.
hlessherratama : eth nemmat peawat ohe v̄igge kušmiše ot: ma. |

2. Ruš nhd̄t hr kaffer ninc maja piddaja : on kušutut,
10 on temmal tarbiš taħda : mea temma peap teggema. Ninda
on kaš : Neille oppealle tarbiš taħda mea nemmat : peawat
teggema, n mea nemmat peawat : opma, peap se syndima syš
peawat : nemmat wšinast se pöha Summala ramato : siše lug-
gema, nemmat ep peawat mitte : sedda opma n Jutluš ³ Jut-
15 lema quicquid : in buccam venerit, erranis mea Summala ⁴ :
saħna kaš hle tullep, Si hoc &c. facien: dum mea Chrus
dixit. Docete nos fervare : omnia quæ mandavi vobis Math
28 v [...] : Hez. 3. v.

3. Ruš nhd̄t hr maja piddaja tähp : mea temma peap
20 teggema, syš peap : temma omma ampt siše wšin olema : omma
töħ ninc teggo wšinast tegge, Ruš : temma taħap omma
šħanda Sobbruše : siše ellema ninc Jehma ! Ita quoque debet
doctor ecclesiæ diligens else In : officio concredito, temma
ep peap mitte : nindatawi teggema, Ruš mönigat saħwat :
25 löidetut, koggoneš nebdala ommat : nemmat koddō, perraš
aggaš kuš : se poha Paif tullep läwat nemmat : Laupe erra.
Aliawat ommat ašiat Šärel | n. lašwat omma kirk thjar
seifma, ra: waš tulep kirkul, n peawat perast ni : häat koddō
minnema Ruš nemmat ommat : kirkul tulnut, mišperrast syndip
30 sedda ? : selperast kirko šħand ep mitte koddōn, : Ruš on
temma ? temma on omma sobbrade : Sureš n. Šop. Raoniš
küll, needt sinna: set kirko šħandat n. oppejat nemmat : ep
motlewat mitte sel pelle mea Summa: la waim rešip lebbi se
poha prophet Ierem : 48 v 10. Verflucht ist der deš herrn :

¹ Vrd. käsik. veerul ladinakeelset märkust: Vt majorj cum auctoritate.

² possim? int?] on parandatud sönast possu[m?] nt?]

³ Vöiks ka lugeda Jutluš (x asemele on parandatud š).

⁴ Töepoolest on ses sönas näha käsikirjas mm kuue posti asemel
neli posti, seega mn.

werch lāszig thut errenetetut olkut se : ke se Iszanda thö tehj
laiffkast. paljo : wāhem Act 20 v 28. ergo &c.

4. Rusz yr maja piddaja on se Iszanda : asziat n. ristat
keszi alla sahnut peap temma : sal kasz nindatami ymberkeima,
et temma : tunney omma Iszanda esz sedda wastama. : Säl 5
päll peap kasz yr k. Iszand mötlema : temma Iszand |: Rumba
1 Tim 6 v 15 |: on temmal ommat sallajat asziat keszi sifze
annut : sel kasz peap temma ninda ymber keima : nemmat
ninda Jaggema eth temma woip : omma Iszanda esz sedda
wastama, h. e. temma peap endasz hoidma eth temma : ep 10
'annap' mitte heidtap Perlit figgade ette : n. ep mitte mea
pöha on koirade ette. Math | 7 v. 6. |

Se keickewegkewenne Iggewenne : Summal omma poja
Jesufze Christufze : Kannatusze n kibbida suhrma perrast :
andkut keickel kirkoisandalle omma : armo sedda omma meele 15
sifze piddama : Summal meje armasz tairwane Isza : andkut
kasz keickel Innimisel ke : Summala sahna peawat kuhlma,
eth : nemmat woigewat sedda teggema : Summala nimmil
auwe, n : neile Iggaweser ellor : sedda andkut Summal : se
Isza, se poich se : pohä waim : Amen. 20

Larsz Wigæus til Charusen

P.

36.

1641—1645.

Karuse.

Lars Wigæus.

Jutlus II.

Originaalkäsikiri (suurus 19×15 sm), leitud 1926. a. märtsikuu lõpul
üliõp. H. Pürkopi poolt Konsistoriumi arhiivist Tallinnas, sisaldab
15 täiskirjutatud ja 3 puhast lk. Käsikiri aseneb samas köites, mis tekst
nr. 35, ja nimelt 130.—138. lehel. Käsikirja 16. puhtal leheküljel leidub
allkiri: „Larsz Wigæus“. Kirjutamise aja kohta puuduvad teated, kuid keele
iseloomust järeldades on see nähtavasti XVII as. 40-ndate aastate esi-
poolik. Alljärgnevas aratrukis on ära jäetud ladinakeelsed ääremärkused.
Muid teateid vt. tekst nr. 35. eel!

Dominica sexagesime Math 13.

Oratio.

Summal, sinna ke kyl näp, eth meje ytkiket : meje teggude
pälle tunnime endasz lötdada, Anna meile : armolickult, et sinna

poich ke on se pagganade op peja, eth temma woiz meje hoid-
daja olla, Reich nende : wasto ke meid wasto seiszwat. Sinna
ke ällat : ninc wallizet sinno poja ninc se : poha waimo kasz. :

Eggawest

Exordium.

5 Se poha prophet Esaias A. L. temma kiriotap omma ra-
mato 55. Cap. sefz Nindatawe.

Gleich wie der regen, vnd schnee vom himel fellet : vnd
nicht wider dahin komet, sondren feuchtet die : Erden vnd
Macht sie fruchtbar vnd wachsend dasz : sie gibt samen zu
10 seen, vnd Brod zu eszen. Also : sol dasz wort so aufz mei-
nem Munde gehet auch sein : Esz sol nicht wider zu Mir
kómen, Sondren thun dasz : mir gefellet, vnd sol Im gelingen
dazu Ichs sende. : h e. Ruj se wehima ninc se lummi nem-
mat tullewat taiwast maa Páll, ninc ep mitte taggase taiwa :
15 pole, erranisz nemmat yllesz kastwat ninc yllesz lehotawat se
Maa, ninc 'nemmat' teggewat temma kasz wolich, eth temma
tunnep ninc woip omma wilja kanda : ninc anda leiba sya
ninc Semne kylwada. Ninda ka peap | peap minno sana, ke
minno just welja lap¹, se ep peap | mitte thiar, Terel minno
20 sure tullema, Aggas teggema : mea minno meele perrast on,
ninc nemmat kumbat se : wszinast kulwat ninc hoidwat, nem-
mat peawat onsar : Jáma. Nende sanade ka A L.
oppep meid Summal se : poha waim lebbi se poha prophet
Esaiase². Ruj sure : önnistufze Summal meje armasz taiwane
25 Isza temma : tahap meile anda, Ruz meje tahame temma
pöha Ninc : önnistegia sana wszinast kulta ninc meje syddame
sefz : hoidda, tahame meje sedda teha, syfz towatasz Summal :
se poha waim meid 'sefinnase'¹ nende sanade sifze, eth : Sum-
mala pöha Ninc önnisteggia sana se peap ollema meje : syd-
30 dame sefz ninda kuj yr armoline wehim taiwast : maa páll.
Mea tep yr armolinne wehim kusz temma :
tullep ma päl, se poha prophet E. ytlep waim sefz eth : temma yllesz
kastap ninc yle lehotap se maa, ninc : tep temma kaszwelich
eth temma annap leiba³ sya ninc : Semne kulwama. Ninda
35 keit Summala poha sana, : kusz temma tullep meje syddame

¹ Võib ka lugeda lep.

² Teine a on parandatud f-st.

³ Sõna leiba on väga segaselt, parandustega kirjutatud.

fész, sysz hlle lehotap temma meje syddamet, temma yllešz
 soijap meje kylmetut sydamet ninc annap selle ohe weggiwa
 rom : ninc aršz keik'ede¹ meje murre ninc kurbadufze wašto. :
 Aggas | : p a r r a c h o Summal | : se on Summala pohā ninc
 onisteggia sana kulnišze ka, ninda kuj se Šholicufze wehīma 5
 ka. keif wehim ninc lumni kumba tullep : taiwašt, temma ep
 langep mitte keif ma Päll | Aggasz mõninga langep puhet
 pall, šal fest med wat nemmat erra. Moninga langep kifwedet
 pelle | fest ep ep tullep ytikit wilja: Ninda ka Summala
 pohā | pohā ninc onisteggia sana, Kufz se ytlur ytlenuť Šāp 10
 fišz ep langep se mitte keif wšholicode sydamet fész, lum..¹ | fest
 tullep wilja, aggas moga Šlmaufskmatade syddam..¹ | fész, kum-
 bast ep mitte tullep wilja. erranis nemm..¹ | Šawat kuriem ja kuriem.

Aggas eth se on ninda tošzi, se oppep meid Chrus² Šesus :
 Šzi fesiinnase pōha E fész. Chrus ytlep fesiinnase teun..¹ | paiffe 15
 pohā E ličpaitufze fész, eth kufz temma on ytlur ytlenuť
 nende rafwade ette, sysz on Summala | sana mõni³ lagnut te
 pälle, mõni³, langis pōhfi pälle | monni langis ohačkade sečka,
 aggasz ypeinefz nellha | oša langišz Šea maa fiše kumba
 fest tulli wilja | šal ka opep meid Chrus eth Summala ninc 20
 onisteggia sana | se ep langep mitte keif nende wšholicude
 syddamet | fiše äggefz⁴ monni Šlmaufskmata syddame fеше.

Explicatio Evangelij.

Meje tahame nydt tulla fesiinnase tenna paiffe pohā | E
 Šuresz ninc wšzinast lebbikahoda ninc meje syddame | fész 25
 Meele tullemā, mea Chrus meid oppep fesiinnase ličpaitufze ka

Jehova Juva. Amen.

Šesiinnase tenna paiffe pōha E. Šačkap se pohā E Math. |
 nindatawi

Kufz paljo rafwašz öhešz kōhešz olli, Ninc neišt linnast | 30
 tullit Šesusze Šuresz, laus Šesus lebbi ličpaitufze. | Nende
 šanade ka annap se pohā E Math meile mõištā se ešzimenne
 se aich mil ajal Chrus on lebbi ličpaitufze ytlur ytlenuť. NB.

¹ Šõna löpp on lk. veeruga ära löigatud.

² Šõna Chrus on parandatud mingist muust šõnast.

³ moni parandatud šõnast moga.

⁴ On võimalik lugeda ka äggaš.

kufz paljo rafwasz ohesz kobs olli | olli, ninc Rufz neift lin-
 nast tullit temma Juresz, fysz | fysz on temma lebbi lichpai-
 tufze ytluz yhlenut. | Rufz Chrsz Nain linna werra Juresz
 olli ohe furnut | Innimisze ylesherratanut, kumba olli ohe
 5 leff Emma poich, fal sefz eth Chrus ytlis Minna yhlen sinnul
 nor mefz touse ylesz Luc 7. Rufz se syndnut olli | lex Jesus
 Nain linnast ninc tulli Capernaum linna | sefze, Rufz temma
 sinna tulli, wellia ajatasz temma | ohe kurat ohest Innimisest,
 ninc teggisz sefamma Innimisze terwer Luc 8. Rufz se syn-
 10 dinut olli, lex | Jesus Capernaum linnast Jalle ninc tulli Ga-
 lilea merre Juresz, kufz temma sinna tulli, astisz temma ohe
 laiwa fiszze, falparast temma ep tundisz mitte ma | pal feifta¹,
 nende palode rafwade perrasz, kumbat | tullit temma Juresz,
 ninc neift linnast tottasit temma Juresz, Ninc Rufz temma
 15 nydt olli tulnut laiwa sefz. Sackasz temma nende esz ytluz
 ytleada, seftinase lichpaitufze ka. Ninc se on nydt se aich
 NB. kufz temma tulli Capernaum linnast, 2. [S]e maad | kumbasz
 paikas se syndinut NB. se galilæa merre | Juresz ohe lai-
 wade sefze

20 Mea oppep meid needt sinnaſet.

Ser afzimer oppeme meje, eth ninda kuj seſinnane rafwasz
 nemmat ommawat Jesusze Juresz leinut ninc | Jarel kainut,
 ninc neift linnast tottanut, fal pal eth | nemmat woiftit Jesum
 Chrm kulta, ninc temmaſt | piſzut oppeda. Ninda ka peame
 25 Meje teggema | meje peame ka wſzinast Jesum Chrm Juresz
 kaima | N. temma Juresz wſzinast kulma, fal pal eth meje
 woime ka tammaſt piſzut opma, Aggaſz nydt tunet ſinna
 kyſzida, kumbasz paikas pean minna temma | Jalle loidma?
 Omma poha koggodusze sefz omma | poha kirko sefz, omma
 30 poha ſanade sefz, omma | poha ninc kalli Sacramenti sefz.
 fal loidtat ſinna temma Jelle. Tahat ſinna nydt armaſz
 riſti | Innimine Jesusze Chrsze Juresz tulla, ninc temma
 kulta | ninc temmaſt oppeda, fiſz peat ſinna 1. wſzinast kirkul
 tullema, ninc ep Mitte tyiar koddon Iſtma kufz | se poha
 35 Paf tulley Aggaſz kirkul tullema, Needt ſinnaſet rafwasz,
 nemmat ommat kaggult Jesusze Jarel tulnut, neift linnast
 kiriotap se poha E Math. Sedda ep | tarbis meje mitte

¹ Sõnas feifta on t parandatud f-st.

teha, meje ep tarvisz Mitte kaggult tulla, sest meile on
 Jumjala poha kirko meje wye:de esz fiskt tahame meje mitte
 tulla, Oh willituz. Kartan minna sepäraft, eth sesinnane
 rafwasz peap sel wimfel kochto paiswal yllestoustma ninc
 mejd fundima Iggewesex huckutusex. Meje luggeme ⁵
 1 Reg 10 eth se olli olnut yr kunninga Emmant Moria
 ma sesz, Rusz temma Kulsisz eth yr tarf kunningas olli
 N linna sesz, lex temma ommast Mast ninc tulli N linna
 sesz ylle 200 peninfurmat, säl päl eth temma pididi Salo-
 monisze se tarfa kunninga näha ninc kulta. On nydt ¹⁰
 sesinnane k. Emmant Ni pitte tee kainut säl esz eth
 temma tachtis Salomonisze kulta, O paljo änam peame
 meje kirkul tullemä, eth meje tunnime Jesum Christum kulta. |
 kulma ninc neggema, sest kuj meje tullemä kyrkul sysz same
 meje ep mitte se tarf k. Salomonisze neha kumba on N Linna ¹⁵
 sesz allanut Uggas se oigge tarf kunninga Jesum Chrm
 same meje näha wsko sesz, kulba on yr k. ylle keit k. ninc
 yr Iszand ylle keit Iszandat, temma same meje neha.

2. Peame meje ep yrpeinesz Mitte kirkul tullemä, Uggas
 säl Surez Jumjala pöha sana vszinast kulma, needt finnafet ²⁰
 rafwasz nemmat ommawat ep yr peinesz Mitte Jesusze tul-
 nut Uggasz sal Surez nemmat ommawat temma wsinast
 kulnut, ninda ka peame meje teggema Rusz Meje tullemä
 kirkul sisz peame meje Jumjala pöha sana wsinast kulma,
 ninc hoidma ninc säl Särel teggema ninda kui Summal ²⁵
 meid omma pöha sanade sesz oppetanut on.

Meje luggeme 2 Reg 5 eth yr sur Iszand kumba
 nimmi olli Nahaman on allanut Syria maa siske, ninc se-
 samma olli piddalitobbine, Rusz temma kulisz eth Samaria
 maa sesz on allanut yr Jumjala prophet kumba nimmi ³⁰
 olli Elizeus, ninc temma tundisz temma paranda ommast
 piddalitobbist N lex temma Selparast¹ tedda Surez ninc
 palusz temma eth temma tachtis temma parranda. Rusz se
 sur Iszand Syriast Mast temma Surez tulli, yllisz Jum-
 mala | mala Prophet Elizeus temma wasto Menna erra ³⁵
 ninc pesza sind Jordani Jolge siske seisze korba, sisz sat

¹ Selparast on kirjutatud lk. veerule.

sinna puchtar¹. Se sur Iszand Syriast Mast temma teggis
ninda Ruj se Summala prophet temma kessiz, ninc Rusz
temma sebda teggisz eth temma endasz Seisze korda Jordani
Jogge pisziisz², Medawechi³ saj temma tervey ommast piddali-
5 tobhist, ninda kuj Summala prophet temmale yhlenut olli.

Ninda syndip meid ka, Meje olleme : paracho Summal :
leich meje pattude perrast Summala ette piddalitobhist, meist
päest ninc meje jallat Surez ep olle ytkit koggonesz, aggasz
meje olleme teisz teittetut hafwade ninc räjade kasz, Esa 1.
10 salparast kaibat se poha prophet Dawid ninc ytlep, Se ep
olle mitte ytkit raho minno luede fische meje pattude perrast
ninda ka tunnime meje kaibata, Aggasz Rusz meje tahame
kirkul tulla, Summala poha sana vszinast kulme, ninc meje
tahame sal Jarel teha ninda Ruj Summal meid oppep, si
15 Jäme meje Puchtar keicest meje pattust ninda kuj Naman
se syriast mast sur Iszand, on puchtar tehtut.

3. Non solum ad Templum Dej veniamus et verbum
Dej audire debeamus, Aggasz sal Surez Summala armul
tullema, sja ninc Soa omma Jesu Chri Iho ninc werri sest
20 se tep meid puchtar keikesz Meje pattust 1 Joh | 1. |

2. Circumstantia.

Nydt tulleme meje se toise iyke Surez kumba sefz meje
tahame ytlema ninc kulma, Kuistawe meje peame sesinnase
25 lichpaitusze vigge Moistma. Se Saiwane oppaja Jesusz
Chrus temma hackap sesinnase lichpaitusze Nindatawe.

ÿr kylwija lez welja omma semne kylwama? Sesinnase
kylwija ka Säp moistetare 1. Jesum Chrm kumba on se bigge
kylwija ninc on sest Ilma algmifest omma semne, h e. omma
30 poha n. onisteggia sana Innimisede wahel welja kylwenut,
lebbi ommat pöhat Innimiset.

2. Säp moistetare sesinnase kylwija ka keik truwit ninc
wszinat kirko Dinrit ninc kirko Iszandat Kumba Summal
on fische sädnut omma poha koggoduse sefz ninc nendale annut
35 omma poha n. onisteggia sana nende sub fische eth nemmat

¹ puchtar on parandatud sönast puchtas.

² Vöiks ka lugeda pistiis.

³ Vöiks ka lugeda sedawechi.

peawat temma : raswale¹ ninc koggodusel Summala² poħa sana
ytlux htle:ma, nemmat ristima Summala se Isza se poja ninc | se
poħa waimo nimmil, ninc se kalli Sacrament | altarisz welja ja g =
g a m a, nemmat moistap Chrsz kusz : temma ytlep yr hylwija &c. ⁵

Mea Moistap Chrus sesinnase semne ka? söl ka | Säp
Moistare Summala pöħa sana, Ninc tahap Chrs : meile söl
ka ni paljo moista anda, ninda kuj meje : Iho ep tunnip allada
Ilma sodbata, Ninc Ilma lieba, : Nindatawe ep tunep meje
hing Ilma Summala : sana Ellada, ninc onsar Säma. | ¹⁰

Ninc Kusz temma Rylwasz langis monni te päle : ninc
saj Sallade alla talletut, ninc needt linnut : taiwa alla Soid
temma yllesz.

Se on nydt se aszimene suggu raswasz kumba tulleswat kirkul
Summala poħa sana kulma eth nemmat : ommat ohe te sar-
naset, sesinnase errasälgetap Chrus : ninda. Re aggasz. &c. ¹⁵

Rumbat ommat nemmat nydt ninc Kuistawe peame : meje
nemmat Selle tundma.

1. Reich Summala pöħa sana errapolgajat ninc kal:li
Sacrament errapillkajat nemmat ommat [ohe] tee : sarnaset, sey ²⁰
aszimey. illi aut dormiunt, aut lupantur [?]

2. Moistare sesinnase ka teit Innimiset kumbat : hea
meele, mötte sanade ninc teggode kaa Summala : vasto eyenut
ninc pattenut, ninc nemmat ep : motlewat mitte yr lord söl
pal eth nemmat peawat : omma puttese ello parrandama, ²⁵
nemmat tulleswat hyl : kirkol, kulwat ka Summala poħa sana,
ninc eth : nemmat peawat oĩa pattuse³ ello parrandama
Aggas : ni pea nemmat tulleswat kirkust welia erraynnusta:wat
nemmat erra mea nemmat ommawat kirkö : sesz kulnut, ninc
teiwat Selle ommat pattut Surez. ³⁰

3. Moistare sesinnase kasz keih Nöjat ninc : kurrati lapset
kumba ommawat omma Iszanda : Summala pojat Ju]t [.] m [.]
ylle annut, ninc endasz Iszi se kurratille : weggi ninc ketti annut,
nemmat tulleswat ka : hyl kirkul, aggasz nemmat kulwat Sum-
mala : onnisteggia sana ennese Isze Iggawesex hukatufex : ³⁵
nikawa Kusz nemmat ep tachtwat mitte endasz paranda. |

¹ Teise silbi a on parandatud f-st.

² Söna esiosa kohale on kirjutatud lühike, selgusetu söna.

³ Vöiks ka lugeda pattude.

Mea syndip nydt keik needt sinnafede ka? Chrus : ytley
 fedda, Perraft tulley se kurrat. &c. h e. Nemmat
 ke nindatawe allewat, ninc nindawe teggewat : nemmat ep
 tunwat mitte se Iggawese ello sama. Motleket sin pälle
 nydt o teje Jumjala poha sana : errapolgajat teje se kalli
 Sacrament errapilkaiat : teje kumbat allate teje pattude¹ sefz
 5 Ilma parrandusze : teje nojat ninc Kurrati lapsset, tahate teje
 mitte : teje pattuse ello parranda sfsz peate teje Iggawest :
 hucfatut Säma, Alggaſz tahate teje teje pattusze ello parranda sfsz
 wſuket teidlickuſt, Summal on helde : ninc armolinne, temma
 tahap kyl teile teje pattut : andex anda. laſket ſalperast ep
 10 mitte änäm ſe porgalic ſe kurrat teiſt Jumjala poha sana
 errawotta : Alggaſz parandaket tejd nydt armo ajal fiſz peate :
 teje onſax Säma. paloket Summal eth temma tahax : teile
 andex anna.

3. Circumſtantia.

15 Ninc monni langis paxe pälle Ninc Ruſz &c. : Mea
 moifſtare nydt ſin ka? Chrus Jeſuſz erraſalgetap fedda Iſzi
 nindatawe. Re aggaſz &c. : Kumbat ommat nydt needt ſinnafet
 Innimiſet² :

1. ommat nemmat feſt ſinnafest ſugguſt keik ölle : tat ninc
 20 yleannut Innimiſet, kumbat Ruſz nendele : heſti keik ſfsz ep
 motlewat nemmat mitte ſallpäle : eth nendele tunnep kuri käima,
 Nemmat Ruſz : Summal on Nindale terwufze annut, ſfsz ep
 mötlewat : nemmat mitte ſel Pälle eth nemmat woiwat Sai : get
 ſama, Ruſz nemmat ommat rickat ſfsz ep : motlewat nemmat
 25 Mitte ſäl päle eth nemmat : tunwat waiſet Säma, ninc nedt
 ſinnafet Innimiſet : nemmat ep kaewat mitte Jumjala ninc
 ep Mitte : Innimiſet.

2. ommat feſt ſinnafest ſugguſt ſee riſti Innimiſet :
 kumbat hpeineſz Ruſz nemmat heſti keip Summa : omma
 30 Iſzand tunniſtawat, Alggaſz kuſz ſe hedda n : Murre tulley
 langewat nemmat erra, Jummalafſt.

3. ommat feſt ſugguſt keik ilmaſaematat Inni : miſet, kumba
 haſwat kyl Jumjala dineba : Alggaſz Ruſz Summal ep Mitte

¹ pattude on parandatud ſönast pattuse.

² Lehekülje äärele on kirjutatud : Needt ſinnafet ommat nydt ſe
 toine ſuggu &c.

medawarfi annap | neile mea neile¹ tarbis on langwat nemmat
ka Summalast erra.

4. ommat fest saggust kic armotot Innimiset | kumbat
ep tachtwat mitte ylle omma liggemise | endasz armatada, ep
mitte temmale andir anda. 5

Mea syndip nydt needt sinnaset kaa? Chrus | ytlep, eth
nemmat langewat erra. B. E.

Se opper Meid nydt eth meje peame endasz | Hoidma,
eth meje ep mitte kusz mejd hesti keip | erraunustame eth
mejed tunnep Ihrja keuta. | ep Mitte erraunustama eth kusz 10
meil on pisut | rom, eth se murre ninc hedda, nemmat ep
mitte | ommat lagult Syr 7. |

2. Peame ka opma meje² eth meje ep hypeinesz³ mitte
peame⁴ dineme | Summala Kusz mejd hesti keip Seal Ujal,
aggasz | sal Surez kurbadusze sesz, h e. meje peame endasz | 15
hoidma eth meje ep mitte Summalast erralangeme | kusz se
rist ninc Murre tullep meitte Surez, Aggas | palio anam syz
Summala Jure Jäma, ninc sel pal | meje syddame sesz meele
tullemä, eth Summal | on se bigge awitaja ke mejd errapesta
woip keic fest meje heddasz. peame meje selperast kusz se | rist 20
ninc murre tullep meitte Surez sesinnane | Alma sesz, Ninc
kusz⁵ se päislich fest heddasz ninc | kurbadusfest temma hackap
meitte päle paista | ep Summalast mitte erralangema, Aggasz
kindlast | seisma ninda kuj hy truw sodda Mesz omma wain-
lade wasto, ninc se pohä paulusze ka | ytlema, Ist gott für 25
vnß, wer magß wider vnß | sein, h. e. On Summal
meje esz, Resz tunnep | meid wasto seiszma, Resz tunnep meid
erralaho tada fest Summala armust, Willitzusz, Ech ahastus,
Ech perrenkiusamine, Ech nelg, Ech möck, Ech allastus | Ech
hedda, Ep Mitte selparast Needt sinnaset keik | yllewoime meje 30
lebbi temma ke meid armastanut | on. Minna ollen sal pall
wisz, ninc Minna lotan | sal pal eth ep mitte furma Ech
ello, ep mitte | ytkikit Engel, ep kunningalich rickusz ninc

¹ neile on parandatud sönast nendele.

² meie on kirjutatud eelneva ja järgmise sõna vahele, rea peale.

³ hypeinesz on kirjutatud lk. äärele.

⁴ peame on kirjutatud lehekülje äärele.

⁵ kusz on kirjutatud rea peale, kahe sõna vahele.

weggi | need finnaset asziat kumbat nydt ommat Ech tullesma :
peawat tullesma nemmat ep woivat mitte mind erraloota Sest
Jummala armust kumba on S. Ch. sibdesz Rom 8. |

4. Circumstantia.

5 Ninc monni langis ahackade seka Ninc &c. : Needt finna-
set ommat nydt needt kolmet syggut kumba tulleswat kirkul
Jummala poha sana kulma, eth | nemmat ommat ahackat
sarnaset. Aggasz mea mo:istare nende kasz? Chrus erra-
sälgetap nindatawe : Mea aggasz nende ohackade seka langisz &c.

10 Kumbat ommat nydt needt finnaset Inmiset.

1. Needt finnaset ommat nydt 1. keit Innimiset : kumbat
ep mitte wskuwat eth Jummal tahap nende le anda nende
Iggapaiswase leiba, Rusz nemmat | ep Mitte neggewat keit
omma filmade ette mea : Jummal tahap nendale anda, syz
15 erralangewat | nemmat Jummalast, ninc ep wsiwat mitte ep
nemmat peawat omma Iggapaiswase leiba Untut : Jäma ninc
nemmat kaibawat Ickasz N. ytlewat Mat 6. v. 3

2. ommat sest finnaset suggust Needt Innimiset : kumbat
palso anam armastawat se Ilm, ninc se : Ilma asziat, omma
20 rickusz, Eis Jummala Iszi Eis : temma poha sana, Needt
finnaset tulleswat kyl : kirkul ninc Istwat kirko sesz, Aggasz
hypeinesz : Iho ka, 'Aggasz' nende südda nende Motte ommat :
kagult erra. Rusz needt finnaset peaset¹ Jummala dinema,
ninc temma poha sana armastama, : syz dinewat nemmat se
25 kurrat, ninc nemmat : armastawat se Ilm ninc omma rickusz. |

3. ommat sest finnaset suggust needt Innimiset : kumbat
endasz andwat somsex ninc Somsex se : finnase Ilma sesz.
Needt finnaset tulleswat ep : mitte sito lord kirkul, kusz nemmat
tulleswat : siz andwat endasz Ech nemmat makawat Ech eth :
30 nende syddemet ommat kormatut liggasomse u. | ligga Somse
eth nemmat eth tunwat mitte bigge : Jummala sana kulta,
palso wäham omma sydda:me sesz hoida.

Mea syndip nydt needt finnasede ka? Chrus : oppep,
nemmat lemmatawat erra, h. e. nemmat | ep tunwat Mitte
35 ninda Jummala sana kulta eth : [.].t nemmat woivat se
finnase ello perrasz se Iggawesze ello Sama.

¹ peaset on parandatud sönast pidd

Peame meie salpäraft endasz hoidma eth meje ep mitte
 Jummalast erralangeme, Kusz meil ep mitte on Silmade ette
 mea meje peame soma ninc Soma, Aggasz paljo enäm Jum-
 mala pälle . . . lotama, Summal kumb meile on annut se
 ello, temma an'nap kül meile ka meje Jggapaiswase leiba. 5

2. Peame meje endasz hoidma eth meje Mitte anam
 armastame se Ilm Eis Jummalala, agasz meje peame sal päl
 motlema.

feit mea on sin Ilma päl
 olkut Hobbe, kulb, Eß raha 'rickusz' 10
 Rickusz ninc ajalich walli.
 Se kestap yrpeinesz öhe yrrefesze aja.
 Ninc awitap mitte sex onnistusey. |

3. Peame meje endasz hoidma eth meje ep mitte kormo-
 tame endasz ninc meje syddamet ligga Somse ninc ligSomse 15
 sesinnase Ilma sesze aggasz sal päl motleme mea Chrus
 oppep Luc. 21.

5. Circumstantia.

Ninc monni langisz öhe heä mah päle ninc &c. Nende
 sanade ka oppep meid nydt Chrus kumbat needt digget Sum- 20
 mala pohä sana kuljat lapset ommat.

Sesinnane errasalgetap Chrus nindatawe, Mea &c. Kumbat
 ommat nydt needt sinnafet Innimisfet. 1. Needt ommat
 kumbat hea mele ka tulewat Jgga pohä Paif kirkul, 2. kum-
 bat wšzinast kulwat ninc hoidwat Jummalala pöha ninc onisteg- 25
 gia sana omma syddame sesz. 3. kumbat hea meele ka,
 ninc fito kord tullewat Jummalala armul sowat ninc Sowat
 Jesu Chri iho ninc werri kendla wsko sesz. 4. kumbat om-
 mat liggemisze armaštawat, 5. kumbat se oiggusze teggewat,
 6. kumbat hea mele ka kandwat mea Summal temma pelle 30
 pannep, 7. kumbat andwat Summalle mea Jummalala on, ninc
 keiserelle mea Reifere on, Needt sinnafet ommat nydt se
 hea ma kumba sesz Jummalala sana langep, ninc nemmat
 sawat onsar omma teggode sibdesz. |

Lars Vigæus.

Katkend jutluse konspektist.

Originaalkäsikiri (suurus 19×14 sm), leitud 1926. a. märtsikuu lõpul üliõp. H. Pürkopi poolt Konsistooriumi arhiivist Tallinnas, sisaldab 3 täiskirjutatud ja 1 puhta lk. Käsikiri aseneb samas köites, mis eelmised kaks teksti, 139. ja 140. lehel, s. o. tekst nr. 36. ja 35. manuskriptide vahel. Tundemärkide järgi otsustades võib arvata, et käsikiri algselt rohkem lehti on sisaldanud, mis siis pärastpoole köitest kaduma on läinud (kõitmisviis on väga primitiivne — nii aseneb näit. alljärgnevasi teksti algkäsikiri peaaegu lahtiselt muude käsikirjade vahel). Teksti autori ning kirjutamisaja kohta puuduvad teated, kuid käekirja ning sisu (vrd. tekst nr. 36!) järgi otsustades on autoriks Lars Vigæus ning kirjutamisaeg umbes sama, mis tekst nr. 36. Alljärgnevas tekstis on ära jäetud ladina-keelsed ääremärkused. Muid teateid vt. tekst nr. 35. eel!

mitte se pattuse suhrm, felperrast temma on ickasz omma
 heä femne welja : hylwenut h. e. temma on Jfzi ninc lebbi :
 toifet põhat Innimifet omma põha n. : onnisteggiat sahnat
 lastnut hylux hylveda : lebbi fesamma omma põha tachtmisze
 5 felle : Innimifelle tadha annut Ruistawi nemmat piddasit
 Summalickutawi ellama n. : onfaz sahma.

Sed potelt quil interrogare, sest eth Summal tahap eth
 feich Innimifet peawat : onfaz sahma, kusz syndip sedda doh
 eth : ni paljo Innimifet legewat Jggawesze : huckatusze fische?
 10 Mirperrast se syndip : oppep Christus meid fesinnase hlesflug-
 getut lichpaitusze fische.

Vna pars.

Quomodo hanc Similitudinem probè : Intelligere possi-
 mus et quomodo hanc : Similitudinem nobis in doctrinam
 15 et : confolationem vti debeamus

Jehova Juva.

Kusz paljo rawasz ohesz kosz olli : n sest linnast rahwasz
 temma Sure : tullit rekisz Jesus lebbi lichpaitusze. |

1. Tempus quando hac Similitudinem ad : populum
 20 habuit 2. locum quando hanc : Silitudinem locutus 3. quare
 hanc similitudinem Concionatus est. vide Dom. 5 Epiph

Doctrinalia.

1. ab hoc populo dicendum Chrm quæramus 1. Serijs precibus mane et vefterno [!] tempore. 2. verbum Dej audiendo, In diebus | Sabbatis. 3. gratia actionis augendo pro ombus | beneficijs. 4. Sacramento vtendo. 5

2. Agnoscere Chrum verum cordium scrutatorem, undè 1. doctrinale pro Impijs | 2. Consolatio pro pijs.

2. Circumstantia.

yr külwaja lex welja omma semne | külwaima. mea moistage fesinnase külwaja kasz. 1. In Specie intelligitur Chrus | 2. In 10 genere keich kirto Iszandat.

Doctrinalia.

1. A Chrifto dicendum se allandus | Ech eth temma olli Jumjala poich. Ech | eth temma ollj taiwa ninc Mah loja | Ech eth temma ollj yr kunningas ylle | keich kunningat. &c. 15 kumbatakit nimitap | temma endasz yr külwaja, yr polba mesz | ergo humanitatem ab ipso diicenda.

2. Peawat eth kasz Jumjala sahnade | oppeat omma, ommat nemmat külwajat | waimolickode aszjade siddesz, siz peawat | nemmat teggema ninda kuj yr külwaja peralt on 20 teggema wszinat ollema.

3. Circumstantia.

Mea moistage nydt fesinnase semne kasz. | sedde mea Chrus Iszi on arrafelgenut | omma pocha n. önnisteggia sahna: se semne on Jumjala sahna ytlep Chrus. 25

Doctrinalia.

1. Oppep meid Jumala sahna kange weggi | Kuj se semne lep lebbi Ech eth paljo | kifwit ommat ita verbum Dej Hob 4.

2. Vt se Jho non potest Alma leiba ollema, ita non Sing absque verbo Dej | ergo. 30

3. Si Semen [potest] debet.¹ crescere debet | &c. Si... mea ollema: ita. |

¹ debet. on kirjutatud eelneva, läbikriipsutatud sõna kohale.

Lars Vigæus.

Jutlus III.

Originaalkäsikiri (suurus 20×16 sm), leitud 1926. a. märtsikuu lõpul üliõp. H. Pürkopi poolt Konsistooriumi arhiivist Tallinnas, sisaldab 12 täiskirjutatud ja 4 puhast lk. Käsikiri aseneb samas köites, mis eelmised kaks teksti, 88.—96. lehel. Käsikirja viimasel puhtal lk. leidub märkus: „In gehaltener visitatōß zu Rarrußen d 14 Decembriß präsentirt. An. 1645“. Jutluse autori kohta puuduvad teated käsikirjas, kuid samas aktide köites leidub Lars Vigæus'e kiri Konsistooriumile, millest selgub, et 14. detš. 1645 piiskop Ihering Karuse kirikut külastas. Et L.V. tol ajal seal õpetajaks oli, siis on jutlus arvatavasti tema kirjutatud, kuna pealegi kõik kolm jutlust on kirjutatud ühesuguse käekirja ja kirja- viisiga. Alljärgnevas äratrükis on ära jäetud ladinakeelsed ääremärkused, samuti kaks pikemat katket saksakeelsest tekstist. Muid teateid vt. tekst nr. 35. eel!

Concio visitationis habita in Charulen 14 Decemb. 645.

Præfacio.

Meje luglume õhest põha mehest nimmi kasz Cornelius,
 kumb ällasz ohe linna sifze nimmi kasz Cæsarien kusz temma
 5 omma Maja sifze omma palw | olli tehnut, sysz tulli temma
 Jures sifze ur Iszanda | engel ke rekisz temma kasz ninda.
 Cornelle sinno | palw on kultut Summala iures, ninc siio
 andet | kumbat sinna ollet seile waiselle annut on Sumal |
 omma mele sifze wotnut, Seperast leclita nüt | mehet se linna
 10 Joppen pohle, sel on yr mes nimmi kasz Simon se liki nimmi
 kasz Petrus temma | allep fell ohe nactore Juresz nimmi
 kasz Simon | n. kutzu temma eth temma tahar sinno Jure
 tulla | sysz saby temma sinnul tãhda anda mea sinna | peat
 tegtema. ninc kusz se egel kumb Cornelio | locutus elset erra
 15 ollj leclitas se põha mesz | Joppen linna pohle ninc lastisz se
 põha apostel | Petrum kutzuda, Rusz nut sefinnane põha
 mesz | merkasz eth petrus om selfi n. wenade kasz | sest Joppe
 sinnast temma Jure tulit lastisz | temma keich¹ omma perre,
 rawasz ninc mudt Sobbrat | ninc Sugkuliszet uete kuszuma
 20 omma hõue | sifze. Ninc kusz petrus tulj temma Juresz |

¹ keich on kirjutatud rea peale, kahe sõna vahe kohale.

feiffsz se poha mesz omma rawa ette ninc utles | Nunc nos
 omnes adlumus in conspecto tuo | audire omnia quaecumque
 tibi praëcepta sint a Domino. | gleich wie gott den H. geist
 den H. petrum Mit seinen | brudern zu Cornelium In seinem
 hausze geschiket vnd | gesandt hatt Ihn zu lernen wasz seine 5
 arme seele | von Nohten zu ewiger seligkeit wiszen war; Also
 Ingleichen hat och gott der H. geist heute In vnserer | hause,
 dasz ist In vnserer kirchen zu vnser den hoghwurdigen vnd
 hoghgeburtten herrn Episcopum mit | seinen brüedern gesandt,
 vnser zu vnterrichten vnd | lernen, wasz vnserer arme seelen zu 10
 Ewige seeligkeit | vom nöhten ist vnd diemiel so ist so ist
 auch . . . mechtig von nöhten dasz wir von dieszen hauptman
 Cornelio lernen sollen, auffstehen mit lust vnd liebe | an-
 nehmen vnd Mit Cornelio sagen, adlumus | In tuo conspectu
 audire omnia quaecumque tibi | Dominus praëcepit nobis pro- 15
 ponere. dasz sollen wir | nun mit herzlichher andacht lust vnd
 liebe thun, auff | dasz aber wir solches mit grohen lust vnd
 liebe | thun können, so wollen wir zum anfang alle s. . . lig
 nider knien, den vatter aller gnade vnd | barmhertzigkeit
 bitten Er wolte der zu die gabe | seines h. geistes geben vnd 20
 vorlehen. vnd auch darbey nicht vergezen dem vatter aller
 gnaden vnd | barmh! danken, der vnser diese nich beweret hat. &c.

Exordium.

Soß propheten Zachariam Cap 2 haffvom wij til | at lesa
 om en Man som ähr vtgängen och hade iij Mo:to lenga 25
 Elloch snör omma käse siße, se poha Zacharias töstis ommat
 silmat ülles ninc negkisz se | mehe ninc pajatas temma vasto,
 kohopohle lähet sinna, | tema kostas n. laus temma Wasto.
 eo vt metior | N. et videam quanta sit longitudo et latitudo
 eis. | minna lähn et minna mötan N. linna, Ruj pitel temma 30
 pitkus ninc kuj laj temma lajus on. Sesinnase | mehe kasz
 kennel se moto lenga olli käh, moistetare | mut mitte Ruj
 Jesus meje armolinne Junimal, | temma on Re ur urpitnes
 Mitte omma moto snöri kasz | mötam N., erranis kasz keick
 ommo Poha koglobus | keickede Innimisebe, tegkut, sanat, mottet 35
 ninc keich | mea sisinnase Alma siße on 'nicht' Ninc saby
 sesam:ma keich wimsel koecho peival om koecho toli es | sähdma

n. tomma. Ruj Jutluxe ramato siße fest seißap kiriotut
 Cap 12. gott wird alle werke for gericht bringen,
 Ja auch daß verborgen ist eß sey böß oder gut. Der ein
 barmherzig her ist vnd auch zornig, der sich laßet woll ver-
 5 sünen, aber strafftet auch grawlich, so groß alß sein B.
 ist so groß ist auch die zorn da mit er lohnet einem Idlichen
 nach wie er vedienet hatt Syr 16. er kommet vnd sein lohn
 folget Ihm nach Apoc. 22. er ist potentissimus iustitit tunnep
 temma keiß erra mina. Dan. 4. temma wallitsep ohest mer-
 10 rest toise pohle ps 72. iustitit tunnep hendafß temma nutluse
 eß peßma Amos 9. Temma on kaß Scientissimus te merkap
 nedt Sanat Inimisefe kele pehle ps 139. Ja nedt Motitet
 fest Syddameß Hiob. 41. temma Iures on reich aßiat wal-
 guße se, Dan 2. Seperrast ütley tem Minna tähn sinno
 15 toh ninc tego Apoc 2 3. on kaß Iustissimus temma eß ep
 keßap mitte ex pro v kiriotama, ep vottap temma kaß mitte
 andet | n. ep holep mitte Inimise furuße perrast 1 Par. 19.
 vnd diewiel er ein solcher mechtig Man, alwißender man,
 ein gerechter man ist mit seinem Meßschnur zu meßen, als
 20 den sollen wir mit Zacharia vnseren augen auffheben, Ihn
 fleißlich anschawen vnd alle zeit an vnseren . . . thaten,
 worten vnd gedancken dencken welcher der man der herr Iesus
 auff lesten mit richt vnd recht, meßen wird, gedancken an
 daß ende so werden wir nimmermehr ubel thun. Syr 7.
 25 Von dießem gerechten Man redet auch vnser abgelaßter text,
 Der hatt einem Idlichen seinem knechten oder fünff oder zwe
 oder ein pfund gegeben also wird er auch auff lasten kommen
 sein aufgegebeneß pfund wider zu secken, vnd der daß hat
 recht angeleget vnd gebracht, wird alß ein trwer diener wol
 30 belohnet wird daß aber nicht gethan hatt, wird da für übel
 belohnet. Im finster muß außgeworffen. B. in E.

Exegetis.

Wir wollen zu vnseren E. gleichsen schreiten vnd vörtern
 35 'zu' mit aller fleiß zu sehen vnd betrachten wie wir dieselbe
 unß zu lere vnd trost brauchen sollen.

In vnſrem E gleisniſzen haben wir zu erachten vnd zu betrachten.

Fürſz Erſten Iterum den herrn oder den Man da von vnſere E gleichniſze redet Ninda Kuj ür meſ te lebbi ſe 5
 mäh keiſz. ſefinnafe mehe kaſz moiftare mudt mitte Kuj
 Jeſus Chruſ Jummala n. Mariæ poich meje armas önniſtigkia.
 temina on | ſefamma 1. te Jummala ſe pocha waim welſa
 lekitap nende ſüddamede fiſze feſt wſkolikoſet, te perrafſt
 ommat pundat, h e. ommat ſeldet andet welſa iagkap n. 10
 annap Ighalickuſzele ommat andet omma moto kaſz Kuj
 paſjo temma tahap. 1 Cor 12. 2. Temma on kaſz Re ommat
 fullaſet n. apoſſit ep urpeineſ Mitte weja lekitanut on
 nende ſanade kaſz, Eunteſ docete omneſ genteſ Math 28.
 ſondern auch hat Ihren . . . gaben gegeben, daſz einer iſt 15
 ausgegangen mit 5 pfund, der ander mit zwe der dritte mit
 ein, wie In E. ſtehet. der iſt der daſz wort gibt mit ein
 groſem ſchar der Ewangeliſten ps 68. der iſt auch der ſeine
 knechte oder die ner hatt Im weltlichem ſtande, den er ſezet
 konige ab er ſezet konige zu, durch Ihn ver-giren vnd herſchen 20
 alle konige vnd furſter, vnd die rechte herren ſiſen Ihren gerecht
 vnd gericht pro 8. [...] n. Neile annap temmal mogal 5 Punda,
 mogalle 2 mogalle ür omma heä tachmſze perrafſt. Temmal
 on kaſz fullaſet ſe toituſze ampt fiſze kumbal temma ommat
 pundat annap nine onniſtap nemmat ſell Jureſ. feſt Ilma 25
 temma on tiiſj wara ulleſtrouſta n. hilja makama menna, feſt
 temma toitap ommat Sullafet kuſz nemmat makawat ps 127
 3. on temma kaſz ſefamma ep urpeineſ Mitte, Re ommat
 pundat welja Jaggap, erraniſ temma on ſe kaſz te urford
 peap Jelle tullema kuſzima, kohuſz piddama kuitao yr | yr 30
 Ighalich ſefamma punda kumb temmal on Summalafi andtut,
 on prukinut ette ſeiſnut nine ſe kaſz ko . . anut eth Chruſ
 Jeſus ſahp omma kaſwuſ, h e. omma aw tenatuſ nine
 tituſ. feſt temma on kumbal Jummal Iſza on keich kohuſz
 annut eth temma keich kohuſz peap piddama ulle net¹ elle- 35
 wat nine net¹ Surnut feſt eth temma ſe Innimiſſe poich on,

¹ net on kirjutatud kahe sõna vahe kohale, rea peale.

ninc eth | keich temma austama peawat Ruj se Isza Joh 5. |
 Temmale andwat keich prophetit tunnistuzset eth | temma on
 fähdnut Sumalast fundiar n. kochto | Iszandar ulle net ellewat
 ninc Surnut Act 10. | Nüt aglas eth¹ se mehe kasz moiste-
 5 taze Chrus, merkeme | n. moiste meje ni hesti fest ette kiriotut
 lichpaitufest, ni hesti kuj ke tagla tullep, se Eszimesze | lich-
 paitufze sesz nimmitap temma hendasz üz pego | kumb ke
 öfosz kummenede nizikesede Juresz² tulnut | on, se toise lich-
 paitufze sesz nimmitap temma | hendasz se Innimise poich ke
 10 omma auw sisse | peap tullemä Sundima nedt ellewat ninc
 nedt | Surnut.

Locus Communis.

(Edasi järgneb 50 rida saksakeelset teksti).

. . . , nemmat wehawat keic Ilma lapses | kuj Chrus Jfi
 ütlep Joh 14. se sudt on sedda eth | nemmat mitte fest Ilmast
 15 ommat. sif on doch | sedda nende röm, nich tröst eth nem-
 mat omat | dienvit fest Iszandast, wehap se Ilm nemat sif |
 armastap Jesus Chrus nemmat. temma sahþ böigel | ajal nende
 mure romuz überporta Joh 16.

(Edasi järgneb 22 rida saksakeelset teksti)

Daß Erste Talentum ilt Praestantia vocationis | die gewisheit
 20 Im Beruff üz oppia ke tahap omma | ampt oigeste ette
 feista peap oigeste Summalast n. | Innimifest säl seþ kuzetut
 Sähma, Ne quisquam | sumit sibi honorem, sed qui vocatur
 a Deo Tamquam | aron. Heb 5. sedda on keickelle vega
 tarbis 1. | neile ke oppeduße ampt sife ommat eth nemat |
 25 tunwat paulus kasz utlema. Summal on se sanna | fest towa-
 tufest meje sife annut 2 Cor 9. Minna ollen | uz velja
 lectetur Summala aßimel³. Ninc Ihe enne se se kasz tröstima,
 fest eth se ampt pajo andet | tarbis on, sif sahþ Summal ke
 temma kuznut on | se ampt sife needt anda. 2. Neile kum-

¹ eth on kirjutatud rea peale, kahe sõna vahe kohale.

² Juresz on kirjutatud rea peale, kahe sõna vahe kohale.

³ Vöiks ka lugeda aßimal.

bat | Jummalä sana peawat kulma, fest kus nemmat kulwat |
 omma firekoßanda Elloch nende pattut nuckleda, elloch |
 nemmat trostima, siß merkwat nemmat eth sedda | leich tulley
 Jummaläst, nende sanat oat Jummalä sanat | Re nemmat
 kuznut on, mudt ommat mitte kus roßfilit n. wargat. Joh 10. 5

Se toine Pund elloch Talentum Sahp nimmitut | Fidej
 Constantia Bestendigkeit Im ampt vnd | in der ler, nemmat
 ep peawat mitte ollema ninda kus ur pillroh ke vige kaswap
 sülleß kus | se Im waga on agkaß kus lange tuhli haclap | pohma
 kumbertawat nemmat¹ hendas se tuhli kaß ko pohle | se pohap. 10
 ep Mitte ninda erranis nemmat peawat | exempel wotma fest
 pohä prophet Eliast, Ech temma | wasto olli kunigas Achab,
 n. Emmad Jesebel ninc | nende kaß 400 falschit prophetit
 kumbatakit on | temma kindlast omma ampt n. oppeduße siße
 seisnut. | 1 Reg. 18 Ninda kaß Micheas. 1 Reg. 22. ninda kaß | 15
 Joh. B. Jeem. 17. v. 16. Mathatias 1 Mach. 2 v. 19.

Se kolmas Talantum, Sahp nimmitum Temperantia in
 victu et amictu. Mesigkeit Im ampt | vnd | lehre vnd klei-
 dern. kasinuß omma ampt, oppetuße ninc ridede siße. 1. peap
 se kasinuß ollema somse | n. Somse siddeß, eth ep temma mit 20
 lebbe ligasomse n. | Somse sahpe arra riwetut omma ampt², ech et
 temma mitte sell | lebbi om Mel errauckap kumba kaß temma
 peap Jummal n. Innimisel dienema. 2. kasinuß peap kaß |
 ollema In amictu, eth se kurrat ep mitte sahpe³ | melerwald
 n. vrsach temma korkuße siße sedma, yr Igalich peap hendas 25
 ninda hoitma, Kus temma ampt küßip.

Se Neljas Talentum nimitate observantia conscientiae.
 auffrichtigkeit Im gewissen Eth yr Igalich omma | ampt ette
 seisap n. omma oppetuße piddap eth temma | mitte kormotap
 n. rastej tep omma Subda tunistus | n. uchitille on pahar- 30
 dusej kumbal temma heha exempel kaß peap ette keima. fest
 se on kui lapst | rekewat koli siße Qui profecit in doctrina et
 defecit in moribus, plus defecit quam profecit. Säl | Sureß
 manisej paulus kus temma ninda ütley. | Laschem meid
 armat vennat ütikit pahanduße | anda, se perrast 35

¹ nemmat on kirjutatud rea peale.

² omma ampt on kirjutatud lk. tühjale veerule.

³ Vöiks ka lugeda sahpe.

eth meje ampt mitte sahy teotut : erraniß laschem meid feich
 aßiade siße hendasß Pid dama kuj Zummala sullaset. suhr
 kannatusse seß : Murre seß, ahastusse seß, peymisse seß, wangi-
 torne : seß, Meßmisse seß, toh seß, waltwusse seß, pastusse :
 5 seß. &c. 2 Cor 6. ninda on paulus ep urpeinesß Mitte : meid
 opnut, erraniß kaß omma eyepel annut, seperast : utlep temma,
 Minna sündin n. nuchtlep omma Jho, eth : ep minna mitte
 pean Mull rawal iutlust iutlema n. : iße erraheitetut Sahma
 1 Cor 9.

10 Se wies Talentum kumba kaß ur oppeja peap Ehitut :
 sahma sahþ nimmitut. officij vigilantia, fleiß vnd : Mußsam-
 keit Im ampt. Vßidus ninc Murre omma : ampt n. oppe-
 dusse siße. 1. In proprijs domibus : ommade Lapsede n. perre
 wallihema, n Zummala kar | kartusse seß lasta ülles kaswama sest
 15 fe ep tunnep : mitte oigeste omma perre ette seista kuitao
 peap : temma Summa kogtoduß wallihema. 1 Tim 3. 2. peap :
 temma omma ammet Murre kandma In ecclesia 1. : dili-
 genter Studendo, eth temma peap vsinaste lug:kuma, temma
 ep peap mitte heitma se külg pöhle : sest laiskust, sondern
 20 allezeit gotteß wort fleißig : lesen, auff daß er weiß waß er
 predigen soll : nam qui nihil didicit, nemo docere potest. :
 2. Prudenter docendo daß er weißlich vnd ver:stendlich leren
 Muß, Digel aial Zummala kesko : needt ülleandtut nuetslema.
 oigel ajal need wa:gat Zummala sanna kaß trostima, n. sedda
 25 Jul:gest Alma karstusse Innimisede eddeß, Igal ajal : petruse
 kaß ütlema Meje peame ähnam kulma : Ruß Innimiset Act 5.
 Needt ommat nydt : needt Wiet pundat ech löifkat kumba
 kaß : needt oppejat peawat Ehitut ollema, sest paulus : kaß
 rekip 1 Tim 3. kuß temma ütlep. Bz Bis:kop Ech ur oppeja
 30 peap Smateotamata ollema : ohe naiße abbi meß, kaselich,
 wagla, worraß wasto : wottaja, ur oppeja. ep mitte sest wina
 Jobnux. 1 Tim 3. : Ruß nudt ur kyrkio Ißand nedt sinnaset
 püdat : ech löifkat oigeste hoidap nich trwiste tehþ. siß on :
 sel pehle ur kindel lotus, temma sahþ sest sinna:sest Viest
 35 pundast Wiß Pehle Kaswux n. ur trw : sullane Jesusest Ch.
 nimmitut. |

*Balthasar Liphardus.**Katkeid jutlusest.*

Järgnevad kaks teksti on katked jutlusest „Eine kurze Predigt Vom verlohrenen Schaffe und Groschen“, mille originaalkäsikiri (12 täiskirjutatud lk., suurus 19×15 sm) on kokku köidetud teiste a. 1641—56 põlvnevenate jutlusmanuskriptidega ja mida tallel peetakse Konsistooriumi arhiivis Tallinnas (üldine pealkiri: „ELABORAT. ET VOCATION: DE ANNO 1641—56“). VIII. Reiman on terve jutluse ilmutanud VhGEG XX₁ (1889), lk. 33—39. Katke (a) aseneb seal lk. 33—4, katke (b) lk. 34—35. Vrd. VhGEG XX₁, lk. V, VIII—IX. — V. R. redaktsioon on rohkete vigadega.

a.

Sestfinnasest Jesulest tunnistawat keid Prophetit, eth lebbi temma Nimmi keid, se temma fisse ussuwat, pattude andix andmisse peawat sahma. Pandem sebda, wagkat Ristiinnimesest, tehhal nind tallel, sest kus meid Surma sees kuusap se pörgkahauda kurd, siks ep woip nind tahhap meid 5 nisuggusest heddaft heddaft wabbar nind wallalis tegkema, kudt se Islandt Jesus Christus üpeines; errawallatut on temma kallis werri, kumb kül meye Pattude ehs teep; Temma on yr helde nind Armolinne Island: Temma on se Dünistegkija teikest Innimesest, isziehranis adas neist uskolistest. Temma 10 on yr wegkiv Summal, se tullep nind keip omma suhre wehje siddes, nind on yr Meister arwitada, temma woip keid wicka parrandama, kumb Adamist on perratut, nind meist henneseft techtut. Sest on meile yr kaunis Exempel tennapeiwalissee Evangeliumme sees, kumbas keidsugguset Tölnerit nind Pat- 15 toset Jesusse jure lehwat, nind temma jures Nouwo nind trohsti ommall kurbal Süddamel osiwat.

Needtsinnaset wottap se Islandt Jesus armo siddes wasto, nind nõitap kaunide Lihkpajatussede kahs, eth temma, kudt ür õigke Singe karjane keid heginut nind kadonut lambat osip. 20

b.

Meie peame Christusse jure minnema. Ninda tegkit needt Tölnerit nind pattuset Evangeliummes, kumbast se Evangelist rehkip: keid sugku Tölnerit nind Pat-

tufet lexit Jelusle jure. Ninda peame meje kaks
teglema, kus meje omma Patto lohrma tunneme, nink meje
Willizusse pehle, kumba fisse meje lebbi needt Pattut lang-
nut olleme, motleme, nink yrpeines Jelusle jure minnema.
5 Semperrast armat Kristiinnimeset, osket se Islanda, kuni
tema woip loidtut sahna, kudt temma iski mainisep, kus
tema pajatap: Osket mind sihs sahte teje ellema, pohret
hend minno pohle, pajatap se Island Zebaoth, sihs tahan
minna hend teje pohle pohrma. Eth meje agtas omma
10 Salgkade kaks mitte woime temma jure astma, kudt needt
Tolnerit nink Pattufet Evangeliummes, peame meje sidda-
melisko Himno kaks tema pohle hend tostma; Ninda teglis
David, se pajatap: Kudt se Meskis kiskendap hallik weh
jerrel, ninda kiskendap minno Sing sunno pohle Summal,
15 minno Sing jannutap jumjala jerrel, se ellawa jumjala
jerrel: Mil ajal sahn minna sinna tullemma, eth minna jum-
mala Palgte nehn? Sedda peame meje tema jerrel teg-
lema, nink utlema: Tulket, meje tahame jelle se Isanda
jure, tulket, laskem palluma, nink kummerdama, nink maha
20 langema se Islanda ette, le meid tehnut on, sest temma on
meje Summal, nink meje se Rahwas temma Söhtist, nink
Bambat temma kariast. Kus meje sedda tehme, sihs sahp
temma meid kuhlema, nink meje jure tullemma, sest kus kar
echl kolme kogotut ommat minno Nimmi siddes, sehl ollen
25 minna kaskil nende sehhas. Se Island on ligki neile, kumbat
temma palluwat, leikkel, kumbat temma siddamest abbi hüd-
wat, sihs sahme meje sedda tehhalle pannema, nink usinat
ollemma.

40.

1644.

Tartu.

Johann Gutsclaff.

Palve Pikrile.

Palve tekst on ilmunud lk. 362—63, raamatus, mille tiitelkiri on:
„EYN OEL. Kurzer Bericht und Unterricht Von der Falsch-heilig
genandten Bäche in Lieffland W ö h h a n d a. Daraus die Nachrist-

liche Abbrennung der Sommerpahlischen Mühlen geschehen ist. Aus Christlichem Eifer / wegen des Unchristlichen vnd Heydnischen Aberglaubens gegeben Von JOHANNE Gutschlaff / Pomer. Pastor zu Brbs in Lieffland. Gedruckt zu Dorpt in Lieffland / bey Johan Bogeln / der Königl. Univerlität Buchdrucker / im Jahr 1644.“ Raamat sisaldab 32 pagineerimata lehekülge eessõnnu, pühendus, registrit ja 407 pagineeritud lk. saksakeelset teksti. Teos on alal hoidunud nähtavasti ainult kolmes eksemplaris, mida alal hoitakse Tallinnas Eestimaa Kirjanduse Seltsi (Estländische Literärische Gesellschaft) raamatukogus (eksemplar kaduma läinud a. 1917—18?), Helsingi Ülikooli ja Göttingeni Ülikooli raamatukogus. Palveteksti eel tähendab autor (lk. 362): „Weil nicht dieses alleine / sondern auch viele andere heydnische grobe Irrthümbe bey dem Bawrsvolcke noch im Schwange gehen / die ihund nicht alle können erzehlet werden. Also habē sie auch bis dahero noch dem Donner geopffert / vnnnd denselben vmb ein fruchtbahres Jahr anruffen / wie ich denn ihre Gebet aus des Donnerpfaßens Munde habe auffgeschrieben / welches also lautet in der Ehtnischen Sprache: Palvele järgneb selle tõlge ning mõningad kommentaarid: „Dieser Kerl war nun ein sehr alter Kerl / vnd redete gar Unvernehmlich / darumb habe ich auch alle Wort selbst nicht recht fassen können / also daß ich auch noch alle hieher gesezete Wort nicht recht verstehe. Die ich aber verstehe / die lauten auff Deutsch also: Lieber Donner / wir opffern dir einen Ochsen / der zwey Hörner vnd vier Klouen hat / daß wir dich wollen bitten von wegen vnseres pflügens und säens / daß vnser Stroh Rüppferroth / vnnnd vnser Korne Goldgelb möge werden. Stoß doch anders wohin alle schwarze dicke Wolcken über grosse Moraffe hohe Wälder vnd breite Wüsten. Vns Pflügern vnd Säern aber gib fruchtbahre Zeit vnd süßen Regen. Seiliger Donner / bewahre doch vnseren Acker / daß er möge gut Stro vnterwertz / gute ähren überwertz / vnd gut Getzeide innenwertz ' tragen. Diß sein Gebet muste mir ein Errastferrischer Bawr mit Namen Wichtla Jürgen selbst vorsagen / wie er als der Donnerpfaße solches alle Jahr betet / wenn er ihre Bier segenet / da sie jrgend legen Himmelstarth im Errastferrischen Gebiete oder auff derselben gegend häufig zusammen kommen / einen Ochsen schlachten / auffressen / vnd dabey sauffen vnd fröllich seyn.“ Teksti varemäid avaldamisi trüki ühes selgitustega vt.: T. Sander, „Eesti kirjanduse ajalugu“ II¹ (1901) lk. 52; Villem Reiman, „Kivid ja Killud“ I (1907), lk. 9; M. Kampmann, „Eesti kirjanduseloo peajooned“ I (1912), lk. 179; J. Ruus, „Kodu“, a. 1911, lk. 37; M. J. Eisen, „Jõulu-Album“, a. 1913, lk. 10—13; J. Ruus, „E. Kirj.“, a. 1914, lk. 17 jj.; M. J. Eisen, „Eesti mütoloogia“ (1920) lk. 181. Kõik nimetatud äratrükid on enam ehk vähem vigased. — Peale järgneva teksti sisaldab J. Gutschlaffi raamat veel mõne eestikeelse lause [lk. XXX: in der Faulzeit. (tus se Ruh Mäal om) welches das dritte Quartir des Mondscheins ist; lk. 258: Erstlich sagen sie:

Ninda se rahgwas künneleb], isikunimesid (lk. 260, 267 jne.) ja kohanimesid (lk. 17, 19, 21, 260 jne.).

Woda Picker / Herja anname palwus kalte sarve kahn
 ninck nelli Shörre kahn / kündi perrast / külwi perrast / Olje
 Wasck / terra Kuld. Toucko mujo musto pilwe suhre Soh /
 5 körken Rondo / laja Lahne pähle. Simmase ilm messi hohk
 meile kündjalle külwjalle. Pöha piken häja meye põldo
 hüwva ölja allan / ninck hüwva päh ošan / ninck hüwva
 terri fissen.

41.

1848.

Tartu.

Johann Gutsclaff.

Kaks lehekülge grammatikast.

Järgnev tekst on lkd Hi v⁰ ja Hij v⁰ J. Gutsclaffi lõunaestikeele grammatikast, mille tiitelkiri on: EYN OES² OBSERVATIONES GRAMMATICÆ circa linguam ESTHONICAM. Judicia tentandi et experiendi caulâ in lucem editâ à JOHANNES Gutsclaff / Pastore zu Urb̄s. Dorpati Livonorum. Excudebat JOHANNES Vogel / Acad. Typogr. Anno MDCXLVIII“. Raamat sisaldab: 16 lk. tiitellehte, pühendusi, ees-sõnu jne. + 85 lk. grammatikat (Ortographia, Prosodia, Etymologia, Syntaxis) + 43 lk. (?) saksa- (osalt ka ladina-) eesti sõnastikku. Õpetatud Eesti Seltsi raamatukogus tallel peetaval, nähtavasti ainsal alalhoidunud eksemplaril puuduvad lehed H (Rost — schewen ekskl.) ja H viij (sõnale Wider järgnev osa; kas ainult üks leht?). Seega on alg-selt vähemalt 144 leheküljelisest raamatust alal 140 lk.

Rehe Möhwohu	reinigen puhastama
Rehme Ibhene	unrein Subst. Roya
reiben höhrema	reisen seitma/a
reich Rickas	Reise Teh
5 Reichthumb Rickas / Nöuw /	Reiß lurculus Wößsu
Warra	reißen kackma/a
reiff maturus küsetut	reiten Rattassel seitma
Reiff funis kewts/e Item,	rennen lauffen / jöfema
kabbal	retten pähstma/a
10 Reiff pruina Hall/e	Rettig Ruttikas
reige Rega hōlas	Reuter Rütel/e
rein Nominaliter, puchtas	Reuse Mörd/o
rein Adverb. puhās	Reußland Wennemah

rewen poenitère kahjezema
 riechen Neut. haifuma
 riechen Act. haifitama
 richten fundima
 Rigel Wöllli / Tselg
 Rinde kôr/e
 Rind Fleisch Tôppra Leha
 Ring Sörmuß/e
 ringen matelma
 Rinne Rönni
 Riße Lahhe
 Rogken Rükki Item Rôa

Schmant Pimepähline
 schmecken maizma
 schmelzen sullama
 Schmerz Haigt / Haigus
 schmettern müddas liiwa
 Schmid Rawdsepp
 schmieden zaggama
 schmieren woidma
 schmuck kaunis
 schmücken ähhitama
 schmußen rüchlema
 schnaben nenne
 schnappen mit dem Munde
 hauckma/a
 schnarchen nörestma
 schnattern lobbisema
 schnauben noisema
 schnauben emungere nüstma
 Schnee Lummi
 Schnecke limax, Zeatiggo
 Schnepffe Rôaräh/e
 schnelle heckelinne
 schneiden leickama
 schneyen saddama

Roß Sergt/e
 Rügen Marja
 rollen wëritama
 rôh / ungar / tohras / küß-
 mata 5
 Rohr / Büchse / püffe
 Rohr arundo pilliroh
 roht werriv/a
 Roß / Pferd / Hobbene
 Rose Roseninni 10
 Rost ærugo Rost/e

Schnuppe Nuhhu
 Schnur Rörick/o
 Schnur mirus Minni 15
 schockelen höllisema
 Schoden köddra
 Schollen Maria Kalla
 schön illus/a
 schonen armutama 20
 schöpfen ammutama
 Schoß Cenlus, Tazi
 Schöß gremiü Wst/e
 schrecken Neut. heitma
 schreiben kirjotama 25
 schreyen tennitama Item kissen-
 dama
 Schritt pallus Sam/o
 Schue Reng/e
 Schule Röli 30
 Schuld Wolla
 schuldig wölgö
 schülfferen Neut. lappema
 Schulze Cubias
 Schulter Olt/a 35
 Schulterbladt ollaluh

*Johann Gutsclaff.**1. Moos. 1. peatükk.*

Järgnev katke (ka tekstid nr. nr. 39—45) on võetud suurest (620 lk., teksti kaust $18\frac{1}{2} \times 27\frac{1}{2}$ sm.) köidetud lõunaestikeelsest käsikirjast, mis sisaldab kõik viis Moosese raamatut, Joosua, Kohtumõistjate ja Ruti raamatu, mõlemad Saamueli raamatud ja esimese Kuningate raamatu esimese peatüki kolmkümmend kolm salmi. Tiitelleht ja teated autori ning kirjutusaja kohta puuduvad. Kirjastiili põhjal arvab arh. dr. O. Greiffenhagen selle kuuluvaks 1650—70 a. vahepaiku. F. K. Gadebusch („Livländ. Bibl.“ I, lk. 67, 471—2), kelle omanduses see käsikiri on omaaegu olnud, peab selle autoriks Johann Gutsclaff'i (ka Gutslef ja Gutslav), kes olevat (terve?) pühakirja tõlkinud lõunaestti murdesse, mis tõlke ta a. 1656, venelaste eest Tallinna põgenedes, sinna kaasa võttis ja piiskop J. Ihering'ile edasi andis. Vt. ka Göseken, *Manuductio*, lk. b VI v^o, *Uus Testament* a. 1715, lk. b (vrd. ka: Recke-Napiersky, *Lexikon* II, lk. 153). Kõnesoleva käsikirja ja teiste Gutsclaffi tööde keele ja ortograafia senine võrdlus näikse Gadebuschi arvamist kõigiti kinnitavat. Kuna käsikirja keel märksa parem on Pikri palve (1644) ja Gutscl. grammatika (1648) keelest, võiks selle tõlke tegemist paigutada a. 1649—56 vahele. — Käsikirja hoitakse praegu alal Tartus, Õpetatud Eesti Seltsi raamatukogus.

Moseh esimenne raamat.**Se esimenne Capittel.**

1. Alcmisfen loih Jumal | taiwa ninck mah.
2. Ninck se mah olli tüha ninck | umban, ninck pimme
5 olli se | perrato süwadusse pähl; ninck | jumala waim olli
lihwan se | weje pähl.
3. Ninck jumal laus: Sahko Walck: sihs saih Walck.
4. Ninck jumal neggi eth se | Walck häh olli. Sihs lah-
hutiš ju mal sedda Walcket sest pimmedussest.
- 10 5. Ninck jumal kušus sedda | Walcket päiwas, ninck
sedda | pimmedust kušus temma öhs. | Ninda saih öddand
ninck saih | hohmič se esimenne päiw.
6. Ninck jumal laus: Sahko | üš weljawinnitamine
neihde | wejede wahjel, ninck olko üt tes lahbutamisšes neihde
15 weje de | de wahjel.
7. Ninck jumal teggi sedda wel jawinnitamišst, ninck lah-

hütis | sedda wette, kumb se weljawin:nitamisse allan jäih
seft wejest | erra, kumb üllehen se welja:winnitamisse pähl
jäih. Ninck | se saih ninda.

8. Ninck jumal kuzus sedda | weljawinnitamisst Taiwas. |
Ninda saih öddanc ninck saih | hohmic se töine päiw. 5

9. Ninck jumal lausß: Sagge:ko hendast se wessi taiwa
allan | ütthe paicka, eth se koiw net:ta sah, Ninck se saih
ninda.

10. Ninck jumal kuzus sedda | koiva Mahß, ninck sedda
wessi:haggemist kuzus temma mer:res; Ninck jumal neggi eth | 10
se häh olli.

11. Ninck jumal lausß: Se | mah andko welja haina,
see:mne | mneteggejat haina, wilja puht, | kumb omma sugku
perra wil:ja tohb, kumba fisßen temma | omma seemne om
mah pähl, | Ninck se saih ninda. 15

12. Ninck se mah töi haina, see:mneteggejat haina omma
sug:ku perra, ninck wilja kand:wat puh, kumba fisßen temma |
seemen olli temma sugku per:ra; Ninck jumal neggi eth se |
häh olli.

13. Ninda saih öddanc ninck saih | hohmic se kolmas 20
päiw.

14. Ninck jumal lausß: Eahkut | Walckustajat se taiwa
weljawin:nitamisse fisßen lahhutama tar:bis se päiwa ninck se
öh wahjel; | Ninck olckut tähebe, techtajude, | päiwade ninck
ahjastade tarbis. 25

15. Ninck olckut Walckustajis se | taiwa weljawinnitamisse
fisßen | paistma tarbis mah pähle, Ninck | se saih ninda.

16. Ninck jumal teggi neiht kat:te suhret Walckustajat;
sedda | suhrt Walckustaja se päiwa wal:lizejas; | Ninck sedda
wähekest | walckustaja se öh wallizejas; | Ninck neiht taiwa- 30
tähet.

17. Ninck jumal panni nemmat | se taiwa weljawinnita-
misse fisße, | paistma tarbis mah pähle,

18. Ninck wallizema ülle se päi:wa | wa 'ülle se päiwa'
ninck ülle se | öh, ninck lahhutama se walcke | ninck se pim- 35
medusse wahjel. | Ninck jumal neggi eth se häh olli.

19. Ninda saih öddanc ninck saih | hohmic se neljas
päiw.

20. Ninc jumal laus: Se wessi: lihkwat hendaſt erra ellajite: kahn üttest ellawast hengeſt; ninc: zirkut lennakut üllehen: ſe: mah pähl ſe taiwa weljawinnita: miſſe: ſiſſen¹ weren.
- 5 21. Ninc jumal loih ſuhret merre kallat, ninc keickſug- kuzet: ellawat lihkwat hengeſt¹, kumba:de kahn ſe wessi hendaſt erralikh: kutab, neihde ſugku perra; Ninc keickſugkuzet ſſiwade: kahn zirkut neihde eſſi ſugku: perra, Ninc jumal neggi eth: ſe häh olli,
- 10 22. Ninc jumal önniſtis nem:mat, ninc laus: Tegket ſugku: ninc ſiggetet, ninc teuwtket ſe wette erra merre ſiſſen;: Ninc ſe zirck ſiggeto mah pähl.
23. Ninda ſaih öddand ninc: ſaih hohmiſt ſe wiſges päiw.
- 15 24. Ninc jumal laus: Se mah: andko welja ellawat hengeſt neih:de eſſi ſugku perra, töppraſt, mad:dut ninc ommat mah pähl ellaj:at neihnde eſſi ſugku perra, Ninc: ſe ſaih ninda. Ninc
- 20 25. Ninc jumal teggi neiht mah:ellaj:at neihnde eſſi ſugku perra, ninc keickſugkuzet maddut mah pähl neihde eſſi ſugku perra²; Ninc: ſedda töppraſt temma eſſi ſugku: perra. Ninc jumal neggi: eth ſe häh olli.
- 25 26. Ninc jumal laus: Tegkem: innemiſket meije palde kahn, meije ſharnazeſ, eth nemmat wal:lizekut ülle neiht kal- lat merre: ſiſſen, ninc ülle neiht zirkut: taiwa allan, ninc ülle ſedda töppraſt, ninc ülle keick ſe mah, ninc ülle keick maddut, kumbat: maht möhda lihkwat.
- 30 27. Ninc jumal loih ſedda inne:miſt omma palde kahn, jumala: palde kahn loih temma tedda, ütte: iſſakeſt ninc ütte Emmakeſt loih: temma nemmat.
28. Ninc jumal önniſtis nemmat, ninc laus neihnde waſto: Tegket: ſugku, ninc ſiggetet, ninc: teuwtket ſe mah erra, ninc ſähd:ket ſedda hennelle kette, ninc: wallizeket ülle

¹ Sönade eſialgne järjekord originaalis: hengeſt lihkwat, miſ on aga ſönade kohale aſetatud numbritega muudetud.

² Sönade eſialgne järjekord originaalis: neihde eſſi ſugku perra mah pähl.

neiht kallat mer're sissen, ninck ülle neiht zirckut : taiwa allan,
ninck ülle keick el:laja, kumb maht möhda lihkus.

29. Ninck jumal laus: Kaje, Min:na olle andnut teille
keickesug:kust seemnetoggejat haina, kumb : keicke mah pähl om,
ninck keick : puiht, kus puhwilli pähl om, mea : seement teeb, 5
seh peab teille söh:kes ollema. Enge |

30. Enge keickelle ellajalle mah : pähl, ninck keickelle zirckulle :
taiwa allan, ninck keickelle, mea : maht möhda lihkus, kus üz
el:lawa heng sissen om, keick se : haljas haina, söh:kes. Ninck
se : saih ninda. 10

31. Ninck jumal kajis keick : mea temma tennut olli, ninck :
kaje, se olli häh wäje kah. Ninda : saih öddanc ninck saih
höhmick : se kuhwes päiw.

43.

1649—56.

Johann Gutsclaff.

1. Moos. 27. peat.

Samast käsikirjast, mis eelmine tekst. Muud teateid vt. tekst
nr. 42. eel!

Moseh esimenne ramat.

Se seiži neljantkümnes Capittel.

Cap. 27¹

1. Ninck se sünni kun Isaac olli wan:naš sahnut, eth
temma filmat löppe:fit netta, sihs kuhus temma Esauit : omma 5
suhremba poicka, ninck ütliš : temma wasto : armas poick, Toh
ütliš : temma wasto : tähl olle Minna.

2. Sihs ütliš temma : Neggezu Minna : olle jo wan-
naš sahnut, ninck ei wöi : sedda päiwa mitte tehda, kun
Minna : sah errakohlda, Sihs | 10

3. Sihs wötta nüd omma rihsta, om:ma nohlede kahn
tuppa, ninck om:ma kange, minne nurmehe, ninck : pühda
Minnulle ütte lindo,

4. Ninck tee Minnulle ütte mag:gusaf söh:ke, ni kui Min-
nulle ar:mas om, ninck toh Minnulle ten:na, eth Minna söh, 15

¹ 27 parandatud 37-st.

eth Minnu | heng Sinno seperrast önnistake, | enne kui
Minna errakohle.

5. Rebecka enge kuhli, kun Jsa:ack Esau kahn könnelis.
Ninck | Esau lež nurmehe, lindut pühd:ma ninck tohma.

6. Sihs ütliß Rebecka Jacobbi om:ma poja wasto, ninck
laus: Neg:gezu Minna olle kuhlnut Sinnu | issa könnelwat
Esau Sinnu wel:je kahn, ninck üttelwat.

7. Toh Minnulle ütte lingo, ninck | tee Minnulle ütte
maggusat söhke, | eth Minna söh, ninck wöi Sinno | önnistada
10 jumala jfanda ehn en:ne kui Minna errakohle.

8. Sihs wötta nüd, armas poick, | minnu sönna, ni kui
Minna Sin:ne² kessu.

8. Minne se karje mannu, ninck | toh Minnulle säht
katte häiht woh:hu pojat, sihs tahha Minna neiht | üttes
15 maggusas söhkes tetta Sin:nu jfsalle, ni kui se temmal
ar:mas om.

10. Sihs peat Sinna toht ommalle jfsalle wihma, eth
temma söhke, | eth temma seperrast Sinno önnistake enne kui
temma errakoh:leb. Sihs

20 11. Sihs ütliß Jaakob Rebecka omma Emma wasto:
Neggezu Minnu welli Esau | om ütž karwane mehs, ninck
Minna olle paljas,

12. Mas sahhes Minnu jfsa kajeđe kahn | Minno ka-
jeda, sihs olleszi Minna tem:ma ehn kui ütž Petja, ninck
25 wihsi | Minnu pähle ütte nehdmist enne, | ninck ei üttekil
önnistamist.

13. Sihs ütliß temma Emma temma | wasto: Sinnu
nehdminne, mu poick, | olcko Minnu pähle, wötta enne
Min:nu sönna, ninck minne toh Minnulle.

30 14. Sihs lež temma, wöttis ninck töih | ommalle Em-
malle, ninck temma | Emma teggi ütte maggusat söhke, | kui
se temma jfsalle armas olli.

15. Ninck wöttis Esau omma suhrem:ba poja keicke kal-
jembat reuwat, | kumbat temmal kajeen ollit koddun, | ninck
35 panni ommalle wäheballe | pojalle Jacobbille selgehe.

² Vöiks ka lugeda: sinno.

16. Neihst nahhat enne neihst wohu:pojift panni temma
temma kájede : úmber, ninck úmber temma kahla, : kus temma
paljas olli,

17. Ninck anni sedda maggusat söhke : ninck sedda leiba,
kumba temma : tennut olli Jacobbi omma poja kette, 5

18. Ninck lež tah omma jssa mannu, : ninck laufs : jssa.
Ninck temma laus : : tähl olle Minna, kehš ollet Sinna, mu
poick.?

19. Jacob enge ütliis omma jssa wasto : : Minna olle
Eſau Sinnu eſimeſt ſün:dinut poick, Minna olle tennut, kui : 10
Sinna Minnulle ütlesit, touwſe, ma palle | palle ülles, iſtu
maha, ninck söh : Minnu lindu lehast, eth Sinnu : heng
Minno ſeperrast önniſtate.

20. Sihs ütliis Iſaac omma poja wasto : Ruis om
ſeh, eth Sinna ni pea : ollet leuwdnut, mu poick? Ninck : 15
temma laus : Sehſt eth jumal jſand : Sinnu jumal Minnulle
kettehe joh:hatanut om.

21. Ninck Iſaac ütliis Jacobbi wasto : tulle tenna, mu
poick, Minna : tahha Sinno kajeda kájede kahn, kas : Sinna
ollet Minnu poick Eſau, wöi : ei. 20

22. Sihs aſtis Iaacob [Eſau] Iſaacki : omma jssa
mannu, ninck temma : kajis tedda kájede kahn, ninck ütliis :
Se ſähl om Jacobbi hähl, neht kájat : enge ommat Eſau
kájat.

23. Ninda is tunne temma tedda : mitte, ſeſt eth temma 25
kájat kar:wazet ollit, kui Eſau temma wel:je kájat, ninck önniſtis
tedda.

24. Sihs ütliis temma : Sinnaš ollet : Minnu poick Eſau?
Temma ütli : : Olle.

25. Ninck temma laufs : Sihs toh | Minnulle tenna, 30
eth Minna söh : Sinnu lindulehast, mu poick, eth : Minnu
heng Sinno ſeperrast önniſtate. Sihs töi temma temmalle, :
Ninck temma söih; temma töih : temmalle ka wiſna, ninck
temma | jöih.

26. Sihs ütliis Iſaac temma jssa : temma wasto : tulle 35
tenna, anna : Mulle ſuht, mu poick.

27. Ninck temma aſtis mannu, ninck anni | anni tem-
malle ſuht. Sihs haiſitiš temma temma reu Wade haiſuſt,

nincl : önnistis tedda, nincl laus : Neggezu, : Minnu poja
haisus om kui ütte nur:me haisus, kumba jumal isand önni:sta-
nut om.

28. Sihs andko jumal Sinnulle sest ka:stust taiwalt, nincl
5 sest mah wäjest, : nincl paljo terra nincl nohrt wiha.

29. Rahgwat thenikut Sinnulle, nincl : rahgwaste sugkut
kummardakut : Sinnulle ; Olle üttes isandas ülle Sin:nu weljet,
nincl Sinnu Emma lat:zet kummardakut Sinnulle ; Erra-
nehdtut olcko, ken Sinno erranehjab, : önnistut olcko, ken
10 Sinno önnistab.

30. Nincl se sünni, kun Isaac löppenut : olli Jaacobbit
önnistama¹, nincl Jaakob : enne omma isä Isaaci mant
erra : leh, sihs tulli Esau temma welli om:mast pühdmisest

31. Nincl teggi ka ütte maggusat söhke, : nincl weih om-
15 malle isalle, nincl laus : temma wasto : Douwe ülles, ar-
mas isä, : nincl söh sest omma poja lindulehast, eth : Sinnu
heng Minno seperrast önnistake.

32. Nincl Isaac temma isä ütliis : temma wasto : Rehs
ollet Sinna ? Tem:ma laus : Minna olle Esau Sinnu esi-
20 mest sündinut poiel.

33. Sihs heittis Isaac erra wäje kahn, : suhre erraheit-
miske kahn, nincl laus : : Rehs sihs, nincl kus om toh pühdja :
pühdnut, ken Minnulle töih, nincl : Minna söih keikest jo,
enne kui Sin:na tullit, nincl olle toht ka önni:sta:nut | nut ?
25 toh sahb ka önnistut jähda.

34. Kun Esau neiht omma isä sönnat : kuhli, sihs itkis
temma kurjaste, : nincl murretis wäje kahn, nincl : ütliis omma
isä wasto : Eth Sa önni:sta Minno ka, mu isä.

35. Temma ütliis : Sinnu welli om : tulnut kawalusse
30 kahn, nincl : om Sinnu önnistust errawötnut.

36. Sihs ütliis temma : Neggezu, kui : temmal Jaakob
nimme om. Tem:ma om Minno nüd kah körra jal:gude alla
söckunut. Minnu esi:mest sünnimisest wöttis temma : jo erra,
neggezu, nüd wöttab tem:ma Minnu ka önnistust. Sihs ütliis
35 temma : Eis Sinna ollet Minnulle ütte önnistust allal
piddanut.

¹ Sönade esialgne järjekord originaalis : önnistama Jaacobbit.

37. Iſaack koſtis temma waſto nincl : laus : Neggezu, Minna olle tedda : Sinnulle üttes ſſandas pannut, nincl keick temma welſet olle : Minna temmalle ſullafiſ andnut ; terra nincl nohre wihna kahn olle : Minna tedda tuggetanut : Mes pea : Minna Sinnulle nüd teggema, mu : poick ? 5

38. Sihš ütliſ Eſau omma iſſa waſto : Raſ om Sinnul ſe üh önniſtus en:ne, armas iſſa ; önniſta Minno : kahn, armas iſſa. Nincl Eſau tö:ſtiſ omma hählt ülleſ, nincl itliſ.

39. Sihš koſtiſ Iſaack temma iſſa : nincl laus¹ ütliſ temma waſto : Raje, Sinno ello paick olcto feſt : wegge-¹⁰ wembafiſ mahſt, nincl ülle:welt feſt kaſtuſt taiwalt. Omna

40. Omma möhta pähl ſaht Sinna ellada, nincl Sinnu weljelle thenida, nincl ſahb : ſahma, eth Sinna ſaht maha heitta nincl : erramurra temma icke Sinnu kahila pählt.

41. Nincl Eſau wehaſ Jacobbit ſe önniſtuſſe perrafiſ, ¹⁵ kui temma iſſa tedda : önniſtanut olli, nincl ütliſ omma ſöa:me fiſſen : Lähekenen om Minnu iſſa : leino aick, Minna tahha Jacobbit om:ma welje erratappa.

42. Sihš wihti Rebeckalle ſönna¹ Eſaui : omma ſuh-remba poja ſönna tehda¹, nincl temma lähatiſ nincl kužuſ ²⁰ Jakobbit omma wähemba poja, nincl : ütliſ temma waſto : Neggezu, Eſau Sin:nu welli effardab Sinnulle, eth temma : Sinno tahhab erratappa

43. Sihš wötta, mu poick, Minnu ſönna, : olle ülleſ, nincl pagge Labannille : Minnu weljelle Sarannahe, nincl ²⁵ olle :

44. mönt aicko temma man, ſeni kun Sin:nu welje kerre weha möhda lettab.

45. Seni, kun Su welje weha Sinnu pählt : erralettab, nincl temma erraunnutab, : mea Sinna temmalle tennut ollet, ³⁰ ſihš tahha Minna lähatada, nincl Sinno : ſählt errawötta. Minckſperrafiſ pea : Minna teije möllembiſt ilma jähma : üttel päiwal.

46. Nincl Rebecka ütliſ Iſaacki waſto : Minna tülgaſta

¹ Eſialgne ſönadejärjekord originaaliſ: ſönna tehda omma ſuh-remba poja.

omma ello erra neihde Hetteliste tüttarite ehst, kui Jaakob
neihst neihde Hetteliste tüttarist ütte | naist wöttab, kui neht-
finnazet neihst | seh mah tüttarist ommat. Mes om Min-
nulle se ello waija?

44.

1649—56.

Johann Gutsclaff.

2. Moos. 20. peat.

Samast käsikirjast, mis eelmised kaks teksti. Muid teateid vt. tekst
nr. 42. eel!

Moseh tõine ramat.

Se kažkümnes Capittel.

Caput 20.

1. Sihs pajatis jumal jšand teie nehtfinnazet sõnnat
5 nincl laus:

2. Minna olle jumal jšand Sinnu jumal, ken Minna
Sinno Egypti mahlt | errawihnut olle se teggo koddo fisešt

3. Ei peawat Sinnull tõist jumalat | ollema pähl Minno.

4. Ei peat Sinna henneselle mitte teggema ütte pallet,
10 mea [šharna] koaki | šharnane om, mea taiwan om ülewelt,
echt mah pähl allawelt, echt | weje fisešen se mah allan,

5. Ei peat Sinna noihle mitte kummaridama, echt noihle
thenima, : Sest Minna | na jumal jšand olle Sinnu jumal,
iž | perrankiuwsaja¹ jumal. Minna ože | neihde wannambite
15 wallatust koddo | neihde lažede pähle kolmandani nincl |
neljandani põlweni neihde pähle kumibat Minno wehawat,

6. Nincl tee helde armo tohalle kumibat Minno armasta-
wat, nincl Minnu | kēsüt piddawat.

7. Ei peat Sinna jumala jšanda omna | jumala nimme
20 ütte tühja pähle tõstma; Sest jumal jšand ei sah toht mitte |
ilmasühtlickus piddada, ken temma | nimme ütte tühja pähle
tõstab.

8. Melleta sedda Sabbathi päiwa, eth | Sinna sedda
pöhizet.

¹ Sõnas perrankiuwsaja on j parandatud w-st.

9. Ruhs päiwa peat Sinna tõh pähl ollema, nincl teg-
gema keicl omma tõht:

10. Enge se seizimes päiw om se hinge:misse päiw ju-
malalle jfandalle Sinnu | jumalalle; Ei peat Sinna sihs
üttekil | tõh teggema; ei Sinna, ei Sinnu poicl, | Sinnu 5
tüttar, Sinnu fullane, sinnu | neuziel, Sinnu tõppras, Sinnu
kõd:papohlne ken Sinnu uskaijan om.

11. Gesti kuhwe päiwade aicko om jumal taiwa nincl
mah nincl se mer:re nincl keicl mea neihde sihsen | om tennut,
nincl hengis seizimel | päiwal. Seperrast om jumal jfand | 10
sedda hengemisse päiwa õnnistanut nincl põhizenut¹.

12. Uuufusta omma isä nincl omma | Emma, eth Sinnu
päiwaat wõiwaat kau:walisset olla seh mah pähl, kumba jumal |
jfand Sinnu jumal Sinnulle annab. Ei |

13. Ei peat Sinna mitte erratapma.

15

14. Ei peat Sinna se abbi Ello mitte errarickma.

15. Ei peat Sinna mitte warrastama.

16. Ei peat Sinna mitte wõlskeliht tunni:stusst pajatama
omma lähemba pähle,

17. Ei peat Sinna mitte ehama omma | lähemba koddo. 20
Ei peat Sinna mitte | ehama omma lähemba naist, fullast, |
Neuzicko, herja, Eseli, eck mea üsse:ki Sinnu lähemba om.

18. Nincl keicl se rahgwas neggi sedda pickset, sedda
tulde, sedda passuna | helle, nincl kui se meggi¹ sawo ülles:-
aijas. Rui enge se rahgwas nisug:kust neggi, paggasit nem- 25
mat nincl | saisset kauwkelt,

19. Nincl ütlesit Moseh wasto: kõnnele Sinna meije
kahn, meije tahhame | kuhlda, errakõnneleko mitte jumal² |
meije kahn, eth meije ei kõhleme | erra.

20. Sihs ütli Moseh se rahgwa wasto: | Errapelselket, 30
sest, seperrast om jumal tulnut, eth temma teit kajeke, | nincl
eth seperrast temma peljus | peab teije ehn ollema, eth teije
ei | peate patto teggema.

21. Run nüid se rahgwas kauwkelt | saissi, astis Moseh
se pimme pilwe | mannu kus jumal olli.

35

¹ Esialgne sõnadejärjekord originaalis: põhizenut nincl õnnistanut.

² Sõnas meggi on gg parandatud esialgsest ij-st.

³ Sõnade esialgne järjekord originaalis: jumal mitte.

22. Sihs ütli jumal jsand Moseh wasto : | Ninda peat
Sinna neihde jfraelli latzede wasto üttema : Teije ollete
neninut eth Minna taiwalt teije kahn | kõnnelnuut olle,

23. Ei pea teije middakit Minnu kõrwal teggema, ei
5 hõbbe jumalat, ei kulb | kulb jumalat, ei peate teije neiht hen-
neskelle mitte teggema.

24. Mullaft Peat Sinna Minnulle ütte Altari teggema
kuz Sinna omma pallatusse offrit, nincl omma tenno-
offrit offrizet pähl Sinnu lambakarjast nincl | Sinnu töppra
10 karjast. Reickin paickun | kuz Minna omma nimme sah
lasckeda | mannizema, tahha Minna Sinnu mannu | tulla
nincl Sinno õnnistada.

25. Rui Sinna enge ütte kiwvi Altari Minnulle tahhat
tetta, sihs ei peat Sinna zaggetut kiwwi mitte teggema. Rui
15 Sinna | omma picli ülle temma aijat, sihs teotat Sinna
tedda feddamait erra.

26. Ei peat Sinna ka ülle ütte reppe Minnu altari pähle
astma, eth Sinnu allasti | hebbe¹ temma pähl ei sah wal-
lales netta.

45.

1649—56.

Johann Gutsclaff.

2. Moos. 28. peat.

Samast käsikirjast, mis eelmised kolm teksti. Muid teateid vt. tekst
nr. 42. eel!

Moseh töine ramat.

Se kattesakolmantkümnes Capittel.

Caput 28.

1. Sihs wõtta nüd heneskelle 'Aronnit' Aronnit omma
5 welje nincl temma | pojat temma kahn neihde jfraelli laze
seast, eth temma Minnulle Pappis | olcko : Aron, Nadab,
Abihu, Eleasar nincl | Ithamar, Aronni pojat

2. Ninc Sinna peat Aronnille pöhat | reuwat teggema
auwo perrast nincl | ähhitusse perrast,

¹ Esialgne sõnadejärjestus originaalis : hebbe allasti.

3. Ninc künnele feidebe moiftlicke kahn, kumbat Minna ütte moiftlicke waimo kahn errateuwtnut olle, eth nemmat Aronni reuwat teggewat, tedda pöhandama, eth temma Minnulle Pappis olcke.

4. Neht enge ommat neht reuwat kumbat nemmat tem- 6
malle teggema peawat: Üz Rinnatücki ütte¹ üz¹ pöha pähle
ferck, üz hamme, üz paidlicke fergel, üz Pappi kübbar, ninc
üz tanno. Ninda peawat nemmat pöhat reuwat teggema
Aronnille ninc temma pojille, eth temma Minnulle Pap-
pis olcke. 10

5. Sihs peawat nemmat nüd wötma [sihde] kulda, köl-
laze sihde, Purpura, werrewa sihde, ninc werrewerrewa
sihde kallist linna nite. |

6. Ninc peawat sedda pöha pählefercke teggema kullazest
sihdest, purpurast, werrewerrewast sihdest, ninc kalli linna 15
nitetest moiftlicke kull.

7. Temma katz olla tückit peawat üttehe pannema ollema
müllemba pohle, ninc temma peab üttehe pantut sahma.

8. Ninc se wöhkenne temma pähle peab temma wercki
perra tettut ollema, ecqua ninda kui temma essi om, kul- 20
last, köllazest sihdest, purpurast, werrewerrewast sihdest, ninc
kallist linna niteft.

9. Ninc Sinna peat kätte Onichi kiwuit, ninc peat
neihde pähle neihde jfraelli lazebe nimmet lasfma kaiwoma,

10. Kuhs neihde nimmet ütte kiwui pähle, ninc neiht 25
töist kuhs nimme se töise kiwui pähle, neihde fugku pölwade
perra.

11. Neihde kallikiwuiwisseppide wercki perra kumbat pezatit
kaiwowat peat Sinna neiht kätte kiwui lasfma errakaiwoda
neihde jfraelli lazebe nimmede perra, ninc peat nemmat 30
kuldpefsade sihs istutama.

12. Neiht kätte kiwuit peat Sinna se pöha pähle fercke
ollade pähle pannema, eth nemmat neihde jfraelli lazebe per-
rast mellefusse kiwuit olckut, Ninc Aron peab neihde nim-
met jumala jfanda ehn kandma omma kätte ollade pähl 35
üttes mellefusses.

¹ üz kirjutatud eelmise, läbikriipsutatud sõna kohale.

13. Ninc Sinna peat kuldpesat tegge | teggema,
14. Ninc kädit puchtast kullast, neiht | peat Sinna üt-
 tastsat teggema 'kogko-' üttepöhrut¹ wercki perra, ninc peat
 neiht 'kogko' üttepöhrut¹ kädit neihst² pej'sist kindi pannema,
- 5 15. Ninc peat sedda rinna tücki fest | kochtust teggema
 moistli kult, seh wercki perra kui se pähle serc tettut om,
 kullast, köllazest sihdest, purpurast, | werrewerrewast sihdest,
 ninc kallist linna niteft.
16. Nellakantlick ninc kattelörra:lick peab se ollema, üt-
 10 wasša piutta, | ninc ütte wasša laijutta.
17. Ninc Sinna peat sedda errateuwt:ma kiwvide kahn,
 ninc peawat tem:mall nelli höhlast kiwwi ollema. Se est-
 menne höhlas peab üz Sarderri kiwwi, | üz Topaserre kiwwi,
 15 ninc üz Schma:ragdi kiwwi ollema.
18. Se töine höhlas peawat üz Rubini | kiwwi, üz Sa-
 phiri kiwwi, ninc üz Schma:ragdi kiwwi ollema.
19. Se kolmas höhlas peawat üz Lyncuri kiwwi, üz
 Achati kiwwi, ninc üz Almet:hisfi kiwwi ollema.
- 20 20. Se neljas höhlas peawat üz Türckosi | kiwwi, üz
 Onichi kiwwi, ninc üz jaspisfi kiwwi ollema. Neht peawat
 kuldpesade sisse pantut ollema, kun nemmat | errateuwtut
 fahwat.
21. Neht kiwwit peawat neihde israelli | lažede nimmede
 25 perra saisma, ninc | ninda neihde nimmede perra katzöist:küm-
 ment ollema, ninc peab neihde | katzöist:kümmment fuguharrade
 perra | igga kiwwi pähle omma nimme pesati | kaiwomisse
 wercki perra kaiwotut ollema. Ninc |
22. Ninc Sinna peat selle Rinnatükilile tastsat kädit
 30 teggema 'kog' üttepöhr:tut wercki perra, puchtast kullast,
23. Ninc peat selle rinnatükille | katte rengast teggema
 kullast, | ninc neiht katte rengast se rinna | tücki katte kädide
 sisse pannema,
24. Ninc peat neit katz ütthe pöhr:tut kädit neihde katte
 35 rengaste | sisse pannema se rinna tücki ožan.

¹ ütte kirjutatud eelmise, läbikriipsutatud sõna kohale.

² Võiks ka lugeda: noihst.

25. Ninc neihde kätte ütthe pöhrut | kädide kätte ohat
neihde kätte peffade fisse pannema, ninc pan'nema se pöha
pähle sercke olla pähle | ütthe se töise wasto.

26. Ninc peat kätte töist rengast | teggema kullast, ninc
pannema | neiht se rinna tücki kätte kantede | pähle tohst we- 5
rest, kumb se pählefercke wasto ommo fisse pohle.

27. Weel peat Sinna kätte kuldren:gaft teggema, ninc
pannema noiht | se pähle sercke kätte külgede pähle | alt, ütthe
se töise wasto, kus se pähle | serck ütthe pantut om ülle
temma | wöhfesst, 10

28. Ninc se rinna tücki peab ommist | kattetst rengist se
pähle sercke renga:de fisse kindi keuwtetut sahna ütthe | köllaze
sibde langa kahn, eth temma ülle se pählefercke¹ wöhfesse
saiske, | ninc ei hölju mitte se pählefercke | pählt erra.

29. Ninda peab Aron neihde jraeli lažede nimmet se 15
rinnatücki | fissen sest tochtust kandma omma | söame pähl, kun
temma lettab se pöha | pöha fisse, üttes iggawezes melle-
tusšes | jumala jfanda ehn.

30. Ninc Sinna peat se rinnatücki | fisse pannema
Walckust ninc öig:kust, eth nemmat oldut Aronni söame 20
pähl, kun temma jumala jfanda | ette lettab. Ninda peab
Aron neihde | jraeli lažede tohhut omma söame | pähl
kandma jumala jfanda ehn iggas.

31. Sedda hamme se pähle sercke alla | peat Sinna futu-
mas köllazest sibdest | teggema. 25

32. Resckelt temma fissen peab temma mulck ollema, ninc
se mulcka | ümber peab üz wehre ollema kangro werck, ni kui
üz rehyma peab temmall ollema, eth se ei kacke erra.

33. Temma pallistusse ümber peat | Sinna Kranati ub-
bone werck tegge:ma köllazest sibdest, purpurast, wer:rewerre- 30
wast sibdest, ümber keid | temma pallistusse, ninc kulduhl-
jus:et neihde wahjell.

34. Ninda eth oldo üz üz kuhlsus, se töine üz ubbone ;
üz üz kuhlsus se töine | üz ubbone, ümber keicke se hamme |
pallistusse, 35

¹ Sönade esialgne järjekord originaalis: se pählefercke ülle.

35. Seh peab Aronnill selgen ollema | kun temma the-
nib, eth temma helle | kuhlus, kun temma se põha sisse lettab
ninc kun temma usse lettab jumala jfanda ehn, eth temma ei
kohle erira.

5 36. Ninc Sinna peat ütte kuldarida teggema, ninc seh
pähle pehati | werck lastema kaimoma: jumala | jfanda põ-
handus, Ninc |

37. Ninc peat sedda pannema ütte | kõllaze langa pähle,
eth seh se Pappi kübera pähl olcke; Ette pohl peab | se ol-
10 lema se Pappi kübera pähl,

38. Ninc peab Aronni oza pähl | ollema. Ninc Aron
peab neihde | põhaliikude süht kandma mea | neht jfraelli
lašet põhandawat keic: kede andede perra, kumbat neihl | põhat
ommat, Ninc peab igkas temma oza pähl ollema, eth neihle
15 häh | meel sahke jumala jfanda man.

39. Sinna peat ka ütte sercke paic: kalickus teggema kallist
linnast, | ninc peat ütte Pappi kübera teggema kallist lin-
nast, ninc ütte | wöh, nõgkla kah erraombelstut.

40. Aronni pojille enge veat Sinna | sercket teggema
20 ninc wöhit, ninc | küberat auwo ninc ähhitusse perra.

41. Ninc peat neihle reuwat 'teggema' selgehe pannema,
Aronnille | Sinna weljelle, ninc temma pojille temma kahn,
ninc peat nemmat salwima, ninc neihde käjet | errateumtma,
ninc põhandama | nemmat, eth nemmat Minnulla | Pappin
25 olckut.

42. Tee neihle ka linna kalset | neihde palja hebbe findi
katma | ülleneit puhset neini nimmeni.

43. Neht peawat Aronnill ninc | temma pojille pähl
ollema, kun | nemmat se techthohne sisse lähwat, | eck 'kum-
30 mardawat' kun nemmat¹ se Altari man: nu astwat thenima se
põha sissen, | et nemmat ei sah mitte sühtlicus | ninc ei
kohle erra. Seh peab temmal: le üs iggawenne kohhus ollema,
ninc | temma sugkulle perrast temma.

¹ Sõnad: kun nemmat on kirjutatud eelmise, läbikriipsutatud sõna
kohale.

Johann Gutsclaff.

5. Moos. 14. peat.

Samast käsikirjast, mis eelmised neli teksti. Muid teateid vt. tekst nr. 42. eel!

Moseh wihges ramat.

Se nellitöistkümnes Capittel

Caput 14

1. Teije ollete jumala jfanda teije jumala lazet, ei pea teije hennesselle mitte arbit leickama, ei ka ütte paic:ka | da 5 paljas leickama ülle teije sil:made ütte kohlje perrast.

2. Sest Sinna ollet üz pöha rahgwas jumalalle jfandalle Sinnu jumalalle, ninck jumal jfand om Sinno erratorjanut, eth Sinna tem:malle peat üz eszi perrusrahgwas ollema, feickede rahgwade seast, kumbat mah pähl ommat. 10

3. Ei pea Sinna üttekitt hirmo söhma.

4. Neh ommat neht ellajat, kumbat teije wöite fühwa: Töppras, lambat, kizat,

5. Sarwas, Mözwohhu, Büfliberrj, Ritwifick, Mözkitz, Mözherrj, pöb:dras. 15

6. Reick sedda ellajat mea neit söbrrat 'lahhutab' lach:feh, ninck lasseb iglas sedda lahhe wallales katte sörrade wahjell, mea sedda rohga melletab neide ellajite sean, wöitte teije fühwa.

7. Rummandakit ei pea teije seh mitte söhma noihst kumbat se rohga melletawat, ninck kumbat neit söbrrat lach:wat: kumbat lachf ommat: Sedda Ramelit, sedda jennisst, ninck sedda kodd:jennisst. Sest nah melletawat küll sedda rohga, enge neit söbrrat ei lasse nemmat mitte wallales: Nah ommat teill teotut. 20

8. Ninck sedda zigla, : Sest tah lasseb küll neit söbrrat wallales, enge temma ei melleta mitte: Tah om teill erra:teotut. Nahde le:ha ha ei pea teije mitte söhma, ninck nahde raipat ei pea teije mitte putma.

9. Seh wöite teije fühwa feickest mea weje fissen om: feick, kell hurmat ninck sohmat ommat, wöite teije fühwa. 30

10. Reick seh enge, fell hurmat ninck | sohmat ei olle, ei
pea teije mitte söhma, | nah ommat teill errateotut.
11. Reicksuglust puchta lend wöite teije sühwa,
12. Neitsinnazet enge ei pea teije mitte söhma : Sedda
5 Ublerri, sedda hauw kast, sedda kallakawwi.
13. Sedda warrest, sedda harracko, 'sedda | kercke', sedda
wiuwu temma sugku | perra,
14. Reick fahrnet, neihde sugku perra.
15. Sedda Struhsilend, sedda hihrefacko, | sedda kegko,
10 sedda kercke, ninck sedda tuhle painaja temma sugku perra,
16. Sedda lacko, sedda suhrt lacko, | ninck sedda nacht-
hihre.
17. Sedda hühpli, sedda Storch, ninck sedda luicka,
18. Sedda Reijeri, sedda hegeri, temma | sugku perra,
15 ninck sedda pähstlißst.
19. Ninck reicksugkune kattejackune | lend om teill erra-
teotut, ninck ei | pea teilt mitte söhtuts sahma
20. Reicksuglust puchta lend wöite | teije sühwa.
21. Ei üttekitt raipa peate teije söhma | Selle wöhralle,
20 ken Sinnu werrehe | taggan om wöit Sinna se anda söhma,
eth üttele ilmatutmata wöhralle mühwa, : Sest Sinna ollet
üz pöha rahgwas | jumalalle jfandalle Sinnu jumalalle.
Sinna | Sinna ei pea se kizakenne temma Emma pihma
füßen mitte | keetma.
- 25 22. Reickest Sinnu seemne sahlest | peat Sinna sedda
kümnest andma | mea igga ahjastack nurmest kaswas,
23. Ninck peat söhma jumala jfanda Sinnu jumala ehn
(tahn paickan | kumba temma sah errakorjada, | eth temma
nimme sähl peab jähma), sedda kümnest Sinnu töpprast,
30 sinnu wastsest wihnast, Sinnu öhljest; Ninck sedda esimest
sündinut Sinnu töpprast ninck | Sinnu lambakarjast, Eth
Sinna | wöit oppeda jumalat jfandat | Sinnu jumalat pel-
jema eales.
24. Rui Sinnull enge se teh ülle | pitt om, eth Sinna ei
35 futta nisuglust kanda, seperrast eth se paick | Sinnull ülle
kauwn om, kumba | jumal jfand Sinnu jumal errakorjanu
om, eth temma omma | nimme senna pannes, Ninck | jumal
jfand Sinnu jumal om Sinno önnistanut :

25. Sihs anna sedda rahha ehs, ninck leuwta toht rahha hennessee mannu, ninck minne tohhe paicka, kumba jumal jsand Sinnu jumal erratorjanu om,

26. Ninck anna toht rahha keicke seh ehs mea Sinnu meel tahhab, tšppra ehs, lambaste ehs, wihna ehs, kange | 5 kange johke ehs, echt keicke ehs, mea Sinnu söame üsseti tahhab, ninck söh | sähl jumala jfanda Sinnu jumala | ehn, ninck olle röhmus ni Sinna esfi, ni Sinnu kodda.

27. Ninck sedda Lewilifst ken Sinnu werrehe taggan om ei pea Sinna mitte perralle jetma: Sest tohl ei olle ofsa | 10 ninck perrandufst ni kui Sinnull | om.

28. Perrast kolm ahjastaick peat Sinna keicke omma wilja künnesst welja tohma, ninck omma werrehe fisse pan- nema mahha,

29. Sihs peab se Lewilinne tullemä, | kell ei olle ofsa | 15 ninck perrandufst | kui Sinnull om; ninck se wöhras, | ninck se waine las, ninck se lesck, | kumb Sinnu werrehe taggan om, ninck | peawat söhma omma kotto teuwš, | eth jumal jsand Sinnu jumal Sinno wöib önnistada, keicke Sinnu käje | 20 töh fissen mea Sinna teet.

47.

1649—56.

Johann Gutsclaff.

Kohtum. 15. peat.

Samast käsikirjast, mis eelmised viis teksti. Muid teateid vt. tekst nr. 42. eel!

Neide Rochtoifandite Ramat.

Se wihstviiskümnes Capittel

Caput 15.

1. Se sünni enge perrast möunt aicka nissupšimailal leuwi Simson kostma omma naist ütte Wohhu poja kahn. | 5 Ninck temma ütli, Minna lähha omma naise mannu | kambri fisse. Enge temma jssa is las | lasse tedda mitte menna.

2. Sihs ütli temma isä: Minna mötli, eth Sinna tedda peafsit wehama, | ninck anni tedda üttele neist Sinnu |

sõbbbrist. Eis temma wäheemb sõsar : illufamb om tedda,
olcto tah Sinnulle temma afsemel.

3. Sihs ütli Simson neihde wasto: Minna wöi küll
wagga jähda neist Philistileiüst, Minna tahha neihle
5 kahju : tetta.

4. Ninc Simson lez, ninc wötti : kolmsadda rebbaset
kindi, ninc wötti törwakühnalit, ninc panni ütte : handa se
töise hanna wasto, ninc panini ütte törwa kühnala kesfelle
katte handade wahjelle,

10 5. Ninc leggetis neit törwakühnalit : pallama, ninc lascki
nemmat neide Philistileiste põimata wilja secka, : ninc leg-
getis pallama neit põimatus kohjalikut, sedda põimetut
wilja, : neit wihnaaijat ninc õhjeaijat.

6. Kui nüüd neit Philistileiset küsiti, : lehs om seh ten-
15 nut? üttele: Simson : se Thinnattha mehe wõum, seper-
rast : eth seh temma naist om errawõtnut, : ninc üttele neist
temma sõbbbrist : andnut. Sihs tullit neet Philistileiset ülles
ninc pallatafit toht naist : erra, ninc temma jssa ka tulle
kahn.

20 7. Simson enge ütli neihde wasto : : Eth teije küll nisug-
kust ollete teninut, sihski tahha Minna eski teille : massada,
ninc perrast mahha jetta.

8. Ninc temma lõih nemmat raisse : se puhssa pähle
ütte suht tappusst, ninc | ninc lez alla, ninc elli Ethammi
25 kiwwi harjede wahjell.

9. Sihs tullit neet Philistileiset : ülles, ninc heitsit istma
Juhda : sissen, ninc laotafit hendast welja Lechin.

10. Sihs ütli se Juhda rahguas : : Minksperrast tullete
teije ülles : wasto meit? Nemmat ütli: Eth : meije Sim-
30 sonnit tahhame keurta, ninc temmale tetta ninda, : kui temma
meille tennu om.

11. Sihs leziti kolm tohhat mehst Subidast alla se Ethammi
kiwwi ohne¹ : pohle, ninc ütli Simsonni wasto : : Eis Sinna
tehja, eth neet Philistileiset jsandan ommat üle meit, : melles
ollet Sinna meille seh tennut? : Ninc temma ütli neihde

¹ Parandatud sõnast: õhse.

waſto: kui nemmal Minnulle ommat ten:nut, ninda olle ka Minna neihle ten:nut.

12. Nemmat enge ütlit temma waſto: Meije olleme alla tulnut Sinno keuwta, ning neide Philifti:leiſte kette erraandma. Sihs ütli Simſon neihde waſto: Wannuket Min- 5 nulle ſihs, eth teije ei tahha Minnu pähle tulla.

13. Nemmat ütlit temma waſto: Meije tahhame enne Sinno keuwta, ninck neihde kette erraanda, ei tahha meije Sinno mitte tappa. Ninda keuwtsit nemmat tedda katte waſt- ſede keuwtsede kahn, ninck töchit tedda ülles ſe kiwwi ſiſſeſt. 10

14. Temma keuwi Bechini ommack, ſihs lichſit neet Philifti:leiſet temmalle waſto. Sihs naekas jumala janda das waim temma pähle, ninck neet keuwtsit temma käjede ümber ollit ni kui linna langas, mea tulle kah om erratörpetut, ninck temma keuwtsit neide käjede ümber¹ lagguweheſit kä- 15 jede pählt erra.

15. Ninck temma leuwi ütte uhſe Eſeli lauwkaluh ſeh wötti temma kette, ninck löih ſeh kahn tohhat mehſt erra.

16. Sihs ütli Simſon: Ütte Eſeli lauwka:luh kah ommat ſihn² üs hunnick, tahn kah hunnickut. Ütte Eſeli ütte lauw- 20 ka:luh kahn olle Minna tohhat mehſt erra:löhnut.

17. Rui temma ſeh olli ütelnut, ſihs heit:tiſ temma ſe lauwkaluh omma käje ſiſſeſt erra, ninda kuſuti ſeſamma paicka nimme Ramoth Behhis,

18. Sihs jannus temma wäje kahn, ninck heickas jumala 25 jſanda pohle ninck laus: Sinna ollet küll ſharnaſt ſuhrt pähſtmisſt omma fullaſe käje lebbi and:nut, Nüd enge pea Minna janno kohlma, ninck leickmata rahgwa käje ſiſſe ſadtma.

19. Sihs laektiſ jumal ütte purricham:baſi, kumb ſe lauw- kaluh ſiſſen olli, ſählt tulli weſſi welja, ninck temma jöih, 30 Sihs tulli temma ramm jelles, ninck temma ſütti erra. Seper- raſt kuſutas ſeh ſe heickaja lettis kumb Bechin om, ſehni päiwani.

20. Ninck temma moiſti iſraellille kohhut neide Philifti- leiſte aijal katte:kümment ahjaſtaicka. 35

¹ Sönade eſialgne järjekord originaalis: ümber neide käjede.

² Vöiks ka lugeda: ſehn.

Johann Gutsclaff.

Ruti 2. peatükk.

Samast käsikirjast, mis eelmised kuus teksti. Muid teateid vt. tekst nr. 42. eel!

Rutthi ramat.

Se tõine Capittel

Caput 2.

1. Ninc Naemill olli üh mehš, kumb temma mehe
5 hõimlane olli | olnut, üh káwwa mehš Elimelechi hõimusest,
Boas nimme.

2. Ninc Ruth se Moabbid ütli | Naemi wasto: Ma
tahha nurme pähle | menna, eth Minna päiht ülleskorja | per-
ran, kumbast Minnulle sahb arm | sahda. Sihs ütli tah
10 temma wasto: | Minne küll, armas tüttar.

3. Ninda lež temma, tulli ninc | korjas nurme pähl ülles
neide | põimjite perran, ninc johti ütte | nurme pähle, kumb
Boas'i perrall | olli, ken Elimelechi hõimusest olli.

4. Ninc kaje, Boas tulli Bethlehem: mist, ninc ütli neide
15 põimjite wasto: jumal jsand oldo teije kahn. | Nah ütli:
jumal jsand õnnistake Sinno.

5. Sihs ütli Boas omma poise wasto, | kumb temma
põimjite pähl olli: | Kelles om sesinnane neuhid?

6. Se pois, kumb neide põimjite pähl | olli, kosti ninc
20 laus: Seh om sesamma neuhid, se Moabbid, kumb |
Naemi kahn Moabbi mahlt om tulnut.

7. Temma ütli: Eth lasse Minno ülleskorjada, Ma
tahha kogko panna wih: hulle | hulle neide põimjite perran;
Ninc | tulli, ninc sahsab hõimikust sehn ajani. Seh om
25 seh, menckperrast temma | sehn sahsnu om, seh weitokenne
mea | sehn sihsen om.

8. Sihs ütli Boas Rutthi wasto: Kas Sa | kuhlet tüttar:
Erramenne mitte ütte | toise nurme pähle korjama, erra-
menne sest mitte erra, enge saisa Minnu | tüttarikude manu.

9. Külle Sa näget nurme pähl, kus | nemmat põima-
30 wat, sähl keuwa neihde | perran. Eis Minna neit poiset olle
tesd: nut, eth nemmat ei pea Sinno mitte putma? Run Sull

janno om, sihs menne : neide annumite mannu, nincl joh, :
kust neet poiset ammutawat fiffest.

10. Sihs lammehis temma pösselle mahha, kunnardas
mahle nincl laus temma wasto: Meneksperast olle Minna :
armo lewdnut Sinnu ehn, eth Sinna : Minno tutwas pan- 5
net, konna Minna : wöhras olle?

11. Boas enge kosti wasto, nincl laus : temma wasto:
Rüllep om Minnulle tehda sahnut keick mea Sinna omma
mehe Emmalle tennu ollet, perrast seh, : kui Sinnu mehs om
errakohlnu olnut; Eth Sinna omma isäa nincl omma Emma, 10
nincl omma sünnimisse mah ollet mahha | mahha jetnut,
nincl ollet üttele rahgwa mannu tulnut, kumba Sinna : heilla
tohn is tunne.

12. Jumal jfand masäto Sinnulle, : mea Sinna tennu
ollet, nincl Sinulle sahko Sinnu palck jumalalt : jfandalt 15
jfraelli jumalalt masäatuts, kohhe Sinna tulnu ollet, temma
fsiwa allan armo oyma.

13. Sihs ütli tah: Armo olle Minna : Sinnu ehn
lewdnut armas jfand, konna Sinna Minnulle swant an-
nat, nincl omma neuzicko pohle : könnelet, konna Minna ei masä 20
üttele neist Sinnu neuzicküst.

14. Boas ütli temma wasto: kun se : söhmaick om, sihs
tulle mannu, : nincl söh leiba, nincl lasta omma : palla ettika
fisse, nincl istu neide : pöimjite körwalle. Nincl temma : anni
temmalle köpptut paiht, nincl : temma swih, saih söhnus, nincl 25
jetti : ülles.

15. Kun temma nüd jelles ülles touwfi korjama, sihs
kescki Boas ommat : poiset nincl laus: Rüllep wöib : temma
ka neide wihhude wahjell : korjada, errategket temmalle heb-
be,

16. Rüllep wöite teije ka neist wihhüst temmalle mahha 30
wihbeda, : nincl mahha jetta, eth temma ülles korjake, nincl
erranohmaket : tedda mitte.

17. Sihs korjas temma ülles nurme pähl öddancuni,
nincl peysi : erra, mea hennesselle korjatut olli, : sihs olli seh
ni kui ütli Opha kesw. Seh 35

18. Seh wötti temma ülles, nincl tulli : lihna fisse, nincl
temma mehe Emma : neggi mea temma olli korjanut; Sihs :

wõtti temma welsja, nincl anni tem malle mea ülles olli jäh-
nut kui temma olli sõhnus sahnut.

19. Sihš ütli temma mehe Emma temma wasto: Kus
ollet Sinna tähmba korjanut, nincl kus ollet Sinna tõht
5 tenut? Dnistut olko, ken Sinno tut was om pannut.
Nincl temma ütli omma mehe Emmalle, kencel manu
temma tõh tennu olles, nincl laus: Se mehe nimme, kus
Minna tähmba tõh tennu olle, om Boas.

20. Sihš ütli Naemi omma Minni wasto: Dnistut
10 olko temma jumalalle jfandalle, eth temma omma helde
arimo ei olle mahha jetnut neide ella wite nincl neide kohlute
wasto: Nincl Naemi ütli temma wasto: Sesamma mehš
om meije liggi hõim, nincl om üž neist meije abbihöimlaisist.

21. Nincl Ruth se Moabbicel ütli: ja temma ütli ka
15 Minnu wasto: Pidda hendast Minnu perre poiste mannu,
sehni kui nemmat erralõppetawat, ülle feic ke põimaja, mea
Minnul om.

22. Sihš ütli Naemi Rutthi omma Minni wasto: Se
om, armas tüttar, häh küll, eth Sinna temma tüttaricude
20 sahn keuwat, sihs ei wõi üž tõine mitte Sinnu pähle tulla
ütte wõhra nurme pähl.

23. Minna pididi temma hendast Boasši: neuziclude
manu korjadan, sehni kui se keswapõimacel, nincl se nisku
põimacel | acel erralõppi, nincl isti omma Emma mehe man.

49.

1649—56.

Johann Gutsclaff.

1. Sam. 13. peat.

Samast käsikirjast, mis eelmised seitse teksti. Muid teateid vt. tekst
nr. 42. eel!

Samuelli esimenne ramat.

Se kolmtõistkümmes Capittel.

Caput 13.

1. Üž ahjastacel olli se kunningariclus: Saulli käjen oll-
5 nut, nincl kas ahjastacel olli temma jfraelli pähl kunningan
olnut,

2. Sihs korjas temma hennesselle jfra:elli seast kolm tohat mehst; kas tohat ollit Saulli kahn Michmassin, ninck Bethelli mäjel | mäjel, ninck üz tohat olli Jona:thanni kahn Benjaminni Ribhean, Sedda töist rahgwa lähatis temma er:ra, iggamehe temma hohnelle. 5

3. Ninck Jonathan löih neide Philistileiste istwa wegge kumb Ribhean : olli, sedda saihit neet Philistileiset : kuhlma. Sihs puchkis Saull sedda : passuna keickel mahl, ninck ütli : Ruhlkut seh neet Ebreeleiset.

4. Rui nüüd keick jfraell kuhli, kui : üttesti : Saull om 10 neide Philistileisti | 'leeri' istwa wegge löhnut¹, ninck jfra:ellil om üz kurej haisus neide Philistileiste man, Sihs kuzuti keick rahgwas Saulli perran Rilgallihe,

5. Ninck neet Philistileiset tullit kog:ko jfraelli wasto söddama, kolmkümment tohat tellat, kuhš tohat rühtlit, ninck 15 ni paljo rahgwas kui lihwi mer:re weren, neet tullit ülles ninck heit:fit istma Michmassin Beth Awenni päi:wa nöftmisse pohle,

6. Rui nüüd neet jfraelli mehet neg:git hennesselle ollewat; sest se rahgwas tulli pähle, keltis se rahgwas : hendast erra 20 horrude sissen, sacke mö:sa sissen, kiwwi ohnede sissen, kindimeite lühnade sissen, ninck hawwade sissen. |

7. Neet Ebreeleiset ollit jo ülle sedda : jordani lennut Raddi ninck Rileabdi : mahle, Saull enge olli weel Rilgal:lin, ninck keick rahgwas werrisis : temma perran. 25

8. Rui temma nüüd seiži päi:wa oht:nut olli, sedda aicka kumba Samuel : olli tähendanut, ninck Samuel is : tulle mitte Rilgallihe, lagguwehis se rahgwas : rahgwas erra temma mant ;

9. Sihs ütli Saull : Tohtet : Tohtet Min:nulle palla- 30 tuseoffrit ninck tennoof:frit tenna ; ninck temma offris ütte pallatusseoffri.

10. Ninck se sünni, kui temma sedda : pallatusseoffri oša wihnu, nägezu, sihs : tulli Samuel, ninck Saull keuwi tem:malle wasto temma terwetama. 35

¹ Sönade esialgne järjekord originaalis : löhnut istwa wegge.

11. Samuel enge laus: Mes ollet Sinna tennut? Saull ütli: Rui minna neggi eth se rahgwas erralagguwehis, ninč Sinna is tulle mitte se päiwa:tehtajal, neet ka Philistileiset kogufit Michmassin,

5 12. Mötli Minna: Nüd tullemat neet : Philistileiset alla Minnu pähle Rilgal:lihe; Ninč Minnut is olle jumala: jfanda palle errapalweltut; Ma tahha : kette wötta, ninč pallatusseoffri offri:da.

13. Sihš ütli Samuel Saulli wasto : : Hulluste ollet
10 Sinna tennut, jumala : jfanda Sinnu jumala kesko ei olle : Sinna mitte höidnut, mea temma : Sinno kesknu om. Sest nüd olles jumal jfand Sinnu kunningarikusst : jfraelli pähle kinnitanut iglawest,

14. Nüd enge ei sah Sinnu rikus mitte saista, jumal
15 jfand om henneselle : erraognut ütte mehst, omma söame : perra, ninč om tedda kesknu om:ma rahgwa pähle kunningas olla, : Gehst eth Sinna ei olle mitte höidnut, : mea jumal jfand Sinno kesknu om. :

15. Ninda touwsi Samuel ülles, ninč : keuwi ülles Ril-
20 gallist Benjaminni : Ribeahhe, enge Saull arwas sedda rah-
gwast | gwast, kumb temma man lewtuts : saih ni kui kuhš jadda mehst,

16. Rui nüd Saull ninč Jonathan : temma poik, ninč
se rahgwas : kumb neihde man lewtuts saih : Benjaminni
25 Ribhean istfit, ninč : neet Philistileiset leeri sissen ollit,

17. Tulli us rikawa wegge neide Philistileiste leeri
sissest kolmel hulkill. Us hulč, kähndis : hendast se Dphra
teh pähle Sualli : mah pohle,

18. Se töine kähndis hendast Bethoronnu teh pähle,
30 ninč se kolmas : kähndis hendast toh piiri teh pähle : kumb Seboimmi horru wasto om : lahne pohle

19. Ninč keickell jfraelli mahl : is sah usseti rawdsep
lewtuts : : Sest neet Philistileiset mötli: Neet : Ebreleiset
ei pea üttekil möhka : ech tagi teggema.

35 20. Ninč keickelle jfraellille and:ti alla tullemat neide Phi-
listileiste mannu heotama ommat wickattit, ech ommat köblat,
ech ommat : kirwet, ech ommat kündirawat,

21. Neihda ka terra olli errapea:tut neist wickattist, neist

kübblist, | neist kolmeharralistsist wiglust, | nincl neist kirwist,
eth neihde ka | odda olli padjas sahnut.

22. Kui nüüd se tapplusse päiw tulli, is sah üs möhl is
üs tägi leuwo:tuts keicke rahgwa käjes, kumb | Saullil nincl
Jonathanni kahn olli. | Saullil enge nincl Jonathannill olli. | 5

50.

1647.

Tallinna.

Jacobus Kohten.

Katkeid jutlusest.

Järgnevad kaks teksti on katked jutlusest, mille originaalkäsikiri, 15×20 sm suur, koosneb 12½ tihedalt täiskirjutatud ning 3½ puhtast lk-st ja on kokku köidetud teiste manuskriptidega, üldpealkirjaga: „ELARAT. ET VOCATION: DE ANNO 1641—56“ (Konsistoriumi arh. Tallinnas). Vill. Reiman on terve jutluse avaldanud VhGEG XX₁ (1889), lk. 1—7. Katke (a) aseneb seal lk. 1, katke (b) lk. 3—4. Teateid autori kohta vt. seals., lk. VI—VII. — Vrd. tekst 39. eelmärkust! — V. R. redaktsioonis leidub rohkelt vigu.

Haec concio Dominica Invocavit habita est arce Revaliensi a Jacobo
Kohten Öfile Livono Anno 1647.

a.

Meye loime sen 2 Chronigke ramato 13 Cap: sees, Rut
se Runniglas Albia hedda sees olli temma wainlaste perrast, 5
ohn temma omma Sahjameste nincl Rachwa ka Jumala
pohle Riisendanut nincl Karjonut nincl omat se perrast omma
palwe kas sahnut, Et Jumal se wainlaste waitwanut, nenda
eth temma pididi errapöckema, Ruy ka se woimuße erratao-
tanut nincl 50000 nohret mehet lötud nincl erratappetud. 10
Meitel ohn ka sien ilmapehl wainlastet. Meytel ohn meßada
n. tappelda 'se' se Kurrati ka. 1 pet 5. Se kurrat leub ümmer
kut ütks ulluja leo koir, nincl ohib kumba temma woib erra-
nelda, sedda seißket wasto kante wõu ka. Meytel ohn meßada
nincl rieelda lieha nincl werre ka Gal: 5. Se lieha ohn 15
wasto se wahmo, nincl se waim wasto see lieha, need ommat
wasto ühe teise, Eth teye mitte thäte mea teye tahate. Meytel
ohn meßada nincl woitelda se kurja ilma ka. Ruy Chris
ütley Johan 16. Sedda ollen minna teyle rekinut, eth tehtel
minu sees rachwo ohn. Ilma sees ohn tehtel ahastus agtas 20
olket römsat, minna ollen se ilma üllewoytelnut.

Achtekitt parram naow ohn meytel need sienafet waynlaſet
 ülle woytelma, Rut meyte palwe. Nenda ütley Jumal wanna
 Teſtamenti ſees 145 *ψ* Se Iſhandt ohn liſidel Ren tedda
 abbi hüidawat, keickele ke tedda euete abbi hüidawat. Nenda
 5 ütley Jumal ühe teſtamenti Sees Matth 7. Cap: palluket ſies
 ſab teyle antud, oꝝiket ſies liete teye leudamaſ, kolliftaket ſies
 ſab teyle awa techtud, Geſt ke ſehl pallub ſe ſahb, ninck ke
 ſehl oꝝib ſe lewab, ninck Re ſehl kolliftab ſelle ſahb awa
 techtud. Nüid ſe 'ſie' tennapewane Evang: ſinnib üchte koglu
 10 meyte poha Iſa meye ka, Ruſa pohl meye nenda loyme Iſand
 errafatacl meitet kurja huclutuſe ſieſe.

b.

Jelle ümber wieß tedda ſe Kurrat ühe ſuhre ninck Rörke
 meh poble hennes ka, ninck noitiſ temmale keick Rickuſet ſeſt
 15 Umast, ninck temma auwo, ninck ütles: Sedda Reick tahan
 minna ſinnule anda, kuß ſinna maha langet ninck münd ab-
 bickſ pallut, Nenda Kuy temma meite eſimeſe Iſa Adam
 ohn kuiſanud Eth temma pididi Jumala ſarnane ollema nenda
 thöb ka wehl ſien ſe taiwaſe Adami ka. ninck ütley ſedda üri
 20 temma waſto, Eth temma tahab temmale tahab mitte ürpennis ſe
 Umma rickuſe andama, erraniß temma peab ka tedda abbi
 hüidama. Ninck ohn ſehl ſehl kurratil mitte ey paljo woimußt
 nick wegke olnut, Eth temma ohn woynut minna nende ſieg-
 kade ſieſe, Rut Chris J. ep Iſe olley lubbanut, Rut Matth
 25 Rammatuß 8 Cap. ſeiſab Kirjotud, Rummatakit ütley temma
 ſien, Eth temma Chriſtuſelle Keicke Uma rickuſe tahab anda,
 Ruſa doh Chris ühs Iſhandt ohn taiwaſt ninck mahast
ψ 24 Ninck temmal ohn wegki ülle Innimeſte Runningka
 Rükkuſe, ninck annab Rumbale temma tahab, 2 Reg 10. Ja
 30 ückſ hebbe thö ohn ka ſeſt Kurratiſt, Eth Chris tedda pididi
 abbi palluma ninck temma edde maha langema, ſe ülle ſe
 Iſhandt wiehaſekſ ſuggenut, ninck ſe Kurrati waſto ütternut,
 möna erra minu jureſt ſe pörcku hawa ſieſe pea minna ſinnu
 eſt needt pelwet nicklutama, ninck ſinnid abbi palluma, ninck temma
 35 edde maha langema Se ülle ohn ſe Iſhandt Chris Wieha-
 ſekſ ſuggenut ninck ſe Kurrati waſto ütternut, möna erra
 minnu eſt, ninck need pühat Englit aſtuſit Jeſuſe jure ninck
 töniſit tedda.

Talupoja vanne II.

Esineb trükitult Adam Oleariuse teoses: „Offt bekehrte Beschreibung Der Newen Orientalischen Reise“, Schleszwig 1647, lk. 93—94. Olearius viibis eesti keelealal XII 1633 — V 1634, XII 1635 — III 1636 ja VII 1639. a. Allpool esitatud vandeteksti on ta saanud nähtavasti a. 1635—6 (oma äialt, Tallinna bürgermeistrilt ja Kunda mõisa omanikult Johan Müllerilt? Vrd. lk. 67). Lähemad teated teksti (redigeerimise aja ja paiga) kohta puuduvad. — Äratrükk ilmunud a. 1894, „E. Üliõpil. S. album“ II, lk. 43 (O. K.[allas]).

Der vndeutschen Bawren Eyd.

Nüht seisen minna N. N. sihu, kui sinna Sundya minnust tahat, eht minna se locto perrast tunnistama pean, eht sesinnane mah, kumba pehl minna seisan, Jumla ninck minnu verteenitut mah on, kumba pehl minna minno eo aial ellanut⁵ ninck prukinut ollen, Seperrast sihs mannut an minna Jumla ninck temmapõhade eest. ninck kui nüed Jummal peph sundina sehl wihmb sel pehwal, eht ses in nane Mah Jumla ninck minnu verteenitut permah on, kumba minna ninck minno Iska Sgkas prukinut ollemej kus ma üllekoeksõ wannutan, sihs tulko¹⁰ sedda minno Sho ninck hinge pehl, minno ninck keick minno lapsede pehl, ninck keick minnu õnne pehl emmis se üdüha völwte tagfa etc.

Saaremaa käsikiri.

Dr. P. Johanseni poolt a. 1923. leitud originaalkäsikiri (üldsuurus 16 × 21 sm), mis sisaldab 6 tihedalt täiskirjutatud ja 2 puhast lk., on kokku köidetud muude aktide ja kirjadega, ühise pealkirjaga: „ACTA OESEL DE ANNO 1647—50“ (kokku 58 täiskirjutatud ja nummerdatud lehte, aktidekogu üldsuurus 22 × 33 sm; puhtad lehed on nummerdamata). Käsikiri aseneb 44.—47. lehel, 1650. aastast põlvnevate kirjade vahel. Aktidekogu on üldiselt samalaadiline kui need, milles leiduvad tekstide nr. nr. 34—38 algkäsikirjad. Originaali hoitakse alal Eestimaa Kirjanduse Seltsi (Estländ. Literär. Gesellsch.) raamatukogus (katal. nr.: V 6483), Tallinnas. Käsikirja autori ning kirjutamisaja kohta puuduvad käsikirjas teated.

DOM: 2. POST EPIPHAN. Joh. 2. v. 11.

Se arm Jummalast sest taiwast ifast, se surm, ello ninck üllestauf: minne jesuhest Christusest, ninck se Abbi sest põhast Waimust olko teie | kaas, nüid ninck iglawest. Amen.

Armat innimeset, meie olleme seÿ jummalâ kôdda foja¹
 siÿe kogge tulnut, jummalâ sônna kuhlma ninck öppema, et
 meie aggaß ilma jummalâ weggi ninck abbi mittakit woÿme
 tegha, sieß lasckem jummalâ keickest süddamest palluda, et
 5 temma tachtis omma pöha wai mo armu kââs meie juhres
 olla, et keick meâ rectitut ninck kuhltut saâb, ürpennis woÿr
 sündima, pöha nîmi auruw, meite hingē rômur, nöddre usck
 kinnidusey, meite pattuse ello parrandusey, ninck wiemseld,
 meite keickente iggawet önnex. Et meie nüid sedda jummalast
 10 woÿreme sahme, sieß lasckem pöllwede pehle temme ees maha
 langada, ninck palluda se sahma palwe, kut meie önnistegkia
 'ninck' jesus Christus meite öppenut jfa meie etc.

Armat risthinget meie lojame *ψ*. 36. kus se Prophet ninck
 kunnigas David ninda üttleb; sinnu arm jummal eientab nÿ
 15 kaukel kut se taiwas on, ninck sinnu töpetus, kut ned pilwet
 keüwat. Ne nimaste se sönnade kââs tahab se kunnigas ninck
 Prophet David meitet keick öppeda: kui suhr se jummalâ arm
 on, minckperrast temma arm on igla homicko uhs, ninck kâa,
 küÿ hendt üÿ isa lapsede pehl hallestab, ninda hallestab se
 20 jummal isandt ninde pehl kââ, ke temma kartwat, ninck abbi-
 tab nammat welja. Sest temma thep, me sarnane lohm meie
 olleme, tema möttlep se pehle, et meie pörm olleme. *ψ* 103.
 Temma lehhatîs omma sullase Moÿsen temma pididi israeli
 rachwas lebbi se punnane merri sathma; ninck se merri pididi
 25 mollematte pohle seisma, kut üÿ mühr, nÿ kauwa kut nemmat
 lebbi ollit keünut Ex. 10. perrast sahtis nemmat lebbi se
 [.] kôrbe, sehl söthîs temma nemmat nelli kîmmen astat taiwanne
 leibê (manna) kââs kut meie lojame Ex. 16. ke andis | selle
 Etiale süja nÿ kauwa, kus ep mitte wichma maha pehl saddis
 30 ned karnet pididit tullesma, ninck temmale süja thoma. 1 Reg: 17.
 Sedda Daniel jummal ep mitti erra unnustis, kus temma
 ninde löwi kohrest kesckel olli, jummal lehhatîs omma Englit
 juhre, ninck lasckis temmale süja wiya, lebbi omma sullase
 Habacuc. Dan. 6. O jummal sinna ollet wehl tennapehw nÿ
 35 ricckas kut sinna ollet olnut igkawest minnu lohtus seiscap

¹ Söna foja aseneb eelneva söna kohal.

foggonis sinno pehl, meie armas Kristus jesus | Joh: 16.
 üttleb ninda tösti :: minna üttlen teile sedda isa mittakit
 sathe palluma minnu nimmi¹ seeß, sieß sahþ temma teile sedda
 andma, Joh: 16. Kus meie pallume, sieß peame meie
 sahme, kus meie õxim[e] | sieß peame meie leüdma. Meie 5
 peame jummal abbi othma, ninda kut ned nohr abbi ello
 rachwas, temma thep se parramba aja | ninck ep prudcip meite
 juhres kawwaluße, sedda peame kindlase | uskma. Seperrast
 tahame meie lebbi jumjala abbi kuhlda ninck üttelda.
 Ken toch se on olnut, ke sehl Cana linnas Galilea mahs se eß- 10
 minne im metecht techkis, ninck mis meie sest peame õppema.
 Sest õhest päh tück ist, tahame meie üttelda, ando jummal
 omma pöha waimo ninck armu, et temma tachap meitele
 sedda anda lebbi jesum christum Amen | Armat innimeset miß
 nüdt se meite päh tück on sieß tahame mei[e] | kuhlda, kens 15
 se on olnut, ke sehl Cana linnas Galilea mahs se esminne
 techt teihnut se ep olle mitte on olnut Simson selle ken
 jummal palio wegki andnut. jud: 15. se ep olle kääs mitte
 olnut kunnigas Salomon kell jummal palio tarkut on and- 20
 nut 1 Reg: 3. aggas se kunigas ülle keick kunnigade, ninck
 isandt ülle keick isandate Jesus Christus ninda kuß me[sie]
 usume, ninck tunnistame et Christus jesus jummal ninck Maria
 poick, meie ainus isandt ninck õnnistegia, meid waiset | erra-
 kaddonut ninck hukatut innimeset sahnut, ofsnut, ninck erra-
 lunnustanut keikest pattust sest surmast, ninck kurrathi wehjest 25
 ep mitte kulda egl hobbeda, erranis omma kalli werri ras-
 seda kannaduße kübbeda surma, ninck rõhmolicko üllestaup-
 misse kääs. Jesus se on üx õnnigstegia nimmetut, kumba nimmi
 temma isi hendesjel annap kuşa temma ninda üttlep. Minna ::
 ollen se isandt ninck ülle mindt ep olle üx õnnigstegia El: 43 30
 se pehl peame meie lothame temma sey omma rachwas õnsar
 tegfema ninde paddust Matt: 1. sest keick mea nedt Prophetit
 sest Mesiasest ninck õnnistegiaast sest ülmaast enne kuhlutanut
 ommat sedda on Christuße | sees on löitatut. Semperrast
 Christus on se töþine Mesias ninck õnnistegia sest ülmaast. 35
 Sedda on selckest nehha Evangeliummest | kut se Evangelist

¹Vöiks lugeda ka nimme.

üttlep, ninc nõitis omma auw, Act: 4. õhe teise pöhja ep
 woj kettakit pannema, kut se, kut pandut, kumb on jesus
 Chrus ninc ep woj kettakit on kumba meie peame õnsar
 sahna ninda et ke 'keid' aggas se sinnaße jesuße Christi usub,
 5 se ello saap temma nimme fiddes lebbi se usk. Seprest
 nimmitap iummal jsi omma poja ninc üttlep, sinnu ollet
 minnu armas poik, kenne pehle minnu hä mehle on w. 2.
 et Matt: 3. Thomas üttlep ninda jesuße wasto minnu
 isandt ninc jummal Joh: 20 Jehova meite tõhetuß.

10 Jer: 23. etc:

Chrus on kaas üg tõhinne inniminne, ülmale tulnut sest puch-
 taß neihist Mariast, kannatanut on Pontio Pilatose alla,
 risti pehle pohtut erra surnut, maha maytut alles pidid ast-
 nut porgko hauda kolmandel pähwel jelle ülles taustut sest
 15 surmast, kuß meie usume teifest Articli seeß et temma on
 meite erra-lunnustanut sest surmast hobbeda ninc kulda kaa
 mitte erranis omma kallis werri kaa, kut se Petrus üttlep
 1 Pet: 1 et meie erralunnustatut sahnut etc: kuşa üg isandt
 omma dehnrit suhrest waiwast erralunnustanut, sieß ned
 20 dienrit, armastawat, tennawat, ninc auruftawat temma
 'omma' keidest süddamest. | Meite armas Chrus jesus meite
 on erralunnustanut sest iglawest surnust, kut se jummal lebbi
 se Propheti Hoseam üttlep ma tahan nemmat sest pörglust
 erra lunnusta, ninc sest surmast hojada. Surm kuß sinnu
 25 nohl, pörgko, kuşa sinno woimoße on 1 Cor: 15 jummal
 on meite welja wienut Fürsti ees sest pimmedust. Zach: 9.
 ninc jelle meite taiwanne ricke siße wienuth lebbi temma
 ainus poja Chrus Jesuße. Wattket meie ollime surnut ninc
 Chrus lebbi omma werri on meile jelle elluy teinut. Se nohr
 30 Tobias olli sest englest Raphaelist welja ninc jelle koddoo
 sahtetut sehl ees olli temä tennolick, ninc pacus temma
 omma pohle ricuße ninc wilia. Tob: 12 Chrus jesus Se
 erz: Engel Michael on meile paljo suhrembat ninc ennambat
 hä teglime sest theunt, temma on meite sest hauwust kumba
 35 tullest swewlist põllere, erraluhnustanut, ninc on meite sath-
 nut meie isa mahel sehl ees tennaket Christum armat inni-
 meset, kietket jummal ommas ihust ninc waimo seeß, kumbat
 ommat jummal perral. etc.

Mis Chrus jesus theinut on, temma on hendese wehjest weßist
 wihna theinut, temma kessis weth krukude siße wallama,
 neist sahmasl welja wöttma, nincl sehl roglomeistrille wiema,
 wata kus temma möisis, olli hä wih, nincl ümmetellis
 henneß, nincl se peiio wasto pajatis ür igfalick annap keic 5
 eßeti sedda heat wihna, nincl kus nemmat johbnur sahnut,
 sedda albemba, sinna ollet sedda hä wihna tennani armastanut.
 Sedda peame meie kaa öppema et jummal mit te ürpennis
 sest wehema wehst wihna thep, erranis kaas meite kurbatuse
 nincl filma nutto weßi röhmö wiehnur kehnap. Se jummal 10
 meite armas Chrus jesus tahap meitet keic hedda seeß abbi-
 tama, sepreß üttlep temma wettket nincl andet roglomeistrill.
 Nii sugtune armulinne südda on wehl tenna pehw jummal
 sel taiwasel isal omjma poja Christuse jesusse nincl se pöha
 waimo kaas wasto keic kurbat hettalijet nincl tahap nemmat 15
 süddame hehl mehlel arwitama. Se peap sündima üttlep
 temma enne kut nemmat, kut nemmat küßen tawat, tahan
 minna kostma, kut nemmat wehl regkwat, tahan minna
 kuhlma El: 65. temma himmustab, sieß tahan minna temma
 errapeßma temma tunnep minnu nimmi semperrast tahan 20
 minna keüzima, temma hühdap mind abbi, semperrast tahan
 minna temma kuhlema, mä ollen temma juhres hedda seeß,
 mä tahan temma welja kiskma, nincl auwur tegkema, mä
 tahan temma töitma pitka ello kaas, nincl tahan temma
 nöitma minnu öñne *ψ* 91. Temma üttlep kaas minno ollen 25
 findt öhel ürrikeßel filmapildmißel perralle jettnut, aggas
 suhre armo kaas, tahan minna findt kogkoma, minna ollen
 omma palcke öhel süлма palckmißel sest wehast ür pißut sün-
 nust erraportnut aggast iggawesse armo kaas tahan minna
 hendt sinno pehle hallestama. lotha jum mala pehle saat 30
 temma wehl tennama, et temma sinnu palcke abbi nincl
 sinno jummal on. *ψ* 42.

Rußa pohle Chrus jesus sedda immetecht on theinut, se üttlep
 kaas meite Evangelium Cana linnas Galilea mahs. etc:
 Mindpreß jesus sedda teinut on, sepreß et temma omma 35
 auw neitiss Joh. 17. Joh: 1. et 2. *ψ* 8. Heb: 2. Joh. 6.
 murrißep Philippus nincl Andreas, kusja nemmat piddit nüj

palio leiwa wöttma körbe seeß | et nemmat woÿffit tedda paljo
 tohat innimeset söhda aggas meite | armas Jesus Chrus ninc
 önnistegkia se wegginenne jummal moÿstis | küll, seprest kut
 David üttlep *ψ* 73. kus temma tahap, sieß sünnib | temma
 5 önnistas se ruhe ninc kallat, et mitte ürpennis nii paljo
 tohat innimeset önnistanut on, erranis kay teistem körbe raßo-
 korset kâa teitetut sayt. Se sündis kut Elisa üttlis omma |
 jungriti wasto, nemmat liewat söhmas, ninc lieb jelle ülles
 jehmas, | sien agkas lieb jelle üx üttlemas se on sehl ajal
 10 sündinut, sieß | öppe, et jummal nüd rickas on, kut temma on
 olnut ilme alcknisest. | Seprest üttlep David *ψ* 145. Reickete
 filmat ö issandt paimendawat | sinno pehl, ninc sinna annat
 neil nende rogka omma ajal. meie peame jumalla weggi
 mitte achtima, erranis miß meie temma pallome jesuse
 15 nimmi seeß, se tahap temma meitele mitte erra hirmuda. Se | on
 keicke tarckem isandt temma thep wehest wiena, Rußa se Patri-
 archa jacob ninc temma lapsset suhre nelja seeß olli, sieß
 thetis | temma mitte, kus temma se rascke aja seeß piddi nem-
 mat toidma, temma ögis keickis pohles leiba, agkas meite
 20 jummall armas | jsa thetis küll, kut temma kalli aja seeß
 piddi toitma lehhatis 'oma' tema | ennes poja Ägypti maha
 siße ninc piddi sehl nende eef söhma ninc | johma kâas
 murrizema. jummal murrizeb meite eef, kus meie omma
 emma ühwu seeß olleme, mindprest ep peax temma meite eef
 25 mitte | murrizema kus meie ülma siße tulnut olleme.
 Meie peame Christuse jesuse siße uskuma, temma jüngrit usckfit
 temma siße. Sedda peame meie neist öppema, ninc Christuse
 uskuma. | Sest ke temma siße mitte usckwat, peawat hucu
 minnema; ke agkas usckwat peawat önsax sahma. Se kun-
 30 niglick sullane, kus | temma moÿstis, et jesus temma palwe
 kuhlnut, ninc temma poja | awwitanut, usckus 'temma' keicke
 omma perre kâas. Sedda peame | meie kâas tegkema, sest
 kehß paljo muth tehet teglis üttlep joh: | omma jungrite eef,
 kumbat mitte kirjotut ommat sesinnase rahmat. . . | seeß ned
 35 sesinaset agkas ommat kirjotut, et teie usfute jesus on Chrus |
 jumala poick, ninc et teile lebbi se usck se ello on tema
 nimmi seeß | etc: Satis de his.

Ericus Larsson Hamerinus (Hamorinus, Hammarinus).

Katke jutlusest.

Järgnev tekst on katke jutlusest „Dominica post circumcisionis Cristi“, mille originaalkäsikiri, 16×20 sm suur, koosneb 10 täiskirjutatud ja 2 puhtast lk-st ja on kokku köidetud muude manuskriptidega, üldpealkirjaga „ELABORAT. ET VOCATION: DE ANNO 1641—56“ (Konsist. arh. Tallinnas). Vill. Reiman on terve jutluse avaldanud VhGEG XX₁ (1899), lk. 39—48. Katke aseneb seal lk. 39—40. Teateid autori kohta vt. seals., lk. X. Vrd. tekst nr. 39. eelmärkust! — V. Reimani redaktsioonis leidub vigu.

Meije töise Catechismuße pähtücki, se Risti usko sees, tunnistame meije öhe Summala, n. se samma öhe Summaliko ollemiße sees kolme personit, kui meije seperrast üttleme: Minna usun öhe Summala siße, Ißa keilewegkiweße, n. siße Jesum Chrum, temma aino poia meije Ißanda, minna usun se põha waimo siße. Re nutd tahab önsay sahma, se peab mitte üripeines, se öigke usko piddama, erranis kaas se neliande meije põha Catechismuße pähtücki jerrel, hend ristima lasema, se Ißa, poia n. põha waimo nimmel. Sedda öppep meid se etteloetut Evangelium, kumbas meile kahe tückide pähle mottelda on. 10

Se eßimeße tücki sees tunnistaab se Evangelist, Et Chrus Johanneße se Ristija iure Jordanj ehre¹ tulnut, n. hend temmast Ristima lasenut, Summala öigkuse töitada. se töise tücki sees kuulutab se Evangelist kus Chrus ristitut, sest wehst üllefästnut, n. pallonut, on se taiwas ülle temma hendas üllefawwanut, se põha waim temma pähl waglonut², n. kuj ür meewikenne³ hend nõitnut, n. Summal se Ißa taiwast allapaitanut: se on (sinna ollet) münno armas poick, kenne pähle munnul meeleheh on. 15

Se ristmine eb olle mitte paliaß weßi, erranis ür nisugune weßi, kumb Summala tesko kaas kinnitut, n. Summala sanna kaas siße sehtut, n. üchte pantut on. Ed se Ristminne on ür põha kallis aßi Summalast hendeseßst sißesehtut, kumba 20

¹ Eelmise sõna kohale kirjutatud: an

² „ „ „ „ „ geöfnet

³ „ „ „ „ „ taube

fees üx innimenne p oskrChre eke uießstrast Jummalala se Ißa, se poia, n. se poha waimo nimmil ristitare, weh kaas kaste-
 tare, Jummalala armo sehduße siße ülleswottetare, pattust peße-
 tare, uher innimeßer tehare, Jummalala lapses, n. nende tai-
 5 walikode wiliade paraiar löstetare, se poha waimo kaas töite-
 tare, n. sest leikest wegkwaste kinnitare.

Jummal on se Ristimise siße sehtnut. Sedda woime seht
 nehha, Et Chrus hendes mitte ürpeines Johanneßest lassep
 ristima, erranis kaas paiatab, kohus olla, ninda Jummalala
 10 õigluße töitada, se on, Johannes peab tegkema, me Jummal
 temmal kesnut, n. minperrast temma leikitut on. sest eel kül
 Johannes se eßimenne on olnut, ke ristinut on temma doch
 sedda mitte ißi hendesest, erranis Jummalala kesko pähle tehnut,
 kui temma ißi üttelep, Et Jummal temma leikitanut on weh
 15 kaas ristida, se samma ristimise on Chrus perrast kinnitanut,
 mitte ürpeines se kaas, Et temma lebbi ommat Jungrit on
 lasnut ristima, erranis kaas, Et temma perrast omma üllestoß-
 mise, enne kui temma taiwa lehnut ommalle Jungrielle kesnut,
 nemmat pidit keike ilma siße minnema, n. keike rahwa
 20 ristima. Peame seperrast se pöha ristimise mitte alpast, erra-
 nis kõrgkest n. kallist piddama n. sedda samma meije õnnistusep
 prukima. senni kui Naeman Jordani weh teotis, n. se samma
 kaas hendes mitte tachtis peßema, eb sai temma mitte puchtar¹
 ommast piddalitöbbest², seddamaid agkas, kus temma ehnd peßi,
 25 saj temma terwey. Kus meije sahme se pöha ristimise alpast
 piddama, n. hendes eel ommat lapses mitte lastma ristima, eb
 sahme meije taiwa rikuse siße tullesma, olleme meije agkas
 ristitut, n. usume, siß sahme meije õnsar sahma.

¹ Eelmise sõna kohale kirjutatud: rein

² „ „ „ „ „ außas

54.

XVII as. keskpaik.

Tallinna.

Kohtuwanne II.

Käsi kiri leidub Tallinna I. arhiivis (reg.: A. h. 13). Kirjastiili põhjal otsustades oleks see kirjutatud, O. Greiffenhageni järele, XVII sajandi keskpaiku.

Minna N. N. wannun Jummalala ning temma kalli
 Sanna päle, et minna sefinnase kohhuse asja-sehs, kumb

ausa issanda N. N. ning ausa issanda N. N. | wahhet on,
 sedda tahhan üllest tunnistada, mis | öige ning tössi on,
 ning sedda rävida, mis mo | süddames tössi ollewa. Minna
 ei-tahha üchtekit | erra-saljada, egga söbbruuse, egga wihha,
 egga | andede, egga muid üchtiki kas'wo-perrast, | ning kui 5
 minna sedda ei räcki, mis tössi on, | echk muid walski tunnisi-
 rust annan, siis | nuchtleko Summal minno hinge, ihho, ning |
 teik, mis minno ello, mah-figgidus, ning | önnisduus on, sien
 ajalickult kui kah sähl | iggawest.

55.

1656.

Tallinna.

Johan Sebastian Markard.

Järgnev laul on ilmunud teose „Hand= Haus= Und Kirchen=Buch
 Für die Pfarrhern und Haus=Väter Ehstnischen Fürstenthumbß etc.“
 (Reval 1656) kolmanda osa „Neu Ehstnishes Gesangbuch etc.“ algul, lehed
 (C)v, (C)vi.

Auffmunterung zur Dankbarkeit

In Lifland

Für die Ausbreitung des göttlichen Wortes daselbs.

Auf bekandten Ton:

1.

Liflandi-mah / och! mellesta /
 Me Sumal Sul on teenut
 Ruß Temma helde Armo ka
 So pehl on uhest nehnut /
 Ninc annap nühd Sul rickalift
 Se pöha Sanna / eth Sa wist
 Woit önsax kichtut sahma.

2.

Rus need Papisit ellast
 Sihn Mahle wannas Aigtas /
 Needt walschit Möttet waiwast
 Se Rirko teikes Paigtas ;
 Se Mucka-Hulek ninc Oppijat
 Sihn ollit üppris ussinat
 Need kuhlja-Lapset pettma.

3.

Nühd paistap sinno Kirikulle
 Se puhhas Jummla-Sanna
 Nind' hõigep / lastwaj jergkeste;
 Oh! ke woip tallel panna /
 Ke 'pollex kui need Pilckijat /
 Ke sedda Sanna laitawat
 Nind' Eõdde errakeelwat.

4.

Eiflandi-mah / nühd tunnet Sa
 Se keide Ilma-Lohja
 Ni kichtma sihn kut Saramah /
 Se Kirck sen Jummla-Doja
 Nind' põha Waimo auwustap;
 Nühd Jummal Sul kaks tutwar sahp /
 Kus Sa ni tassaft laulat.

5.

Oh Jesu! jeh Sa issi sihn
 Nind' hoida sinno Sanna!
 Laß ilma Rahjo / ilma Dihn /
 O armas Taiwa-kanna /
 So pißto Hulda ellada /
 Nind' hingamisse löida kah
 So Eihba-Warjo alla!

6.

Ep anna Lubba Rurratil
 So Kircko tühjar tehha;
 Kus sinna kaiset / sihs on küil;
 Keick Ilm woip sedda nehha /
 Eth Sinnul on suhr Uffinus /
 Eth mitt' se põha Roggodus
 Sahr ricktut Werri-koirast.

7.

Se waine Rahwas / kumb sihn on
 Ni monnes suhres Heddas;

Needt Tallopojat / kenne Hohn
Ep kölbap Sara Süddas /
Need sahwat fest suhr' Sehle ka
So Armo / Zummal / kiltada
Sehl Taira-Hohne siddes.

8.

Sehl ees nühd olle tennalict
Wiflandi-mah / so Zumm'lal /
Ke on neil Waggal wastodict /
Neil tarkal ninck kaks Rum'lal.
Ke Zummila tennap / tema teep /
Eth Zummal temma pehle nehj
Ninck ickas ennamb aitap.

Aus guter Wolmeinung setzte dieses
Johan Sebastian Markard /
von Schweinfurth aus Franken / bißhero der
Rathsschule in Reval gewesener Rector / anizo
beruffener Pastor auf Oberpahlen in Wifland.

56.

1656.

Tallinna.

Reinerus Brocmann.

Järgnev laulutölge on ilmunud teose „Hand-Hauß- Und Rrchen-
Buch“ (1656) kolmandas osas, lk. 102—3. Vrd. märkust tekst nr. 55. eel!

Christe der du bist Tag und Licht / etc.

R. B.

D Christe / Pehw on sünno kesh /
Ep jehj se pimme sünno ees /
Rus paistap sünno kuhnal meil /
Sihš teime Tödde-Teede pehl.

Sind Zummal meije pallume /
Meit hoida öhsel kindlaste /
Ninck kaije meit keick Hedda ees /
D Iffa helde Abbimees.

Se raske Unne haja sihdt /
Eth wainlane teep kahjo mitt /
Sel Leehal olko kassinus /
Ninck mitte lihgka murrestus.

Rus Silmat lehwat maggama /
Sihs lasse Südda walwada /
Och kaise meit so kehje ka /
Ninck patto köijest lunnasta.

O Risti Rahwa kaitzia /
So Abbi ickas leckita /
Meit pehsta keicke Hedda seest /
So Wihejarnse Reija Wehst.

Se raske Uja mellesta /
Rus Ihho wangis waiwa ka /
Se kurba hinge rõhmusta /
O Jesu önnisteggia.

Nühd Uuw sahj Iffal Summalal /
Rahs Uuw sel pojat kaitziat /
Ninck Uuw sel pöhal waimul kah
Ninck lihtus ilma okata.

57.

1656.

Tallinna.

Reinerus Brocmann.

Järgnev laulutölge on ilmunud teose „Sand-Hauß- Und Kirchen-Buch“ (1656) kolmandas osas, lk. 156 - 8. Vrd. märkust tekst nr. 55. eel!

Christum wir sollen Loben schon / *re.*

Reineri Brocmanni.

Nühd lihtkem Christum rõhmusast /
Se puchta Neizi Marja Bast /
Rui laugel Pehwlick paista woip /
Ninck keicke Ilma oka köip.

Se Lohja teidest Affiaft /
Se fündis Neizist kaffinast
Eth Leeha Leeha lunnastis /
Nind omma Lohm ep kaotis.

Se Jumla Arm fehlt üllewelt
Ley Emma Ihu hekfifelt /
Uz Neizit kandis fallaja /
Me Ilmal olli tutmatta.

Se Neizi Südda pohas jei /
Ni pea Jumla Templix sai /
Ren üxlit Mees on puhtunut /
On Sannast henday loidetut.

Se põha Emma aufaste
On kandnut tedda Ilmale /
Re Gabrielisti towotut
Nind Johanneft on tunnifut.

Sehl waine leffis / Heina fees /
Ep kartis towwa Soime ees /
Se olli rahwul Pihma ka
Re woip teid Linnut söhtada.

Se Taiwa Weggi rõhmsay sahþ /
Nind Jumla Taiwas aumustap /
Nind Karjas tehda andtare
Se teide parras Karjane.

Nühd olko Aluwo Jesuffel /
Nind Rihtus Iffal üllewel /
Sel Põhal Waimul Tenno kah
Ni nüdt kudt perrast jettmatta.

Georgius Saleman.

Järgnev laulutölge on ilmunud samas teoses, kus tekstid nr. nr. 55—57, nimelt selle kolmandas osas, lk. 120—2. Vrd. märkust tekst nr. 55. eel!

Dancket dem HErrren denn er ist freundlich / 2c.

und

Wir dancke dir Herr Gott himlischer Vater / 2c.

G. S.

Nüdt lihtket Jumla Taiwas meiste Pohja /
Ninck Jesum Christum temma aino Poja /

Ninck Pöha Waimo kaks / te Wehst ninck Nouwust /
On öhesarnast Summalickust Uuwust.

Sest et sesamma weggiv Summal töhsti
On subrest Armust helde üpris hehsti /

Ninck teäma Arm ninck Tödde on ni rikas
Et se meil kindlast jehp ninck kestap ickas ;

Re keickel Leehal omma Rohgka annap /
Ninck teep / et Pöld meil wilja aigkfest kañap.

Re keick me ellap / woip ninck tahap toita /
Meij' Ihhul ni kut Singel Önne noita.

Re neile Weiril omma Söhte sahtap /
Rus tema förgfest Taiwast Maha wahtap /

Sihš tohp se sohja Suuwe Rochto ette /
Ninck sahtap Heinat külma Salwe Rette.

Rus nohret Rahrnet temalt Rohgka pühdwat /
Ninck Hedda Ujal tedda abbiy hühdwat ;

Sihš Summal rohkfest Armust wasto wottap /
Ken Iffa ellick Emma perral jettap.

Ep olle temal üchtkit Röhm neist Rörgfest /
Re lihtwat omma Kunst ninck Tarkust jergfest /

Ep Meeleheh kahs neist / ke Teggut nõitwat /
Et nemmat se kaas omma Peh kül töitwat.

Sel Lohjal Rõhm on neist / ke kartwat tedda /
Ninck tundwat omma Tühhi / Wigga / Hedda.

Re Jumla Armo Tõhde kallal ohtwat /
Ninck Tairwast Õnne / Noun ninck Abbi lohtwat.

D Jffa / Poick ninck waim sa ainus Jumal /
Sind tennap keid se Rahwas tard ninck rummal /

Keid sinno Ande ninck heh teggo eddes /
Ke sinna ellat iggaweffes Tõddes.

59.

1656.

Tallinna.

Georgius Saleman.

Järgnev laulutõlge on ilmunud samas teoses, kus tekstid nr. 55—58, nimelt kolmandas osas, lk. 363—4. Vrd. märkust tekst nr. 55. eel!

Wenn wir im höchsten Nöhten sein / etc.

G. S.

Küs meil on suhremb Hedda Rehs /
Ninck ep sahp löidut ommas Wehs
Ech Noun ech Abbi Hedda sees /
Ech murrehep¹ kül iggamees.

Sihš meije ainus Trohst on se /
Et meij' keid üchte tulleme /
Ninck pallume sult Jummalalt /
Et pehstat Risti-Rohrma alt.

Needt Silmat so pohl tõstare /
Keid Pattut meije kaddume /
Meil anna Andix meije Sühdt /
Ep nuchtle tepe meit Weehast nühd.

¹ Trükiviga, pro: murrehep

Rui sinna Armuſt towotat
 Neil keickil / le ſind palluwat
 So Poja Jefu Nimme ſeēs /
 Re on meij' Önn Ninc' Wahhemeēs.

Seſt tullem' meije Risti all /
 Ninc' taibame ſe Summalal /
 Et ollem' perral jettut nühd't /
 Ninc' ſahme Waiwaſt küpſetut.

Needt ſuhret Sühdt ep wallata /
 Neift tee meit wabbar Armo ka /
 Jeh meite jureš Hedda ſeēs /
 Ninc' hoida meit keic' Kurja eēs.

Et meije woime Röhmo ka
 Sind perrast ſe eēs tennada /
 Ninc' kuhlda ſinno Sanna Hehl /
 Sind jergkeſt kihta ſihu ninc' ſehl.

60.

1656.

Tallinna.

Martin Giläus (Gelæus, Gylläus, Gile).

Järgnev laul on ilmunud teose „Hand= Hauß= Und RRechen= Buch“
 (Reval 1656) kolmandas osas, lk. 215—18. Vrd. märkust tekst
 nr. 55. eel!

Christus der uns felig macht / etc.

M. G.

Christus meije Önnistus /	Alstis jure / andis Suht /
Reicdeſt Pattuſt wagga /	Ninc' ſind errapettis /
Sind ſe kurri Roggoduſ	Petrus ſind / ni hehſt kut muht
Öhſel ajaš tagga /	Roppeſt perral jettis /
Ruſ ſa ollit pallunut /	Siddut ſind ſe Pehfond wihs
Higginut werri Higgi /	Kirko=Kochto ette /
Ninc' ſeſt Engliſt kinnitut ;	Mahrtut / peytut ſait ſa ſihs /
Tulli Pettja ſiggi /	Sundtut Surma Rette.

Hohmselt warra wihtut tahs /
 Rui üz Röhwel noppest
 Sundja ette Walle kaas /
 Waiwati sind roppest /
 Waller moiffis Sundja kül /
 Andis doch sind erra
 Rodessell sel Wainlasil /
 Sehl fait uhe Kerrra.

Perrast sind keshomickul
 Wizul perti kurjast /
 Runinga Aluw tahs techti sul /
 Mengti pehle nurjast;
 Se kaas sinna pehsit mitt:
 Sundtut Risti Surma /
 Randma piddit pehlekit
 Raske Risti Kohrma.

Youna Aljal allasti
 Risti pehl sind pohdti /
 Sinno Rihdet jaggeti /
 Sinno Werd tahs wohdti /
 Pehle Wahtjat nahrfit sind
 Röhwlide kaas tückis /
 Eth se Pehwlic isti hend
 Oze mustar lückis.

Kello kolm sihs ehrdsit ja /
 Hendes perral jettut /
 Etticka ninc Sappi kaa
 Sait ja jelle pettut /
 Issa Hohle andsit sind /
 Hinge heitsit erra /
 Paet lochtsit tatti hend /
 Mah tahs andis perra.

Öchtul kus jo Röhwlil Luht
 Nemmat ollit roh'nut /
 Ninc so Rülgle awwanut
 Wett ninc Werri wohnut;
 Sait ja Ristist wottetut /
 Aulast Hauda pandtut /
 Ninc kut Preestrit pallunut /
 Hoidjat jure andtut.

Christe Iffand awita
 Sinno Surma lebbi /
 Meitet maha jettada
 Kurjat Töht ninc Hebbi /
 Sinno Surm' ninc Surma
 Sühdt
 Jergkest Meeles pidda /
 Eihz sind kistap ickas nühdt
 Minno Suh ninc Südda.

61.

1656.

Tallinna.

Martin Giläus.

Järgnev laul on ilmunud samas teoses, mis eelmisedki (tekstid nr. nr. 55—60), kolmandas osas, lk. 249—50. Vrd. märkust tekst nr. 55. eell

Vita Sanctorum, decus &c.

Im Thon:

Wend ab deinen Zorn / lieber Herr / 2c.

M. G.

Christe ja Engli / Pöhidekit Aluwo /
 Ja keicke Rahwa Öigkeduz n. Nouwo /

Pörglo sa murdsit / Kurrat / Surma Nohlet
Sinna ep hohlet.

So pöha Rahwa / Tütterit nind Pojat
Eel röhmfal ajal / pallume et hoijat /
Re sinno Pöha pöhar tehha pühdwat /
Röhmfaſte hühdwat.

Gesamma Pöha / kumba pehle jelles
Erratut Surmaſt / Taiwa aſffit ülles /
Nind pannit üchtles omma Talla alla /
Wainlaſet talla.

Taiwaſe toſtut / ohe ſuhrel Wehjel /
Nüdt ſinna iſtut Iſſa dikkel Rehjel /
Tullemaſ Rochto / ſaht meit kuſma ette
Töb maſma Kette.

Sihſ meije Möttet henn'ſe pohle toſta /
Rahſ meije eddeſ Iſſa jureſ koſta /
Et Rochto Pehwal meit ep hucka pandtar /
Waid Urmo andtar.

Ruhle meit Jumal Iſſand körgkeſt Taiwaſt /
Rinnita Uſkuſ meit / nind pehſta Waiwaſt /
Rihhta ſihſ tahme ſind ja ſuhrel Sehlel /
Rahſ hellel Meelel.

62.

1656.

Tallinna.

Henricus Göseken.

Järgnev laulutölge on ilmunud teose „Hand- Hauß- Und Kirchen
Buch“ (1656) kolmandas osas, lk. 45—7. Vrd. märkust tekst nr. 55. eel!

D. Gott / Lob / Danck sey dir gesagt / tc.

Im Thon:

An Waſſerflüſſen Babylon / tc.

H. G.

ESnd Jummal meije tenname /

Et tulleme ſo Majal /

Se Riſti Urmuſ üchtleiſe

Se Öhto Söhmen Ujal /
 Kus töstaj Leibas Ioho Rett' /
 Nink pandtaj Wihnäs Werri ett' /
 Me meil on töbdest andtut /
 Sehl jures meije tunneme /
 Nink omma Meele tull'tare /
 Et Christus hucka pandtut.

Seft Uur sahp Jumal ollema.
 Nink Rihtus iggal Aigal /
 Se Arm sahp Wendal nõitut kah
 Nink Abbi keikkel Paigal /
 Sell anna Rohgta / kel on Nelgt' /
 Nink Rihdet / kel on paljas Selgt' /
 Sell Nõurwo / kel on Tõbbe /
 Sell Rübbera / kel on paljas Peh /
 Nink Abbi / kel ep olle Reh /
 Sel Waisel Ruld eck Hõbbe.

Doch tullep Önn seft mittekit /
 Waid Ist meil peap olla /
 Ep olle Tairwas müa mitt /
 Se sahp meil Armuft tulla /
 Se Teggo Istõ tunnistap /
 Rut Puh neist Wiljast tutwar sahp /
 Se kurja Ilma siddes /
 Se Südda wottap hennes' ett' /
 Needt Pattut ennamb tehha mitt /
 Hend hoidma nende eddes.

63.

1656.

Tallinna.

Henricus Göseken.

Järgnev laulutõlge on ilmunud teose „Hand- Hauß- Und Kirchen-
 Buch“ (1656) kolmandas osas, lk. 71—3. Vrd. märkust tekst nr. 55. eel!

Vom Ehestande.

Wem Gott ein Ehlich Weib beschert / ic.

Im Ehon:

Wo Gott zü Hauß nicht gibt sein Gunst / ic.

H. G.

RE tahap sahma Naise Rett' /
Se wahtako hend hehsti ett' /
Re ussin on ninck kassin kabs /
Sel on se parramb Hühs sihn Mahs /
Se Meehe Abbi temma on /
Se Meehe Pahs ninck Uwo Krohn /
Se Meehe Seltz ninck Meehe Röhm /
Rus tulley Meehel keicke Toim.

Se Meehe Trohst ninck Meehe Uwo /
Se Meehe Sanna / Meehe Nouw
Se Meehe Südda / Meehe Lust /
Rust temmal muit' sahꝛ Rinnitust?

Sen Eva Summal issi loi /
Ninck tedda Ud'mi ette toi /
Eth piddi selle ollema
iꝛ Trohst / iꝛ Röhm ninck Abbi kah.

Sest piddaket hend armsambast /
iꝛ toifel Usto kindelast /
Teil kahhel olcko kabs iꝛ Meel /
iꝛ seisto toise jures wehl.

Se Abbi ello Rahwa pehl
On Summalal iꝛ helde Meel /
Sel armas on iꝛ kassin Heng /
Ninck kassin Abbi Ello Seng.

Sehl Christi Armo tunneme /
Sehl Summal Issar hühdtare /
Sehl teen'me tedda Uwo sees /
Ninck Murre kandme Toituff' ees

Sa ollet kallist ostanut
Reist Innimeffest sinno Pruth /
Ninck ollet meije oigke Peigt /
See pöhar / öiglex / önsar leid.

So Werri ninck so Leeha lah
 D. Iffand hehsti paimenda /
 Needt Meehet / Naist ninck Neitzikest
 Laß omma Auwo hoida hehst.

64.

1660.

Tallinna.

Henricus Göseken.

Vanusõnu, üksikuid lauseid ja ütelsi.

Järgnevad näited on valitud H. G. teosest „Manuductio ad Linguam Oesthonicam, Anführung zur Östnischen Sprache / ... REZVL / ... 1660“ (XXXVI + 496 lk.), mis alal on hoidunud kümneskonnas eksemplaris (Tartu Ülik., Õp. E. Seltsi jt. rmtkogudes). Klambrites esinevad numbrid ja tähed tähendavad raamatu lehekülgi. Lõppnäiteil klambrites esinev lühendus An. tähendab raamatu 15 lküljelist lisa: „Animadversiones & Supplementum in Vocabularium Oesthónico-Germanicum, cum annotatis Erratis Gravioribus,“ mis esineb ainult mõninga eksemplari lõpul.

kuß on teggiat / sehl on neggiat (55).

afsto seh wandri pehle (56).

juh on Süddame Tulck (58).

Se mees / kumba sa linnas neggit / andis mul sedda Rah-
 mato tette / kumb Sara maalt tohtut on (60). 5

kuß kekitt hend lassēb futta / temma on middakit / kuß temma
 doch keddakitt on (61).

on kellekitt se kirja erraseljetamine &c. on kellekitt üx ammet /
 oppep kengkit / mainisep kengkit / &c. (61).

wannat sikkat lachwat kahs hehmeelē Sohla (63). 10

Sel aja lliēb üx suhr willizus ollemas / kudt ep olle olnut ten-
 nani / ep kahs ollemas lie (66).

me on hunti Suhß / se on hunti perses (72).

[Kuude nimed:] talweste kuu / hunti kuu / Vindo kuu / Maala
 kuu / Meijkuu ~ Sugkuu / Pernakuu / Heinakuu / 15
 meddakuu / Leickamisse kuu / Rannareppe kuu / Süggise
 kuu [novembri ja detsembri kohta tähendab H. G.: „hi
 duo an peculiaria nomina habeant, nondum licuit cog-
 noscere“] (79—80).

üx heh laiē wickati löhb laiēet kahret (236). 20

- need heina korret hehsti ninč pohhas üllekrüfuma (237).
 need Sahdit kocko weddama / ninč kuhhie fiffe löhma (237).
 fedda kuhhie pehtama ninč öhtama (237).
 Lip lippe pehl / lap lappi pehl / ilma nöhla pistmatta (262).
 5 többe tulleb hobbofste ka / lehb herje ka jelle erra (265).
 parramb on [lehm] lüpsis kudt tappis (268).
 fara rahwa tuift / on mah rahwa usč (278).
 kus haigt on / sehl on kessi. kus Arm on / sehl on Silm (280).
 kus põrn maust jehb? (295).
 10 Emma pistab küll nisso lapse Suhhe / aggas ep annab meelt
 mitte (383).
 naaber koorib naabri perse (303).
 Pappi külmet ninč kolli [= kotti] Sopp ep sahþ jel tois (326).
 Vt. ka An., Hh vij, v^o).
 15 üx kaarn ep raijub toise Silma pehst mitte (329).
 üx kernane lambas suttitab keič karia (331).
 Saddul soitaþ far / uddul huliub hunt (336).
 Erra hia enne kudt sa ülle merre saht (342).
 heh mees löhb / herris kockotab (354).
 20 Sihl söhb ussit / ninč surretab nemmat ockade kaas (373).
 minne hihre hinge n. kassi kaihla pehle (376).
 kus se pehw ni ergas on / ep olle jel heh (384).
 pehwlic kasmatab kannat / Sapsat wicht (385).
 kus sa fedda koira löht echč filletat / fedda peab temma icka
 25 meeles (401).
 pañe kand kattus sihs on kand kaunikenne (403).
 Sara uñe on santi söhmen aigt (411).
 rohpe suiz / n. tučka wing on Sara hing (411).
 Sara pasč on mah rahwa usč (411).
 30 se andia tüib erra / se wottia mitte (421).
 kaddo erra kuh kuhlmatta / pehw neggematta (432).
 Igga lind laulab omma keele ka (449).
 See on ubbamb (oamb) minnis / kudt tullis (461).
 kaowa techtut kaunikenne / pea techtut pille pallal (463).
 35 keiče puchtamb kuld on se keiče rasčemb (468).
 leht sa Sütti ees paggo / loijat sa karro ees (474).
 ke suhr on / minne möhda / ke püffokenne on / astu ülle (480).
 mis toi tullis / se foi ollis (481).

Jennix leitab meze / johreb wõffade pohle (487).

iir lühhekenne keel / Rickub lühhise kaihl (489).

Libbe keel / Ribbe meel (490).

heh mees towotab / herris peab (491).

Jo tuhlesamb Ilm / jo parramb warraftada (An., H).

Ep olle se Helmkuh weel möhda. Sihš on suhr pacne külm

(An., H, v⁰)

Sipploenne on püffokenne nincl kangke / nincl kannab subremba

koorma / kudt teina issi on / keib kuumulis koorma all /

waid karro neelab tedda peffa kaas hoopis erra (An., Hh ij). 10

omma Silm on kunninga Pehš (An., Hh ij, v⁰).

jo enamb koyrat koos omat / jo weddelamb sahš se lacmine

(An., Hh iij).

ep olle tarbis nende kannade hendat ülleštõsta / nemmat kand-

wat issi kül püsti (An., Hh iij, v⁰),

15

Iggamees teeb omma Tabba perrast (An., Hhv, v⁰).

iir noitab Peh / toine Pers (An., Hh vi).

Ep tulleswat keic kannaset Puh pehle (An., Hh vi, v⁰).

Wanna koir hajatare Meza / kus ep olle kuzick ouwes (ib).

Ricka meehe Tõbbe nincl waise meehe õlle on kuhlis

(An., Hh vij).

20

Nõddrus woitab / kangkus kaotab (ib).

Hedda hajab Herja kajwo siffe (ib.)

ke kannab kurja, kannab kulda (An., Hh viij).

kiwwi kannde ees woit sa möhnda erra / Alggas kuria Sanna

ees mitte (ib).

25

65.

1665.

Tallinna.

Kindralkuberner Bengt Horn'i käsk.

Järgnev trükitud käsk, leitud prof. C e d e r b e r g'i poolt Tallinnas a. 1921, esineb ühes eelneva saksakeelse originaaliga neljaleheküljelisel (in 4°) lehel, mida alal hoitakse Riigiarhiivis (Placat V: 1638 B: 1679, dokument nr. 16).

**Meije Armoliffemba Runningta / nincl se Rohtzi
Running-Ricko Rahdi-Iffand / Gubernator ülle se
Fürstimah Ehsten / Üllemb Statholder Tallinna pehl /
nincl General-Major ülle Sõdda Jalla-Wegki /**

BENGZ HDRI /

Suhr-Her: ülle Amine / Her: ülle Eckbyholm
Mustila ninck Wieck / 2c.

5 **Ahlotan** ninck **annan Minna** keickille sefinnaze Rab-
 mato kaa tehda / et sien meye Kochto sees / parrako Summal!
 kuhloze / et need Pattud igkapehw suhremaz kaswawat /
 issferranis aglas Hooru-Ello ninck Lapse-Tapminne. Et küll
 niesugkojet Pattud / kuh nemmat oigkeste ommat tödödy tech-
 10 tut; oigkel lombel sahwat nuchtletut; sies kuhleme meye toch-
 mondford / et need Hohrat tahhawat tunnistama / et nende
 Lapsset ommat Enne-aickset olnut / egt kahs furnut Ilmalle
 tulnut / kuh nemmat toch enne ommat salgkanut hendas hend
 ollewa: Ninck et nemmat küll omma Lapse-Hedda sees ollexit
 woihnut Abbi saha / ommat nemmat sedda toch mitte tachtnut /
 15 ninck wiematti kummatid omat Lapsset warjulle pistnut. Sem-
 perrast et se armas Kohhus oigkeste sahü ülles peatut / on
 Meije Armolinne Runningkas omma tocho-Moistmisse tachtnut
 awwalickult lastema keickille kuhlotama / et neile keickille / kumbat
 20 lebbi Hooru-Zachtmisse ommat hendas sahnut / ninck omma
 Lapse-Tapmisse perrast Kochto sisse tohtut / nende ennesa
 Tunnistus ninck Wabbandus middakit peap awwitama. Sefin-
 naze Usja / perrast ollen Minna omma Armoliffemba Run-
 ningka / ninck minno suhre Ammete Murre perrast / Keitille
 tachtnut kuhlotama / et keick Hooru-Zachtmissest hendaset
 25 Naisset / kumbat enne / kuh nemmat omma Lapsset ommat
 Ilmalle tohnut / salgawat hendas hend ollewa / omma
 Lapse-hedda sees ürekit Abbi oziwat / kahs wiembfelt oma
 Lapsset warjulle wihwat / ninck ütlewat perrast / et nende
 Lapsset furnut ommat Ilmalle tulnut. Neile peap nende Tun-
 30 nistus kogkones middakit awwitama / erranis kuhd Lapse
 Tapphat nuchtletut sahma. Uy toine Zuglo aglas on / kuh
 oigket ninck tössiset Tunnistaiat ommat / ke woiwat tunnistama
 et need Lapsset / ilma nende Emma Süh / furnut ommat
 Ilmalle tulnut ninck et nemmat omma Lapse-hedda sees kahs
 35 küll ommat Abbi oziwat. Et sedda nühd aglas keickille ühhey
 Mahnizuffey woiz olla / se sinnaze raske Patto ees hend
 hoida / peap sefinnane Rahmat mondford Ahsta sees keicke

wehhemast agtas igfa wehrendel Ahstas kirkus Mahkele sees
awwalikult mahhaleotut sahma. Kirjutut Tallinna Linna
pehle / den 20, Aprilis Anno 1665.

Bengt Horn.

L. S.

66.

XVII as. kolmas veerand (?).

Pulmalaul.

Teksti on leidnud dr. Johannes Bolte (Berliinist) a. 1889 suvel Peterburi Teaduste Akadeemia raamatukogust, kus see aseneb XX. J. 38 all signeeritud käsikirjalises köites, lk. 255—259. Käsikirja (309 lk. in 8 + registrid) muuks sisuks on kogu erisuguse käega kirjutatud üla- ja ala-saksakeelseid laule, mõistatusi jm., mis kirjastiili põhjal näivad kuuluvat XVII sajandi teise poolde. Esimesel lk-l on selgusetult kirjutatud märkus: „Ex libris Gothardi Harraih Capit.“ Lk. 104 leidub Thomas Kniper'i pulmade puhul luuletatud laul, mis nimelist perekonda tunti XVII sajandil Tallinnas (Thomas K. nimi esineb Tallinna l. arh. aktides a. 1649). Lk. 95 on nimetatud ühe saksakeelse laulu luuletamise ajaarv: „Von J. R. [?]. H. gemacht 8. Sept. 1680“. Vrd. Joh. Bolte, „Niederdeutsches Jahrbuch“ XIV (1889), lk. 90—92; Leo Meyer, SbGEG 1890, lk. (1—) 10—18. Bolte ära kirja ühes J. Hurda poolt tehtud parandustega hoitakse alal Õpet. E. S. arhiivis (E. M. 211). Alljärgnev redaktsioon ongi nende mõlema põhjal koostatud. Varemalt on seda laulu täielikult või osaliselt avaldanud: M. Pödder, „Oma Maa“ 1890, lk. 241—9; T. Sander, Eesti kirjand. lugu, II¹ (1901), lk. 45—6; M. Kampmann, E. kirjandusloo peaj. I¹ (1912), lk. 173.

1. Armaß kalliß kuldene Wend
Epßa ollet kuhlnut Emd
Kuy ned pillit hüedavahtt
pillu nappat pillu nappat kulewatt
2. Minna ollen kuhlnut küll
Meite killaß hueap pill
minno huet pulmalle
Sohma Seyle Sohma Seyle Pehwale
3. Tulle ka mo armaß Wend
Wiewitekem hendesß hend
Pulma Rod on walmistut
keiß ohn hestij keiß ohn hestii Ehetud

4. Saiat kaakut ollut wien
kil mištariß ollep sien
kahtat kahtnat Dijnikut
küpsätut küpsätut nink lehtetut
5. Saia wannannb hüop lohß
Tuldet pulmol Röhmsast thaß
Nalie heitap pruht nind peid
Röhmuß olkut wöhrat feid
6. Söhtet Johlet kauniste
Tanzidet kaß pahrieste
senni kuie se tucke heell
kuhtar röhmsat olkut wehl
7. Perket Jallat kandeste
Wasto mad nind tanzide
Nehzidele ändet zuhd
Sedda techtket mitte muhd
8. Nende nore rahwale
prutie nind kaß pehtole
Sowikem feid süddamest
Rahwu jummel Issa fest
9. Nende sohle nind wan nop
olle höppu tahrie kap
Ruckie oddre kahra sohles
jetko jumal jetko jumal sui[m..]o[.]ß
10. Armaß Wend nied olkut kill
Rahwul olkut röhmi nind pill
Tulle sinna minno kaßß
Lehme atzo lehme aho maßama.

67.

1673.

Tallinna.

Henricus Göseken.

Teosest, mis kokku on köidetud raamatukestega: „Der kleine Catechismus / D. M. Luth. Den Einfältigen Geften zum besten in ihre Spraache übersezet / ... REVAL ... 1673“ (48 lk.), „Di gewöhnliche Evangelia und Episteln / ... REVAL / ... 1673“ (228 lk.), „Die His-

toria Vom Leiden und Sterben unsers HERREN JESU Christ / ...
 REVAL / ... 1673" (48 lk.), „Neu Eestnische Gesangbuch / ... REVAL / ...
 1673" (460+42 lk.; järgnev laul esineb lk. 328—33), „Christliches Gebet-
 Buch / Für die Eestnische Gemeinde in Liefland / ... in die Eestnische
 Sprache übersezet / Von Georgio Salemann / ... REVAL ... 1673"
 (2+99+4 lk.), „Rituale, Das ist Kurzer Bericht an die Pfar-
 Herrn in Eestläd / ... REVAL ... 1674" (59 lk.). Kogu raamat on olu-
 listes joontes (peale viimase osa „Rituale“) teine muudetud trükk teosest
 „Hand-Hauß- Und Kirchen-Buch ... 1656" (vrd. tekst nr. 55. eel olevat
 märkust!). Järgnev laul, millest siin ära on trükitud salmid 1—7, lei-
 dub ka seal, III osas, lk. 390—5, keeleliselt ja ortograafiliselt vähe erine-
 vana. — Raamat on alal hoidunud nähtavasti ainult mõnes eksemplaris
 (m. s. Öp. E. Seltsi rmtkogus).

Von der schädlichen Seuche der Pestilenz.

Ach lieben Christen trauret nicht /

Im Thon: Ach lieben Christen seid getroßt / etc.

Ep Risti-Rahwas murreka /

Ep wehhemb erraheita /

Eth Jummal omma Wiža kah

Meil wottap Hirno neuta /

Se armas Issa Taina sees

Meil lekitap se Patto ees

Se kurja Ratko-Többe.

Se Nuchtlus meit kül hirmotap /

Nink teep meit kartma wehgka /

Et meye Lihha wabbisap /

Nink lehhep jergfest echka;

Echt motlet sinna armas Laps:

Ep olle Jummlal Wižat teps /

Me Temma Kette wottap.

Weel kurjamb on se kallis Aigt /

Rus Rahwas surrep Nelgkakt /

Se ommat tehda fahnut keik /

Nink rehknut meile selgfest;

Ni Nohret kudt need Wannambit /

Sehl fahwat errawottetut /

Ep üzkit pehssep erra.

Se Südda rickup kohldes tah
 Se Mah nink Rahhwa erra /
 Ni Möhka kudt se Tulli kah /
 Ep annap mitte perra ;
 Sehl surrep erra Nain' nink Mees /
 Raas weike Laps kumb Kette sees
 Echt Emma Jhhus magtap.

Se Rohhus / Rohlit / nink se Rirk
 Ja keik sehl lehhep hucka /
 Kus lebbi keip se hirmus Turk /
 Sehl'polle muhdt kudt Tuckta /
 Se rihjup / tappap / polletap /
 Se Naise-Rahhwa hebbendap /
 Nink waiwap keitepitte.

Eth nühd se Issa Taiwa sees
 Meit ogip loddo Pattus /
 Nink Palka magap Patto ees /
 Kumb meye Kette sattus ;
 Sihš olle rahhwul / kannata /
 Et ep woix kurjamb tullemma /
 Se Sedda Süddast pallu.

Seperrast pannket tehhal Sühd
 Sey' armas Risti-Rahhwas ;
 Sest keik / me teile sünnip nühd /
 Se tahhap Issa Taiwas /
 Se teep se keike Meele kah /
 Et woix meit ümberpöhrada
 Se Parrandusse pohle.

68.

1673.

Tallinna.

Georgius Saleman.

Vaimulik laul.

Järgnev laul on ilmunud teistkordselt G. Saleman(n)'i teoses „Christliches Gebet-Buch ... 1673“, lk. 29–31. Vrd. tekst nr. 67. eelolevat

märkust! Esimest korda trükitult ilmus see raamatus „Sand-Hauß-
Und Rrchen-Buch ... 1656“, IV (trükitud a. 1655), lk. 32—4, keele-
liselt ja ortograafiliselt vähe erinevana. Vrd. märkust tekst nr. 55. eel!

Rli Merre pehl messap nink toukap hend Wessü /
Raas ninda teip JMa pehl Wagkade Kessi;
Sehl ajawat Lainet hend / ühhet nink töiset /
Sihn tundwat kaas jedda need Rickat nink Waiset.

Ep tahhap ür Willezus ürpeines olla /
Waid Willezus fogkup hend Sulcka kah tulla /
Se toise nink kolmanda Risti pehl jouwap /
Ür Kurbadus enamba Kurbtusse nouwap.
Ep olle kaas kauwamb sul Rahhwo sihn JMas /
Rudt tahhap so Naber nink kannatap Silmas.

Muh Hedda pehl tullep se kibbedamb Hedda /
Me waiwap / nink wiigmatel surretap tedda /
Re Rohrma sest Ristist on kauwa kül kandnut /
Me Jummal on möndkorda temma pehl pandnut;
Rus Haigkedus Seinade ehre sind heitap /
Nink sinnul se Tappija Hambat sehl neutap /
Se Surma / te nerrip sind / salwap nink neelap
Reit JMicho Lusti nink Röhmo sul keelap.

Se töidelik Rahhwo nink Röhmo on sehl Taiwas /
Sest tröbstin nink kinnitan minna hend Waiwas /
Nink lohtan kaas wissiste Taiwase tulla /
Rus Minnul sahþ igkawest hehsti kül olla.

Sihn johrwat Wee-Dissarat möndkorda Silmast;
Och tulle doch JEsu! Wind sahþa siht JMaht!
Rus Surma-Tund jouwap mul ligkimbal totta /
Sihs lasse need Englit mo Hingkefest wotta /
Nink hennese Rehde pehl wija siht ülles /
Sehl Taiwa sees jehda se Abrami Sülles /
Se kindlamba Rahhwo nink Röhmo sees ickas /
Reitsugtusest Taiwasest Hühdest kül ricas /
Sehl ellada emmis se wihssemba Rochto /
Sihs peap mo Jhho kaas hoizma kudt Rochto /
Me fiddes se Hingke on ellanut enne.

Nink ninda kudit Joppil on Rõhmolik Rõnne:
 Et Muldast sahp toußma sesamma mo Rehha /
 Se Nahha kaks üchte mo hennese Lihha /
 Sest Hinglest sihs ellatut / Saiwase lehma /
 Sehl möllembat igkawe Rõhmo sees jehma.

69.

1674.

Tallinna.

Ristimise sõnad.

Järgnev tekst on ilmunud teoses „Rituale, Das ist Kurzer Bericht an ... 1674“, lk. Bx, v⁰—C, v⁰. Vrd. märkust tekst nr. 67. eel! Samasisuline tekst esineb ka „Turu käsikirjas“ (vt. ülale lk. 16—19) ja H. Stahl'i teoses „Hand vnd Haußbuches ... Erster Theil ... 1632“, lk. Eij, v⁰—F, v⁰.

Formula Baptizandi.

Nimmitaket sedda Lapse.

Winne erra sinna rojane Waim / nink anna Mahdt Põhal
 Waimul.

5 Wotta sedda põha Risti Techt mollembast sünnu Osa † /
 nink sünnu Rinda † ette.

Laskem meit palluma.

O Reikewegkiwenne igkawenne Jummal / meye Issanda Jesusse
 Christusse Issa / minna hüdan Sind abbig ülle sesinnase
 10 sünnu Sullase N. (ümberdaja N.) ke sünnu Ristimisse Ande
 pallup / nink sünnu igkawesse Armo lebbi so Waimolicko
 Abestündimisse tahhap. Wotta temma üles Issand / ninda
 kudit Sinna ütelnut ollet: palluket / sihs peate teye sahma /
 Osket / sihs sahte teye leudma / Kolkustaket / sihs awwatare
 15 teile üles. Sihs anna nühd se Seh sel / ke sehl pallup /
 nink awwa üles Uxe sel / ke sehl Kolkustap / et temma se
 Saiwase Pessemisse igkawesse Önne sahto nink sünnu Rieko
 Ande wotko lebbi Jesum Christum meye Issanda / Amen.

Laskem eddespeite palluma.

20 O Reikewegkiwenne igkawenne Jummal / ke Sinna ollet se
 Wessi-toußmisse lebbi sünnu kangte Kochto perrast sedda usk-
 matta JWa errahupputanut / nink se usklicko Noa kadiga-
 keskes sünnu suhre Armo perrast hoidnut / nink se sögkeda

Pharao keike temma Wegki kah Punnase Merre sees erra-
 huppunanut / nink sünno Rahhwa Israel kuiwaste seht lebbi
 sahtnut / nink se kah sesinnase sünno Ristmisse-Pessemissse /
 me perrast piddi tullemma / tehendanut / nink lebbi sünno
 arma Poja meye Issanda Jesusse Christusse Ristmisse sedda 5
 Jordan nink keik Wessi önsar nink rickar Errapessmissse
 pöhizenut / nink siffesehdnut ollet. Meye Pallume lebbi se-
 samma sünno pohjatommatta Armo / Sinna tahharit sesinnase
 sünno Sullase (Ämberdaja) pehle N. wallatama / nink öigle
 Usto kah Waimo sees önnistama / et lebbi sesinnase önsa 10
 Wessi temma sees errahuppoko / nink allawaoko keik / me
 temmal Adamist sündinut / nink temma issi se pehle teenut
 on / nink et temma Ustomatta Lugkust erralaotut / pöha Risti-
 Rogko Laiwa sees / kuiwaste nink Rahhwo kah hoidut /
 iglal ajal tulline Waimo sees / röhmus Lohdmisse sees sünno 15
 Nimmi auwustako / et temma keik Ustikode kah iglawesse
 Ello sahko / kudt Sinna towotanut ollet lebbi Jesum
 Christum meye Issanda / Amen.

Minna errawannutan sind sinna rojane Waim Sum-
 mala se Issa † nink se Poja † nink se Pöha Waimo † 20
 Nimmel / et sinna erraleht sestinnasest Jesusse Christusse
 Sullasest / (Ämberdajas) N. Amen.

Ruhkem pöha Markusse pöha Evangelium.

Nink nemmat töit Lapsokesset Jesusse jure / et Temma
 nemmat piddi lihkotama: Ugkas need Jüngrit keelsit neit 25
 erra / ke nemmat kandsit. Kus Jesus sedda negtis / sai
 Temma wihhaser / nink ütliis neile: Lastet need Lapsokesset
 Minno jure tulla / nink erra keelket neile mitte / sest nisug-
 kusede perral on se Taiwane Rickus; Töddest / minna ütlen
 teile / ke sedda Summala Ricko ep wottap / kudt üg Lapsok- 30
 kenne / se ep woip sinna sisse tulla / nink Temma wottis
 nemmat omma Sülles / pannis Rehdt nende pehle / nink
 önnistis nemmat.

Lassem meit palluma.

Jesa meye / ke Sinna ollet Taiwas / Pöhizetut sahko 35
 sinno Nimmi / Usto meile sünno Rickus / sünno Tacht-
 minne sündko / kudt Taiwas / ninda kaas Mah pehl. Meye

igkapehwase Leiba anna meile tennapehw / nink anna meile
andir meye Wölgkat / ludt meye andir anname meye Wölg-
kaleifille. Nink erra sahta meit Rjusatuffe fisse / Erranis
pehsta meit erra keikest Kurjast. Gest sünno perral on se
5 Rikus / nink se Wegki / nink se Uuw / igkawest / Amen.

Se Issand hoidko sünno Sissetullemisse / nink Weljamin-
nemisse / nühd nink igkawest / Amen.

Darauff lasse der Priester das Kind durch seine Paten
dem Teuffel absage / und spreche:

10 N. Salgkat sinna erra sedda Kurrati? Ja.

Nink keik temma Eöh nink Tegkut? Ja.

Nink keik temma Ujjat nink Rombet? Ja.

N. Ustut sinna ühhe Summala fisse / Issa keikewegki-
wesse / Saiwa nink Mah Loja? Minna uskun.

15 Ustut sinna IEsusse Christusse fisse / Temma aino Poja /
meye Issanda / ke on sahtut Pöhasst Waimust / IEMale
tulnut Mariaast puchast Neizist / kannatanut Pontius Pila-
tusse all / Risti pehle pohtut / furnut / mahhamattetur /
allaßpeite asfnut Pörgkohaude / kolmandal pehwal jelles
20 ülestousnut Surnust / ülesasfnut Saiwa / sehl istup Temma
Summala omma keikewegkiwesse Issa parrambal Rehl / nink
sahp sehl tullema sundida Ellawat / nink Surnut? Minna
uskun.

Ustut sinna se Pöha Waimo fisse / ühhe Pöha Risti-
25 Rinko / Pöhade Rogtodusse / Pattude Andix-Andmisse /
sesinnase sünno Lihha Ulestousmisse / nink igkawesse Ello?
Minna uskun.

N. Tahhat sinna Ristitut sahma? Summala Nimmel.

N. Minna Ristin Sind Summala se Issa / nink se

30 Poja / nink se Pöha Waimo Nimmil.

Se keikewegkiwenne Summal / nink meye Issanda IEsusse
Christusse Issa / ke Sind uhest on sündinut lebbi se Wessi /
nink Pöha Waimo / nink on Sinnul keik sünno Pattut an-
dix andnut / se kinnitako Sind omma Urmo kah igkawesse

35 Ellux / Amen.

Benedictio.

Se Issand önnistako Sind / nink hoidko Sind / etc.

Summala Rahhwo olko Sinno kah! Amen.

3999
3

20. \bar{x}_n to

6.9

EA 7/13

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU

Z-196441